PARTNERSTWO WSPÓŁPRACY ERASMUS+ W MŁODZIEŻY

Access+EU

HANDBOOK

Zwiększanie dostępności i integracji osób niepełnosprawnych
Projekty Erasmus+

PROJEKT **RODZAJ**

KA220-YOU | Partnerstwa współpracy na rzecz młodzieży

PROJEKT **KOD**

2024-1-IT03-KA220-YOU-000243567

CZAS TRWANIA

24 miesiące | wrzesień 2024 r. – sierpień 2026 r.

ACCESS + EU

Funded by the European Union

Współfinansowane przez Unię Europejską

Informacje o projekcie i kredyty

Niniejszy podręcznik stanowi rezultat intelektualny projektu Access+EU, realizowanego w ramach partnerstwa współpracy na rzecz młodzieży w ramach programu Erasmus+, którego celem jest zwiększenie dostępności i znaczącego uczestnictwa młodych osób z niepełnosprawnościami w europejskich programach młodzieżowych.

Tytuł projektu	Dostęp+UE: Zwiększanie dostępności i integracji osób niepełnosprawnych w projektach Erasmus+
Program	Erasmus+
Rodzaj działania	KA220-YOU: Partnerstwa współpracy na rzecz młodzieży
Kod projektu	2024-1-IT03-KA220-YOU-000243567
Czas trwania	24 miesiące, od września 2024 r. do sierpnia 2026 r.
Agencja krajowa	IT03: Agenzia Italiana per la Gioventù (Włochy)
Koordynator	YouNet Reggio Emilia (Włochy)
Partnerzy	Centrum ACT (Albania); Erasmus Learning Academy, Europejski Urząd ds. Pracy (Hiszpania); Fundacja Edukacyjna Wycieczka (Polska); Udruženje Menssana (Bośnia i Hercegowina)

zastrzeżenie

współfinansowane przez Unię Europejską. Wyrażone poglądy i opinie są jednak wyłącznie opiniami autora (autorów) i niekoniecznie odzwierciedlają poglądy Unii Europejskiej lub włoskiej agencji narodowej programu Erasmus+. Ani Unia Europejska, ani organ przyznający pomoc nie mogą ponosić za nie odpowiedzialności.

Prawa autorskie i licencja

© 2026 Konsorcjum projektowe Access+EU. Praca ta może być powielana i dostosowywana do niekomercyjnych celów edukacyjnych, pod warunkiem podania źródła i projektu Access+EU. Materiały stron trzecich nadal podlegają ich odpowiednim prawom i licencjom.

Partnerzy i zespół stojący za projektem

Access+EU opiera się na współpracy pięciu organizacji we Włoszech, Albanii, Hiszpanii, Polsce oraz Bośni i Hercegowinie. Konsorcjum łączy doświadczenie w międzynarodowej pracy z młodzieżą, wsparciu osób niepełnosprawnych, edukacji włączającej, zdrowiu psychicznym, mobilności i zarządzaniu projektami europejskimi. Partnerzy łączą politykę i projekt z realiami życia młodych osób z niepełnosprawnościami i tych, którzy je wspierają.

YouNet Reggio Emilia | Włochy

KOORDYNATOR I LIDER ZARZĄDZANIA PROJEKTAMI WŁĄCZONYMI

YouNet Reggio Emilia rozwija międzynarodową mobilność, szkolenia i możliwości wolontariatu, które zwiększają szanse młodych ludzi na zatrudnienie, aktywność obywatelską i uczenie się międzykulturowe. Jego doświadczenie w zarządzaniu projektami Erasmus+ i pracy z młodzieżą sprzyjającej włączeniu społecznemu jest podstawą planowania, wdrażania i koordynacji jakości konsorcjum.

you-net.eu

Albańskie Centrum Edukacji, Opieki i Szkolenia, ACT Center | Albania

POTRZEBY WSPARCIA ZWIĄZANE Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ W PRAKTYCE

ACT Center wspiera włączenie społeczne zmarginalizowanych i słabszych grup społecznych poprzez edukację, opiekę, przygotowanie zawodowe, rehabilitację i działania środowiskowe. Jego praktyczna perspektywa pomaga przełożyć różnorodne potrzeby w zakresie wsparcia funkcjonalnego na bezpieczne, pełne szacunku i wykonalne rozwiązania przed, w trakcie i po działaniach związanych z mobilnością.

https://actcenter-al.org/**actcenter-al.org**

Erasmus Learning Academy, ELA | Hiszpania

NAJWAŻNIEJSZE PROJEKTY SZKOLENIA I UCZENIA SIĘ

Europejski Urząd ds. Pracy promuje innowacje, modernizację i umiędzynarodowienie w edukacji. Opierając się na ponad dziesięcioletnim doświadczeniu z edukatorami i mobilnością międzynarodową, wnosi wkład w zasady pozaformalnego uczenia się sprzyjające włączeniu społecznemu, dostępne

podejścia ułatwiające i metody dostosowywania działań do różnych potrzeb związanych z uczestnictwem.

erasmustrainingcourses.com

Fundacja Educational Trip | Polska

OŚWIADCZENIE DO PRZYGOTOWANIA UCZESTNIKÓW I RODZIN DO MOBILNOŚCI WŁĄCZAJĄCEJ

Educational Trip wspiera rozwój osobisty i zawodowy młodych ludzi poprzez kształcenie zawodowe, szkolenia, seminaria i mobilność. Jego wkład koncentruje się na przejrzystym przygotowaniu, budowaniu zaufania z rodzinami, gotowości emocjonalnej, zarządzaniu oczekiwaniami i znaczących działaniach następczych po doświadczeniach związanych z mobilnością. educationtrip.eu

Udruženje Menssana | Bośnia i Hercegowina

WSKAZÓWKA DO ROZUMIENIU NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI, KOMUNIKACJI WŁĄCZAJĄCEJ I INTEGRACJI EDYTORYJNEJ

Menssana jest dobrowolną organizacją pozarządową, która promuje zdrowie psychiczne, zwalcza stygmatyzację i wspiera włączenie społeczne osób korzystających z usług w zakresie zdrowia psychicznego. Dzięki działaniom zawodowym, samopomocy, kształceniu i pracy na rzecz społeczności zapewnia skoncentrowaną na osobie perspektywę potrzeb związanych z niepełnosprawnością, komunikacją, dobrostanem oraz rozdziały wprowadzające i końcowe podręcznika.

udruzenjemenssana.org

Jak zespół pracował razem

Podręcznik jest wynikiem zbiorowym. Każdy partner prowadzi treści związane z jego dziedziną praktyki, podczas gdy konsorcjum wspólnie dokonuje przeglądu terminologii, dostępności, przykładów i zaleceń. Ten wspólny proces redakcyjny ma na celu zapewnienie spójności publikacji, jej przenoszenia między państwami i przydatności dla osób pracujących z młodzieżą, koordynatorów projektów, osób wspomagających proces kształcenia, osób z niepełnosprawnościami, uczestników i rodzin.

Spis treści

Dostęp+UE 1
HANDBOOK 1
Zwiększanie dostępności i integracji osób niepełnosprawnych Projekty Erasmus+ 1
Informacje o projekcie i kredyty 2
zastrzeżenie 2
Prawa autorskie i licencja 2
Partnerzy i zespół stojący za projektem 3
YouNet Reggio Emilia | Włochy 3
Albańskie Centrum Edukacji, Opieki i Szkolenia, ACT Center | Albania 3
Erasmus Learning Academy, ELA | Hiszpania 3
Fundacja Wycieczka Edukacyjna | Polska 4
Udruženje Menssana | Bośnia i Hercegowina 4
Jak zespół pracował razem 4
Spis treści 5
O projekcie 11
Partnerstwa współpracy na rzecz młodzieży w ramach programu Erasmus+ 11
Dostęp+UE 12
Cele i zadania projektu 12
O podręczniku 13
Czym jest ten podręcznik i dla kogo jest przeznaczony? 13
Wizja stojąca za tą publikacją 14
Jak opracowano ten podręcznik 16
Jak czytać ten podręcznik? 16
ROZDZIAŁ 1. Jak rozpoznać niepełnosprawność i związane z nią potrzeby? 19
Streszczenie 19
Wprowadzenie 20
Tło teoretyczne 22
Niepełnosprawność ponad to, co widoczne 24
Jak kształtuje się nasze postrzeganie 25
Rozpoznawanie niewidzialnych trudności 26
Rola percepcji społecznej i stygmatyzacji 27
Niepełnosprawność jako koncepcja społeczna 27
Formalne uznanie i jego ograniczenia 28
Wartość żywego doświadczenia 28

W kierunku inkluzywnego zrozumienia 29
Przyszłe wskazania 29
Odniesienia 30
ROZDZIAŁ 2. Projektowanie włączającego uczenia się w edukacji pozaformalnej: Od dostępu do znaczącego uczestnictwa 32
Streszczenie 32
Wprowadzenie 33
Tło teoretyczne 34
Stosowanie projektowania sprzyjającego włączeniu społecznemu w kontekście edukacji pozaformalnej i szkoleń w ramach programu Erasmus+ 36
Przyszłe wskazania 50
Odniesienia 51
Załącznik 1 53
ROZDZIAŁ 3. - Inkluzywne zarządzanie projektami 55
Streszczenie 55
Wprowadzenie 56
Inkluzywne zarządzanie cyklem projektu 56
Analiza potrzeb i odpowiedzialność etyczna 57
Projektowanie projektów integracyjnych poprzez Co-Creation 58
Planowanie dostępności 58
Budżetowanie i przydział zasobów 59
Zalecenia praktyczne 60
Przyszłe wskazania 60
Odniesienia 61
ROZDZIAŁ 4. Potrzeby w zakresie wsparcia związanego z niepełnosprawnością w praktyce 67
STRESZCZENIE 67
WPROWADZENIE 67
TEORETYCZNE PODSTAWOWE 68
FAZA I – WSTĘPNA MOBILNOŚĆ 69
Faza II – W CZASIE MOBILNOŚCI 71
FAZA III – POMOBILNOŚĆ 73
WSKAZANIA PRZYSZŁOŚCI 75
ODWOŁANIA 75
Załącznik 1 76
ROZDZIAŁ 5 Przygotowanie uczestników i rodzin do mobilności sprzyjającej włączeniu społecznemu 77
Streszczenie 77

Wprowadzenie 78
Przygotowanie uczestników do mobilności 78
Znaczenie przygotowania 78
Bariery emocjonalne 79
Przygotowanie praktyczne 79
Przygotowanie komunikacji 80
Współpraca z rodzinami 80
Rodziny jako partnerzy w procesie integracji 80
Budowanie zaufania 81
Komunikacja i przejrzystość 81
Dlaczego komunikacja ma znaczenie 81
Zarządzanie oczekiwaniami, lękami i gotowością emocjonalną 82
Usuwanie barier emocjonalnych 82
Dobre praktyki 82
Współpraca z profesjonalistami i sieciami wsparcia. Wartość współpracy międzysektorowej 83
Kontynuacja postmobilności 83
Zwiększenie wpływu doświadczeń związanych z mobilnością 83
Przyszłe wskazania 84
Odniesienia 84
Dodatek 1 – ćwiczenie 1. Kontrola gotowości przed odlotem 86
Dodatek 2 – ćwiczenie 2. Mapowanie perspektywy rodzinnej 87
Dodatek 4 – ćwiczenie 4. Refleksja nad scenariuszem 89
Załącznik 5 - Ćwiczenie 5. Mapowanie zainteresowanych stron 91
Dodatek 6 – ćwiczenie 6. Plan działań następczych 93
Dodatek 7 – Szablon przygotowania rodziny 94
Załącznik 8 – Praktyczne działania dla osób pracujących z młodzieżą – Scenariusz komunikacji rodzinnej 96
ROZDZIAŁ 6. Komunikacja integracyjna 97
Streszczenie 97
Wprowadzenie 98
Tło teoretyczne 99
Twoja wiedza specjalistyczna 100
Przyszłe wskazania 102
Odniesienia 102

ROZDZIAŁ 2. Projektowanie włączającego uczenia się w edukacji pozaformalnej: Od dostępu do sensu

Dostęp+UE 1
HANDBOOK 1
Zwiększanie dostępności i integracji osób niepełnosprawnych Projekty Erasmus+ 1
Informacje o projekcie i kredyty 2
zastrzeżenie 2
Prawa autorskie i licencja 2
Partnerzy i zespół stojący za projektem 3
YouNet Reggio Emilia | Włochy 3
Albańskie Centrum Edukacji, Opieki i Szkolenia, ACT Center | Albania 3
Erasmus Learning Academy, ELA | Hiszpania 3
Fundacja Wycieczka Edukacyjna | Polska 4
Udruženje Menssana | Bośnia i Hercegowina 4
Jak zespół pracował razem 4
Spis treści 5
O projekcie 11
Partnerstwa współpracy na rzecz młodzieży w ramach programu Erasmus+ 11
Dostęp+UE 12
Cele i zadania projektu 12
O podręczniku 13
Czym jest ten podręcznik i dla kogo jest przeznaczony? 13
Wizja stojąca za tą publikacją 14
Jak opracowano ten podręcznik 16
Jak czytać ten podręcznik? 16
ROZDZIAŁ 1. Jak rozpoznać niepełnosprawność i związane z nią potrzeby? 19
Streszczenie 19
Wprowadzenie 20
Tło teoretyczne 22
Niepełnosprawność ponad to, co widoczne 24
Jak kształtuje się nasze postrzeganie 25
Rozpoznawanie niewidzialnych trudności 26
Rola percepcji społecznej i stygmatyzacji 27
Niepełnosprawność jako koncepcja społeczna 27
Formalne uznanie i jego ograniczenia 28
Wartość żywego doświadczenia 28
W kierunku inkluzywnego zrozumienia 29
Przyszłe wskazania 29

Odniesienia 30
ROZDZIAŁ 2. Projektowanie włączającego uczenia się w edukacji pozaformalnej: Od dostępu do znaczącego uczestnictwa 32
Streszczenie 32
Wprowadzenie 33
Tło teoretyczne 34
Stosowanie projektowania sprzyjającego włączeniu społecznemu w kontekście edukacji pozaformalnej i szkoleń w ramach programu Erasmus+ 36
Przyszłe wskazania 50
Odniesienia 51
Załącznik 1 53
ROZDZIAŁ 3. - Inkluzywne zarządzanie projektami 55
Streszczenie 55
Wprowadzenie 56
Inkluzywne zarządzanie cyklem projektu 56
Analiza potrzeb i odpowiedzialność etyczna 57
Projektowanie projektów integracyjnych poprzez Co-Creation 58
Planowanie dostępności 58
Budżetowanie i przydział zasobów 59
Zalecenia praktyczne 60
Przyszłe wskazania 60
Odniesienia 61
ROZDZIAŁ 4. Potrzeby w zakresie wsparcia związanego z niepełnosprawnością w praktyce 67
STRESZCZENIE 67
WPROWADZENIE 67
TEORETYCZNE PODSTAWOWE 68
FAZA I – WSTĘPNA MOBILNOŚĆ 69
Faza II – W CZASIE MOBILNOŚCI 71
FAZA III – POMOBILNOŚĆ 73
WSKAZANIA PRZYSZŁOŚCI 75
ODWOŁANIA 75
Załącznik 1 76
ROZDZIAŁ 5 Przygotowanie uczestników i rodzin do mobilności sprzyjającej włączeniu społecznemu 77
Streszczenie 77
Wprowadzenie 78
Przygotowanie uczestników do mobilności 78

Znaczenie przygotowania 78
Bariery emocjonalne 79
Przygotowanie praktyczne 79
Przygotowanie komunikacji 80
Współpraca z rodzinami 80
Rodziny jako partnerzy w procesie integracji 80
Budowanie zaufania 81
Komunikacja i przejrzystość 81
Dlaczego komunikacja ma znaczenie 81
Zarządzanie oczekiwaniami, lękami i gotowością emocjonalną 82
Usuwanie barier emocjonalnych 82
Dobre praktyki 82
Współpraca z profesjonalistami i sieciami wsparcia. Wartość współpracy międzysektorowej 83
Kontynuacja postmobilności 83
Zwiększenie wpływu doświadczeń związanych z mobilnością 83
Przyszłe wskazania 84
Odniesienia 84
Dodatek 1 – ćwiczenie 1. Kontrola gotowości przed odlotem 86
Dodatek 2 – ćwiczenie 2. Mapowanie perspektywy rodzinnej 87
Dodatek 4 – ćwiczenie 4. Refleksja nad scenariuszem 89
Załącznik 5 - Ćwiczenie 5. Mapowanie zainteresowanych stron 91
Dodatek 6 – ćwiczenie 6. Plan działań następczych 93
Dodatek 7 – Szablon przygotowania rodziny 94
Załącznik 8 – Praktyczne działania dla osób pracujących z młodzieżą – Scenariusz komunikacji rodzinnej 96
ROZDZIAŁ 6. Komunikacja integracyjna 97
Streszczenie 97
Wprowadzenie 98
Tło teoretyczne 99
Twoja wiedza specjalistyczna 100
Przyszłe wskazania 102
Odniesienia 102

O projekcie

Access+EU to projekt partnerstwa współpracy w ramach programu Erasmus+ na rzecz młodzieży, którego przedmiotem jest praktyczne pytanie: w jaki sposób można zaprojektować projekty dotyczące młodzieży w ramach programu Erasmus+, tak aby młodzi ludzie z niepełnosprawnościami mogli uczestniczyć w nich w sposób znaczący, bezpieczny i na równych zasadach? Projekt traktuje dostępność jako wspólną odpowiedzialność, która rozpoczyna się od opracowania projektu i trwa przez przygotowanie, realizację, komunikację, ocenę i działania następcze.

Partnerstwa współpracy na rzecz młodzieży w ramach programu Erasmus+

Program Access+EU jest realizowany w ramach akcji kluczowej 2 programu Erasmus+ jako partnerstwo współpracy na rzecz młodzieży KA220-YOU. Partnerstwa współpracy umożliwiają organizacjom z różnych krajów i dziedzin łączenie wiedzy, testowanie podejść i opracowywanie wyników, które można wykorzystać poza jedną organizacją lub kontekstem lokalnym. W dziedzinie młodzieży wzmacniają one jakość, znaczenie i europejski wymiar pracy z młodzieżą poprzez ustrukturyzowaną współpracę transnarodową.

Integracja i różnorodność mają kluczowe znaczenie dla programu Erasmus+. Oczekuje się, że partnerstwa współpracy będą opracowywać dostępne i inkluzywne działania, uwzględniać perspektywy osób o mniejszych szansach i angażować je w decyzje mające wpływ na ich uczestnictwo. Sprawia to, że działanie to jest szczególnie istotne dla programu Access+EU: projekt nie traktuje włączenia jako dodatkowego środka wprowadzonego po zaplanowaniu działania, ale jako zasadę jakości, która powinna kształtować cały cykl projektu.

W tych ramach współpraca może tworzyć trwałą wartość poprzez:

- łączenie organizacji młodzieżowych z wiedzą fachową na temat niepełnosprawności, edukacji, zdrowia psychicznego i społeczności;
- przekazywanie praktycznych doświadczeń w różnych kontekstach krajowych i organizacyjnych;
- opracowywanie metod, materiałów szkoleniowych i otwartych zasobów, które inni mogą dostosować;
- wzmocnienie zdolności osób pracujących z młodzieżą i organizacji młodzieżowych do usuwania barier utrudniających uczestnictwo;

- wspieranie bardziej sprawiedliwego dostępu do europejskich możliwości uczenia się, mobilności i uczestnictwa.

Access+EU

Access+EU zrzesza pięć organizacji partnerskich z Włoch, Albanii, Hiszpanii, Polski oraz Bośni i Hercegowiny. Ich uzupełniające się doświadczenia obejmują Erasmus+ i mobilność międzynarodową, pracę z młodzieżą, edukację włączającą, wsparcie związane z niepełnosprawnością, uczenie się zawodowe, zdrowie psychiczne, uczestnictwo w życiu społeczności i zaangażowanie rodziny.

Projekt stanowi odpowiedź na utrzymującą się lukę między ambicjami dotyczącymi inkluzywnej europejskiej mobilności młodzieży a praktycznymi zdolnościami niezbędnymi do jej realizacji. Możliwości mogą być formalnie otwarte dla wszystkich, podczas gdy bariery w zakresie informacji, komunikacji, miejsc, podróży, metod uczenia się, ustaleń dotyczących wsparcia, dynamiki grupy lub procedur organizacyjnych nadal ograniczają uczestnictwo. Program Access+EU koncentruje się zatem na tym, co organizacje i osoby pracujące z młodzieżą mogą zrobić przed rozpoczęciem działania, w jego trakcie i po jego zakończeniu, aby urzeczywistnić włączenie społeczne w praktyce.

Partnerstwo łączy konsultacje, partnerskie uczenie się i budowanie zdolności. Jego proces roboczy obejmuje grupy dyskusyjne, wizyty techniczne, wymianę informacji z osobami pracującymi z młodzieżą i zainteresowanymi stronami związanymi z niepełnosprawnością oraz międzynarodowe szkolenie trenerów. Działania te łączą różne perspektywy zawodowe i pomagają przełożyć doświadczenie na praktyczne wskazówki, zasoby edukacyjne i podejścia, które można przenieść do innych środowisk programu Erasmus+.

Wyniki projektu obejmują niniejszy podręcznik, szkolenia i materiały praktyczne oraz otwarte zasoby edukacyjne. Wspólnie mają one na celu wspieranie szerszego przejścia od indywidualnej dobrej woli do bardziej systematycznych i zrównoważonych praktyk sprzyjających włączeniu społecznemu w organizacjach młodzieżowych.

Cele i zadania projektu

Ogólnym celem programu Access+EU jest wzmocnienie zdolności osób pracujących z młodzieżą i organizacji młodzieżowych do opracowywania, wdrażania i ułatwiania mobilności sprzyjającej włączeniu społecznemu w ramach programu Erasmus+ oraz projektów młodzieżowych z udziałem młodych osób z niepełnosprawnościami.

Projekt ma trzy ściśle powiązane ze sobą cele:

- budowanie wiedzy, zaufania i praktycznego potencjału osób pracujących z młodzieżą w zakresie pracy z młodzieżą uwzględniającej niepełnosprawność;
- pomost współpracy między sektorem młodzieży, specjalistami ds. niepełnosprawności, uczestnikami, rodzinami i sieciami wsparcia;
- włączenie do praktyki organizacyjnej, tak aby postępy były kontynuowane po zakończeniu okresu objętego finansowaniem projektu.

Aby osiągnąć te cele, program Access+EU ma na celu:

- zwiększenie zrozumienia barier, potrzeb w zakresie wsparcia funkcjonalnego i warunków sprzyjających uczestnictwu;
- poprawa dostępnej komunikacji i integracyjnego ułatwiania grupom o mieszanej zdolności;
- włączenie dostępności do wniosków projektowych, planowania, miejsc, podróży, zapobiegania ryzyku, wdrażania i działań następczych;
- wspierać przemyślane przygotowanie uczestników, rodzin, opiekunów i odpowiednich specjalistów;
- opracowywanie, testowanie i dzielenie się praktycznymi zasobami edukacyjnymi dla osób pracujących z młodzieżą i organizacji młodzieżowych;
- promowanie uniwersalnego modelu integracyjnej praktyki Erasmus+, który można dostosować w całej Europie.

O podręczniku

Czym jest ten podręcznik i dla kogo jest przeznaczony?

Podręcznik „Access+EU Handbook” jest praktycznym narzędziem edukacyjnym służącym zwiększeniu dostępności i inkluzywności projektów młodzieżowych Erasmus+ dla młodych osób z niepełnosprawnościami. Łączy on podstawy koncepcyjne, wytyczne organizacyjne, podejścia ułatwiające i względy praktyczne w całym cyklu projektu. Został zaprojektowany, aby pomóc czytelnikom przejść od pozytywnych intencji do świadomych, zaplanowanych i responsywnych działań.

Podręcznik nie oferuje jednej formuły dla każdej osoby lub sytuacji. Niepełnosprawność, potrzeby w

zakresie wsparcia i bariery uczestnictwa są zróżnicowane i zależne od kontekstu. Wytyczne zachęcają zatem do dialogu, zindywidualizowanego planowania, elastyczności i poszanowania autonomii. Uzupełnia on, ale nie zastępuje, bezpośrednich konsultacji z uczestnikami lub specjalistycznych porad, w przypadku których wymagana jest wiedza fachowa w zakresie zdrowia, bezpieczeństwa, prawa lub techniki.

Publikacja jest pisana przede wszystkim dla:

- osoby pracujące z młodzieżą, osoby prowadzące szkolenia, osoby wspomagające i mentorzy;
- koordynatorzy projektów Erasmus+, pracownicy ds. mobilności i kierownicy organizacji;
- organizacje, które rozpoczynają, dokonują przeglądu lub wzmacniają swoje praktyki w zakresie włączenia społecznego;
- edukatorzy, specjaliści ds. niepełnosprawności, asystenci osobiści, opiekunowie i członkowie rodziny, którzy współpracują w zakresie przygotowania i wsparcia mobilności;
- zainteresowane strony i decydenci, którzy mają wpływ na dostęp do uczestnictwa młodzieży i uczenia się międzynarodowego.

Młodzi ludzie z niepełnosprawnościami są zamierzonymi beneficjentami tej pracy. Ich prawa, preferencje, sprawczość i doświadczenie życiowe powinny pozostać kluczowe w każdym przypadku stosowania wytycznych zawartych w podręczniku.

Wizja stojąca za tą publikacją

Podręcznik zaczyna się od prostego rozróżnienia: dopuszczenie do działalności nie jest tożsame z możliwością uczestniczenia w niej. Znacząca integracja wymaga środowisk, informacji, metod uczenia się i rozwiązań wspierających, z których ludzie mogą korzystać, a także relacji, w których są słuchani, szanowani i zdolni do dokonywania wyborów.

Z tego powodu Access+EU traktuje dostępność jako stałą praktykę, a nie końcową kontrolę zgodności. Należy wziąć to pod uwagę przy pisaniu celów, uzgadnianiu budżetów i ról, wyborze miejsc i podróży, przygotowywaniu uczestników i rodzin, ułatwianiu działań, przeglądzie ryzyka, gromadzeniu informacji zwrotnych i monitorowaniu procesu uczenia się. Integracja staje się bardziej niezawodna, gdy jest współdzielona w całym zespole i wbudowana w zwykłe zarządzanie projektami.

Publikacja przyjmuje również perspektywę funkcjonalną i skoncentrowaną na osobie. Istotnym pytaniem nie jest po prostu to, jaką kategorię niepełnosprawności posiada uczestnik, ale to, co może

umożliwić lub ograniczyć uczestnictwo tej osoby w określonym kontekście. Przenosi to uwagę z etykiet na praktyczne potrzeby, takie jak ruch, komunikacja, regulacja sensoryczna, zrozumienie, odpoczynek, bezpieczeństwo emocjonalne, wsparcie zdrowotne i pomoc osobista, przy jednoczesnym uznaniu mocnych stron, preferencji i autonomii.

Ostatecznie wizją jest sektor młodzieżowy, w którym integracyjny udział w programie Erasmus+ nie jest wyjątkowy. Jest ona przewidywana, finansowana i stale ulepszana w ramach dobrej jakości pracy z młodzieżą.

Jak opracowano ten podręcznik

Niniejszy podręcznik jest wspólnym wynikiem partnerstwa Access+EU. Jego struktura odzwierciedla uzupełniającą się wiedzę ekspercką pięciu organizacji i śledzi praktyczną podróż w ramach projektu sprzyjającego włączeniu społecznemu: zrozumienie barier i potrzeb związanych z niepełnosprawnością, projektowanie dostępnego uczenia się, zarządzanie projektami w sposób włączający, organizowanie wsparcia w praktyce, przygotowywanie uczestników i rodzin, dostępna komunikacja i uwzględnianie uczenia się w przyszłej pracy.

Proces tworzenia treści opiera się na grupach fokusowych projektu, wizytach technicznych, wymianie partnerów i projektowaniu szkoleń dla trenerów. Komponenty te łączą perspektywy osób pracujących z młodzieżą, wychowawców, osób niepełnosprawnych i osób zajmujących się zdrowiem psychicznym, pracowników projektu, opiekunów, rodzin i innych zainteresowanych stron. Następnie autorzy partnerscy przekładają to wspólne uczenie się na rozdziały tematyczne oparte na ich odpowiednich dziedzinach praktyki.

Wspólne ramy rozdziału wspierają spójność publikacji. Rozdziały łączą przegląd tematu, kluczowych pojęć i podstaw teoretycznych z praktyczną wiedzą fachową, przykładami lub narzędziami, przyszłymi wskazaniami, odniesieniami i sugestiami do dalszego czytania. Proces redakcyjny konsorcjum ma na celu dostosowanie terminologii, połączenie powiązanych tematów i zapewnienie użyteczności wytycznych w różnych krajach i kontekstach organizacyjnych.

Podręcznik powinien być rozumiany jako zasób dla praktyki refleksyjnej. Jego zalecenia należy interpretować wspólnie z zainteresowanymi osobami i dostosowywać do działania, kontekstu lokalnego, dostępnej wiedzy fachowej i obecnych przepisów programu Erasmus+.

Jak czytać ten podręcznik?

Struktura

1. **„Jak rozpoznać niepełnosprawność i związane z nią potrzeby?”** poszerza wiedzę na temat niepełnosprawności, w tym widocznych i niewidzialnych niepełnosprawności, barier, tożsamości i doświadczeń życiowych.
2. **„Projektowanie włączającego uczenia się w kształceniu nieformalnym: Od dostępu do sensu Uczestnictwo” obejmuje kształcenie włączające** i uniwersalne projektowanie uczenia się w kształceniu pozaformalnym.

3. **„Inkluzywne zarządzanie projektem”** obejmuje włączenie w całym cyklu projektu.
4. **„Potrzeby wsparcia związane z niepełnosprawnością w praktyce”** oznaczają, że potrzeby w zakresie wsparcia przekładają się na działania przed mobilnością, w jej trakcie i po niej.
5. **„Przygotowanie uczestników i rodzin do mobilności sprzyjającej włączeniu społecznemu”** skupia się na przygotowaniu uczestników, rodzin i sieci wsparcia.
6. **„Komunikacja sprzyjająca włączeniu społecznemu”** łączy podejście poprzez komunikację sprzyjającą włączeniu społecznemu.

Połączenie rozdziałów

Rozdziały są zgodne z jedną wspólną logiką: zrozumieć osobę i bariery, zaprojektować uczestnictwo od samego początku, zorganizować projekt, tak aby włączenie było finansowane, i dostosować wsparcie w całym doświadczeniu mobilności.

- Rozdziały **1** i **6** zapewniają fundamenty skoncentrowane na osobie i komunikacji.
- Rozdział **2** łączy je z projektowaniem uczenia się;
- rozdział **3** przekształca je w decyzje dotyczące projektów, budżety, role i planowanie ryzyka;
- Rozdziały **4** i **5** stosują je do codziennego wsparcia, podróży, współpracy rodzinnej i działań następczych. Koncepcje powtarzają się celowo, pokazując, że dostępność, współtworzenie i refleksja są ciągłymi obowiązkami.

Sugerowana ścieżka czytania

Aby uzyskać pełny przegląd, przeczytaj rozdziały 1 do 6 w kolejności.

- **Czytelnicy** planujący nowy projekt mogą przejść z rozdziału 1 do rozdziałów 2 i 3, a następnie korzystać z rozdziałów 4-6 podczas przygotowywania wdrożenia.
- **Trenerzy i moderatorzy** mogą rozpocząć od rozdziału 2, a następnie zapoznać się z rozdziałami 1 i 6 w celu zwiększenia świadomości potrzeb i komunikacji.
- **Koordynatorzy ds. mobilności mogą** zacząć od rozdziałów 3, 4 i 5 dotyczących planowania, praktycznego wsparcia i współpracy z rodzinami.

Każdy rozdział może być również wykorzystywany niezależnie jako odniesienie, ale decyzje powinny być zawsze sprawdzane z zainteresowanym uczestnikiem i dostosowywane do kontekstu.

Kluczowe terminy i akronimy

- **Dostępność:** usuwanie barier fizycznych, cyfrowych, komunikacyjnych, organizacyjnych i

nastawienia.

- **Współtworzenie:** rozwijanie działań i decyzji z udziałem osób niepełnosprawnych jako aktywnych

  partnerów.

- **Niepełnosprawność:** interakcji między upośledzeniem a barierami środowiskowymi lub społecznymi.
- **Doświadczenie życiowe:** wiedzy wynikającej z codziennej rzeczywistości danej osoby.
- **Racjonalne usprawnienia:** niezbędne, odpowiednie dostosowania umożliwiające równy udział.
- **NFE: kształcenie** pozaformalne.
- **UDL:** Universal Design for Learning, framework oferujący wiele sposobów angażowania się, dostępu do informacji i demonstrowania uczenia się.
- **Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych: Konwencja** ONZ o prawach osób niepełnosprawnych.

ROZDZIAŁ 1. Jak rozpoznać niepełnosprawność i związane z nią potrzeby?

Merima Bradarić Srna i Anja Hunček, Stowarzyszenie Menssana

Streszczenie

Niepełnosprawność stanowi złożony i wielowymiarowy aspekt ludzkiej tożsamości, który wpływa na to, jak jednostki postrzegają siebie i jak są postrzegane przez innych. Tradycyjnie niepełnosprawność była często interpretowana za pomocą ram medycznych, które koncentrują się przede wszystkim na upośledzeniach i diagnozach. Współczesne podejścia w coraz większym stopniu podkreślają jednak społeczny i kontekstowy wymiar niepełnosprawności, podkreślając sposoby, w jakie czynniki środowiskowe, kulturowe i instytucjonalne kształtują doświadczenia jednostek. W tym rozdziale zbadano niepełnosprawność jako zjawisko zarówno widoczne, jak i niewidzialne oraz zbadano, w jaki sposób postrzeganie, oczekiwania społeczne i struktury systemowe wpływają na rozpoznawanie i interpretację niepełnosprawności.

Opierając się na teoretycznych ramach, takich jak społeczny model niepełnosprawności i zrozumienie niepełnosprawności jako dynamicznej interakcji między indywidualnymi warunkami a środowiskiem społecznym, rozdział podkreśla ograniczenia postrzegania niepełnosprawności wyłącznie przez soczewkę diagnostyczną. Badania wskazują, że globalne ramy i polityki często pomijają niepełnosprawność jako przecinającą się tożsamość, często traktując ją jako odrębną lub odizolowaną cechę, zamiast uznawać jej interakcję z innymi aspektami tożsamości, takimi jak płeć, wiek, status społeczno-ekonomiczny i pochodzenie kulturowe. Takie ograniczenia mogą przyczyniać się do utrzymujących się barier w rozwoju polityki, świadczeniu usług i włączeniu społecznym.

W rozdziale tym odniesiono się również do powszechnego błędnego przekonania, że niepełnosprawność wiąże się przede wszystkim z widocznymi upośledzeniami fizycznymi. W rzeczywistości wiele niepełnosprawności jest niewidocznych, w tym choroby psychiczne, różnice neurologiczne, choroby przewlekłe i upośledzenia psychospołeczne. Ponieważ warunki te nie są natychmiast zauważalne, osoby żyjące z nimi mogą spotkać się z nieporozumieniem, stygmatyzacją lub niedowierzaniem. Wyzwania te są dodatkowo spotęgowane trudnościami w identyfikacji niektórych upośledzeń, w szczególności stanów psychicznych lub neurologicznych, w których diagnoza często opiera się na ocenach behawioralnych i testach psychologicznych, a nie na jasnych wskaźnikach biologicznych.

Kolejnym kluczowym tematem rozdziału jest znaczenie przeżywanego doświadczenia i osobistej wiedzy. Osoby niepełnosprawne posiadają unikalną wiedzę na temat własnych warunków, potrzeb i codziennych wyzwań. Uznanie tej empirycznej wiedzy jest niezbędne do opracowania integracyjnych polityk, usług i systemów wsparcia. W rozdziale tym podkreślono w szczególności znaczenie słuchania osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin przy ocenie wpływu danego schorzenia na życie codzienne. Skupienie się na doświadczeniu życiowym, a nie wyłącznie na diagnozie, może prowadzić do dokładniejszego zrozumienia niepełnosprawności i skuteczniejszych form wsparcia.

Ostatecznie rozdział podkreśla, że niepełnosprawność nie powinna być postrzegana wyłącznie jako osobiste ograniczenie, ale raczej jako złożona interakcja między jednostkami a ich środowiskiem społecznym. Uznając zarówno widoczne, jak i niewidzialne formy niepełnosprawności, doceniając doświadczenia życiowe i kwestionując wąskie definicje niepełnosprawności, społeczeństwa mogą zmierzać w kierunku bardziej integracyjnych systemów, które lepiej wspierają uczestnictwo i dobrostan osób z niepełnosprawnościami.

Słowa kluczowe: *Niepełnosprawność, Doświadczenie życiowe, Intersekcjonalność, Włączenie, Tożsamość*

Wprowadzenie

Niepełnosprawność jest ważnym aspektem ludzkiej różnorodności i tożsamości, która kształtuje sposób interakcji jednostek ze światem wokół nich. Dla wielu osób niepełnosprawność wpływa nie tylko na ich relacje z własnym ciałem i zdolnościami, ale także na sposób, w jaki są postrzegani i traktowani przez innych. Pomimo rosnącej świadomości i rozwoju polityki w ostatnich dziesięcioleciach niepełnosprawność jest nadal często źle rozumiana lub wąsko definiowana. W wielu kontekstach niepełnosprawność nadal wiąże się przede wszystkim z widocznymi upośledzeniami fizycznymi, podczas gdy mniej widoczne stany, takie jak zaburzenia zdrowia psychicznego, różnice neurologiczne lub choroby przewlekłe, pozostają nierozpoznane.

To ograniczone rozumienie niepełnosprawności odzwierciedla szersze założenia społeczne dotyczące tego, jak „wygląda” niepełnosprawność. Kiedy osoby napotykają kogoś, kogo niepełnosprawność nie jest natychmiast widoczna, mogą mieć trudności z interpretacją sytuacji, ponieważ nie odpowiada ona ich oczekiwaniom. Takie reakcje są kształtowane przez normy kulturowe, narracje społeczne i osobiste doświadczenia, które wpływają na to, jak ludzie interpretują niepełnosprawność i reagują na osoby, które z nią żyją.

Współczesne badania nad niepełnosprawnością kwestionują te tradycyjne postrzeganie, podkreślając, że niepełnosprawność nie jest wyłącznie stanem medycznym lub deficytem osobistym. Niepełnosprawność powstaje natomiast w wyniku interakcji między upośledzeniem jednostki a otaczającymi ją strukturami społecznymi, środowiskowymi i instytucjonalnymi. Perspektywa ta znajduje odzwierciedlenie w społecznym modelu niepełnosprawności, w którym rozróżnia się upośledzenie – odnoszące się do stanu fizycznego, sensorycznego, poznawczego lub psychospołecznego danej osoby – od niepełnosprawności, która wynika z barier i reakcji stwarzanych przez społeczeństwo.

Uznanie tego rozróżnienia ma ważne implikacje dla sposobu, w jaki niepełnosprawność jest traktowana w polityce, praktyce i codziennych interakcjach. Jeśli niepełnosprawność jest rozumiana przede wszystkim jako problem medyczny, rozwiązania koncentrują się na leczeniu, rehabilitacji lub indywidualnej adaptacji. Jednak gdy niepełnosprawność jest rozumiana jako zjawisko społeczne, uwaga przesuwa się w kierunku usuwania barier, poprawy dostępności i tworzenia integracyjnych środowisk, które umożliwiają osobom o różnych zdolnościach pełne uczestnictwo w społeczeństwie.

Międzynarodowe ramy i polityki w coraz większym stopniu uznają znaczenie włączenia i uczestnictwa osób z niepełnosprawnościami. Niemniej jednak wiele globalnych inicjatyw nadal nie uwzględnia w pełni niepełnosprawności jako głównego aspektu tożsamości. Niepełnosprawność jest często traktowana jako odrębna kwestia, a nie jako wymiar przecinający się z innymi tożsamościami i doświadczeniami społecznymi. Ograniczenie to może zmniejszyć skuteczność polityk mających na celu zwalczanie nierówności i wykluczenia społecznego.

Kolejnym ważnym wyzwaniem jest rozpoznanie niewidocznych niepełnosprawności. Wiele osób doświadcza poważnych trudności w codziennym życiu, które nie są natychmiast zauważalne. Warunki takie jak depresja, zaburzenia lękowe, schizofrenia, różnice neurologiczne i choroby przewlekłe mogą mieć głęboki wpływ na funkcjonowanie i samopoczucie danej osoby, ale często są źle rozumiane lub minimalizowane, ponieważ nie pasują do powszechnych wizualnych reprezentacji niepełnosprawności.

Wyzwania te uwypuklają znaczenie uznania doświadczeń osób z niepełnosprawnościami. Same jednostki często posiadają najbardziej szczegółowe zrozumienie tego, w jaki sposób ich warunki wpływają na ich codzienne życie, relacje i uczestnictwo w społeczeństwie. Uznanie tej empirycznej wiedzy jest niezbędne do opracowania skutecznych systemów wsparcia, polityk i usług.

W tym rozdziale analizuje się zatem pojęcie niepełnosprawności zarówno z perspektywy teoretycznej, jak i empirycznej. Bada, w jaki sposób niepełnosprawność jest definiowana, postrzegana i doświadczana, podkreślając jednocześnie znaczenie rozpoznawania niewidocznych niepełnosprawności i doceniania wiedzy osób z niepełnosprawnościami. Poszerzając nasze rozumienie niepełnosprawności, możemy stworzyć bardziej integracyjne środowiska, które lepiej odzwierciedlają różnorodność ludzkich doświadczeń.

Tło teoretyczne

Niepełnosprawność jest jednym z aspektów osoby, który może być bardzo determinujący w odniesieniu do jej stosunku do siebie i innych, a także relacji innych do jednego ja. Może być widoczny i niewidoczny w odniesieniu do diagnozy leżącej u podstaw niepełnosprawności.

Według Wickendena (2023 r.) cele zrównoważonego rozwoju ONZ i inne globalne ramy nie uwzględniają w wystarczającym stopniu niepełnosprawności jako istotnego aspektu tożsamości. Często nie dostrzegają, że niepełnosprawność wchodzi w interakcje z innymi tożsamościami i nie powinna być traktowana jako odosobniona cecha. W związku z tym potrzebny jest inny model, który wyjaśni, w jaki sposób różne tożsamości przecinają się i kształtują doświadczenia osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji.

Społeczny model niepełnosprawności podkreśla różnicę w definiowaniu upośledzenia i niepełnosprawności. Upośledzenie odnosi się do konkretnej kondycji fizycznej, sensorycznej, poznawczej lub psychospołecznej danej osoby, natomiast niepełnosprawność odzwierciedla sposób, w jaki społeczeństwo reaguje na te różnice, jak twierdził Wickenden (2023). Niepełnosprawność rozumiana jest jako zjawisko skonstruowane społecznie.

W odniesieniu do niepełnosprawności najczęściej odnosimy się do niej w sposób dychotomiczny jako do osoby z niepełnosprawnością lub nie. Czasami, gdy jest to korzystne dla jednostki,

Mogą myśleć o sobie w ten sposób, nawet jeśli nie są tego świadomi. Kiedy mówimy o niepełnosprawności, musimy zdawać sobie sprawę, że oznaczanie kogoś jako osoby niepełnosprawnej może przyćmić wszystkie inne ich tożsamości. Może to prowadzić do tego, że społeczeństwo postrzega tę osobę wyłącznie jako osobę niepełnosprawną, a cała jej tożsamość sprowadza się do tego jednego rozróżnienia.

Niepełnosprawność jest nadal postrzegana jako szczególna kategoria, która wymaga specjalistycznego podejścia i nie może zostać włączona do systemów głównego nurtu. W związku z tym osoby z

niepełnosprawnościami wymagają uwzględnienia specjalnej wiedzy i narzędzi, które decydenci mogą postrzegać jako kosztowne pod względem czasu i pieniędzy i nie mogą być traktowane priorytetowo. Mimo że wiele OPD na szczeblu lokalnym, krajowym i międzynarodowym lobbuje za tym, aby to się zmieniło.

W ciągu ostatnich kilku lat przeprowadzono wiele badań dotyczących niepełnosprawności i przyjęto wiele polityk i przepisów. Jednak w wielu z tych działań nadal brakuje perspektywy osób z niepełnosprawnościami.

Według Richesa i wsp. (2009), WHO określa niepełnosprawność jako stan dynamiczny wynikający z działań, które chce się podjąć, oraz wszelkich związanych z tym trudności, czynników środowiskowych i osobistych (dostępność fizyczna, postawy społeczne i kontekst życiowy jednostki), które łącznie mogą ograniczać uczestnictwo w społeczności.

W odpowiedzi na obserwację, że osoby z poważną niepełnosprawnością często doświadczają niskiego poziomu uczestnictwa w znaczących działaniach pomimo przejścia od modelu instytucjonalnego do życia w społeczności, opracowano model aktywnego wsparcia. Model ten umożliwia włączenie osób o znacznym stopniu niepełnosprawności do działań społecznych poprzez wsparcie ze strony osoby trzeciej (opiekuna lub asystenta przydzielonego im za pośrednictwem systemu).

Jak Porter i wsp. Jak stwierdzono w 2011 r., definicja niepełnosprawności podkreśla cztery kluczowe aspekty:

- Niepełnosprawność wynika z utraty wartości
- Stan ten trwał lub oczekuje się, że będzie trwał co najmniej rok
- Wpływa na codzienne czynności osoby
- Wpływ jest znaczny, a nie niewielki lub trywialny

Istnieje błędne przekonanie, że niepełnosprawność odnosi się tylko do bardzo widocznych upośledzeń fizycznych, a nie do szerokiego zakresu warunków, w tym mniej widocznych niepełnosprawności, takich jak choroby przewlekłe lub zaburzenia zdrowia psychicznego.

Identyfikacja zaburzeń psychicznych nigdy nie jest łatwa. Opiera się w dużej mierze na wydajności w testach psychologicznych i analizie behawioralnej. W rezultacie identyfikacja jest trudna i może się różnić w odniesieniu do wielu czynników, których nie zawsze można kontrolować. Powoduje to rozbieżność w diagnozie, ponieważ wskaźniki różnią się w zależności od osoby. Dlatego możemy mieć

dwie osoby z różnymi objawami, ale z tą samą diagnozą, a jedna z nich może mieć niepełnosprawność związaną z diagnozą, podczas gdy druga niekoniecznie musi mieć niepełnosprawność związaną z diagnozą. Jak wspomniano wcześniej, niepełnosprawność jest czynnikiem społecznie skonstruowanym, a jej obecność zależy od czynników społecznych danej osoby.

Istnieje wiele badań, które pokazują, jak język wpływa na niepełnosprawność. Wiele osób może nie poinformować swojego lekarza o swoich objawach z powodu zakłopotania, dumy lub strachu przed dyskryminacją. Prowadzi to do niedostatecznego zgłaszania objawów i ostatecznie błędnej diagnozy. Terminy takie jak „długotrwała niepełnosprawność" są dobrym przykładem na to, w jaki sposób język może negatywnie wpływać na poszczególne osoby.

Ostatnio dyskutuje się, że nie sama diagnoza, ale trudności w przeżywanych doświadczeniach jednostki powinny być decydującym czynnikiem przy podejmowaniu decyzji, czy dana osoba jest niepełnosprawna, czy nie. Jako osoby indywidualne i rodzice dzieci z ciężką diagnozą mogą opisać trudności, jakie napotykają w życiu codziennym. Trudności te mogą się różnić w zależności od osoby i mogą mieć różne skutki.

Według Richesa i wsp. Złożoność czynników kształtujących przeżywane doświadczenie sprawia, że niewłaściwe jest wyciąganie wniosków na temat jednostki bez zrozumienia, w jaki sposób stan zdrowia jest doświadczany w codziennym życiu. Wpływ warunku jest zatem kluczowym czynnikiem i należy go oceniać w odniesieniu do działań, które mają znaczenie dla młodej osoby i jej rodziny.

Jak stwierdzili Riches i in. (2009), identyfikacja przez rodziców skutków trudności ich dziecka powinna służyć jako punkt wyjścia do konstruktywnego dialogu z profesjonalistami. W tym

W tym procesie ważne jest, aby rodzice czuli, że ich perspektywy są traktowane poważnie, bez doświadczania protekcjonalności, stygmatyzacji lub osądu.

Niepełnosprawność ponad to, co widoczne

Przy omawianiu osób z niepełnosprawnościami ważne jest, aby zdawać sobie sprawę, że niepełnosprawność nie zawsze jest widoczna. W wielu przypadkach – zwłaszcza w odniesieniu do chorób psychicznych, różnic neurologicznych lub chorób przewlekłych – dana osoba może nie wydawać się w ogóle niepełnosprawna. Badania i praktyka w dziedzinie badań nad niepełnosprawnością konsekwentnie podkreślają, że duża część niepełnosprawności nie jest natychmiast zauważalna. Mimo to wiele osób ma silny mentalny obraz tego, jak osoba z niepełnosprawnością powinna wyglądać lub jak powinna się zachowywać.

Te mentalne obrazy są często kształtowane przez narracje społeczne, normy kulturowe, portrety medialne i osobiste doświadczenia. Dla wielu osób pojęcie niepełnosprawności nadal kojarzy się przede wszystkim z widocznymi upośledzeniami fizycznymi, takimi jak korzystanie z wózka inwalidzkiego, kul lub innych urządzeń wspomagających. Chociaż te formy niepełnosprawności są ważne i zasługują na uznanie i wsparcie, stanowią jedynie część różnorodnych doświadczeń związanych z niepełnosprawnością.

Kiedy ludzie spotykają kogoś, kogo niepełnosprawność nie jest widoczna, ich oczekiwania mogą nie zostać spełnione. Może to prowadzić do zamieszania lub dyskomfortu, ponieważ podważa ramy, na których ludzie polegają przy interpretacji sytuacji społecznych. Ludzie naturalnie polegają na systemach wierzeń i skrótach poznawczych, aby poruszać się po codziennym życiu. Te mentalne ramy pomagają nam szybko i skutecznie interpretować świat. Mogą jednak również ograniczać nasze rozumienie, gdy rzeczywistość nie pasuje dokładnie do tych wcześniej zdefiniowanych kategorii.

Kiedy nasze założenia dotyczące niepełnosprawności są kwestionowane, możemy początkowo czuć się niepewnie, jak interpretować sytuację lub jak reagować. Reakcja ta nie jest rzadkością; Odzwierciedla szersze sposoby, w jakie ludzie przetwarzają nieznane informacje. Uznanie tego procesu jest ważnym krokiem w kierunku rozwijania większej świadomości i wrażliwości na różne doświadczenia niepełnosprawności.

Jak kształtuje się nasze postrzeganie

Nasze postrzeganie niepełnosprawności nie kształtuje się w izolacji. Kształtuje je szeroki zakres czynników, w tym wychowanie, kontekst kulturowy, edukacja, normy społeczne i osobiste spotkania z niepełnosprawnością. Od najmłodszych lat wiele osób uczy się pewnych wzorców zachowań podczas interakcji z osobami, które wydają się mieć widoczne upośledzenia. Na przykład dzieci mogą być zachęcane do pomocy komuś, kto nie ma kończyny lub wydaje się fizycznie wrażliwy.

Chociaż takie intencje mogą pochodzić z miejsca empatii, mogą również wzmacniać uproszczone założenia dotyczące tego, co oznacza niepełnosprawność. Osoba z widocznym upośledzeniem fizycznym może być automatycznie postrzegana jako bezradna lub zależna, nawet jeśli jest wysoce niezależna i zdolna. Jednocześnie osoby z niewidocznymi niepełnosprawnościami mogą nie otrzymać zrozumienia lub wsparcia, którego potrzebują, ponieważ ich wyzwania nie są natychmiast rozpoznawane.

Weźmy na przykład osobę żyjącą ze schizofrenią, chorobą afektywną dwubiegunową, silnym lękiem

lub innym stanem zdrowia psychicznego. Warunki te mogą znacząco wpływać na zdolność danej osoby do funkcjonowania w życiu codziennym, wpływając na koncentrację, regulację emocjonalną, interakcje społeczne i ogólne samopoczucie. W niektórych przypadkach wpływ takich warunków może być większy niż wpływ niektórych upośledzeń fizycznych. Ponieważ jednak trudności te nie są widoczne, mogą pozostać niezrozumiane lub przeoczone.

Ta rozbieżność ilustruje znaczenie wyjścia poza interpretację niepełnosprawności na poziomie powierzchni. Szersze i bardziej inkluzywne rozumienie uznaje, że niepełnosprawność nie jest definiowana wyłącznie przez to, co widzimy.

Rozpoznawanie niewidzialnych trudności

Jednym z kluczowych celów niniejszego podręcznika jest zachęcanie do bardziej kompleksowego zrozumienia niepełnosprawności, które obejmuje zarówno doświadczenia widoczne, jak i niewidoczne. Często łatwiej jest ludziom wczuć się w osoby, których trudności są wyraźnie zauważalne. Kiedy widzimy kogoś zmagającego się z chodzeniem, korzystającego z pomocy w poruszaniu się lub wyraźnie doświadczającego niepokoju, możemy szybko rozpoznać, że potrzebuje wsparcia lub zakwaterowania.

Jednak wiele osób boryka się z wyzwaniami, które nie są widoczne dla innych. Wyzwania te mogą obejmować przewlekły ból, schorzenia neurologiczne, trudności w uczeniu się, zaburzenia zdrowia psychicznego lub choroby autoimmunologiczne. Ponieważ te doświadczenia są w dużej mierze wewnętrzne, często są źle rozumiane lub odrzucane.

Empatia staje się bardziej skomplikowana, gdy trudność nie może być łatwo zaobserwowana. W takich przypadkach ludzie mogą kwestionować zasadność tego stanu lub przypisywać zachowania cechom osobistym, zamiast uznawać je za część niepełnosprawności.

Na przykład osoby doświadczające depresji często zmagają się z codziennymi czynnościami, które inni uważają za oczywiste. Zadania takie jak budzenie się, utrzymanie higieny osobistej, dojazdy do pracy lub angażowanie się w interakcje społeczne mogą wymagać dużej ilości energii emocjonalnej i fizycznej. Z zewnętrznego punktu widzenia zachowania takie jak spóźnienie się do pracy lub pojawienie się braku zaangażowania mogą być interpretowane jako lenistwo lub brak motywacji. W rzeczywistości zachowania te mogą odzwierciedlać głęboki wpływ depresji na codzienne funkcjonowanie danej osoby.

Podobnie, osoby żyjące z chorobami takimi jak schizofrenia paranoidalna mogą doświadczać uporczywego uczucia podejrzeń lub niepokoju w środowiskach społecznych. W środowisku zawodowym może to objawiać się trudnościami w zaufaniu współpracownikom lub dyskomfortem podczas interakcji grupowych. Bez zrozumienia tego stanu, zachowania te mogą być błędnie interpretowane jako wrogość lub brak współpracy. Uznanie, że takie reakcje mogą być związane z niepełnosprawnością, może sprzyjać bardziej wspierającym i rozumiejącym interakcjom.

Rola percepcji społecznej i stygmatyzacji

Niezrozumienie niewidocznej niepełnosprawności jest ściśle związane z szerszymi postawami społecznymi wobec niepełnosprawności. W wielu społeczeństwach piętno związane z chorobami psychicznymi i różnicami neurologicznymi pozostaje znaczące. To piętno może zniechęcać osoby do ujawniania swoich warunków lub szukania wsparcia.

Lęk przed dyskryminacją, wykluczeniem społecznym lub negatywnym osądem często prowadzi ludzi do ukrywania swoich trudności. W rezultacie niewidoczne niepełnosprawności pozostają nierozpoznane, a jednostki mogą zmagać się bez odpowiedniego zrozumienia ze strony rówieśników, pracodawców lub członków społeczności.

Rozwiązanie tego problemu wymaga zmiany perspektywy. Zamiast zakładać, że możemy łatwo zidentyfikować, kto doświadcza trudności, ważne jest, aby uznać, że wiele osób może radzić sobie z wyzwaniami, które nie są natychmiast widoczne. Tworzenie środowisk, które zachęcają do otwartości, szacunku i elastyczności, może pomóc zmniejszyć stygmatyzację i promować włączenie społeczne.

Niepełnosprawność jako koncepcja społeczna

Sam termin „niepełnosprawność” jest złożony i wieloaspektowy. Współczesne podejścia coraz częściej uznają, że niepełnosprawność nie jest definiowana wyłącznie przez stan zdrowia lub upośledzenie. Niepełnosprawność wynika natomiast z interakcji między cechami danej osoby a środowiskiem, w którym żyje.

W tym sensie niepełnosprawność może być rozumiana jako konstrukt społeczny. Nie oznacza to, że upośledzenia lub stany zdrowia nie są rzeczywiste lub znaczące. Podkreśla raczej, że ograniczenia, których doświadczają ludzie, są często kształtowane przez struktury społeczne, bariery środowiskowe i postawy kulturowe.

Na przykład osoba korzystająca z wózka inwalidzkiego może napotkać znaczne ograniczenia w

budynku bez podjazdów, wind lub dostępnych wejść. Jednak w przystępnym środowisku wiele z tych barier znika. Ta sama osoba może być w stanie w pełni uczestniczyć w pracy, edukacji i działaniach społecznych, gdy zapewnione są odpowiednie zakwaterowanie.

Podobnie, osoby z zaburzeniami poznawczymi lub psychicznymi mogą rozwijać się w środowiskach, które oferują elastyczność, jasną komunikację i zrozumienie. Jednak w sztywnych lub niewspierających warunkach te same osoby mogą napotykać znaczne bariery w uczestnictwie.

Uznanie niepełnosprawności za interakcję między jednostkami a ich środowiskiem przesuwa nacisk z „utrwalania" osoby na poprawę systemów, struktur i postaw. Podkreśla znaczenie tworzenia środowisk sprzyjających włączeniu społecznemu, które uwzględniają różnorodne potrzeby.

Formalne uznanie i jego ograniczenia

W wielu krajach osoby muszą spełniać określone kryteria, aby zostać oficjalnie uznane za osoby niepełnosprawne. Kryteria te są zazwyczaj ustalane przez organy rządowe lub medyczne i są wykorzystywane do określenia kwalifikowalności do usług wsparcia, zakwaterowania lub ochrony prawnej.

Chociaż takie systemy są często niezbędne do celów administracyjnych i politycznych, mogą nie w pełni uwzględniać złożoność indywidualnych doświadczeń. Niepełnosprawność nie zawsze jest łatwa do zmierzenia lub spójna w różnych kontekstach. Osoba może dobrze funkcjonować w jednym środowisku, ale napotyka znaczące bariery w innym.

Ponadto proces uzyskania formalnego uznania może być czasami długi, złożony lub emocjonalnie trudny. Ludzie mogą czuć, że ich doświadczenia są sprowadzane do kategorii medycznych lub wymogów biurokratycznych.

Z tych powodów ważne jest zrównoważenie formalnych definicji niepełnosprawności ze zrozumieniem przeżywanych doświadczeń.

Wartość żywego doświadczenia

To prowadzi nas do centralnej koncepcji tego podręcznika: znaczenie uznania wiedzy fachowej samych osób niepełnosprawnych. Osoby z niepełnosprawnościami posiadają głęboką wiedzę na temat własnych doświadczeń, wyzwań, mocnych stron i strategii radzenia sobie. Poruszają się w złożonych systemach, dostosowują się do zmieniających się okoliczności i opracowują praktyczne rozwiązania codziennych barier.

To żywe doświadczenie stanowi cenną formę wiedzy specjalistycznej. Podczas gdy specjaliści, tacy jak lekarze, psychologowie, pedagodzy i decydenci, wnoszą ważną wiedzę ze swoich dziedzin, osoby z niepełnosprawnościami przynoszą wgląd z pierwszej ręki w to, jak polityka, usługi i środowisko faktycznie wpływają na codzienne życie.

Słuchanie tych perspektyw może prowadzić do bardziej skutecznych rozwiązań. Kiedy osoby niepełnosprawne są aktywnie zaangażowane w procesy decyzyjne, polityki i programy są bardziej skłonne do zaspokajania rzeczywistych potrzeb i promowania znaczącej integracji.

Uznanie tej wiedzy zmienia również narrację dotyczącą niepełnosprawności. Zamiast postrzegać osoby z niepełnosprawnościami wyłącznie jako odbiorców opieki lub wsparcia, podkreśla się ich rolę jako aktywnych podmiotów przyczyniających się do wiedzy, innowacji i zmian społecznych.

W kierunku inkluzywnego zrozumienia

Rozwijanie bardziej włączającego rozumienia niepełnosprawności wymaga ciągłej refleksji i otwartości na uczenie się. Polega ona na kwestionowaniu wieloletnich założeń i uznaniu, że niepełnosprawność jest zróżnicowanym i wieloaspektowym doświadczeniem.

Uznając zarówno widzialną, jak i niewidzialną niepełnosprawność, możemy zacząć tworzyć środowiska, w których jednostki czują się zrozumiane i szanowane. Doceniając wiedzę fachową osób z niepełnosprawnościami, możemy zapewnić, aby polityka i praktyki opierały się na rzeczywistych doświadczeniach, a nie na stereotypach.

Ostatecznie włączenie społeczne nie polega tylko na zapewnieniu zakwaterowania lub usunięciu barier. Chodzi również o pielęgnowanie kultury empatii, ciekawości i szacunku. Kiedy wychodzimy poza wąskie definicje niepełnosprawności i słuchamy głosów osób bezpośrednio dotkniętych, zyskujemy głębsze zrozumienie ludzkiej różnorodności i wielu sposobów, w jakie ludzie poruszają się po świecie.

W ten sposób uznanie „twojej wiedzy fachowej” jest nie tylko aktem szacunku – jest to zasadniczy krok w kierunku budowania bardziej sprawiedliwych i integracyjnych społeczeństw.

Przyszłe wskazania

Przyszłe zmiany w badaniach nad niepełnosprawnością, polityce i praktyce powinny nadal podkreślać znaczenie perspektyw integracyjnych i uznawania doświadczeń życiowych. Chociaż w ostatnich dziesięcioleciach poczyniono znaczne postępy dzięki międzynarodowym konwencjom, ruchom

rzeczniczym i badaniom akademickim, wiele systemów nadal podchodzi do niepełnosprawności głównie za pomocą ram medycznych lub administracyjnych. Potrzebne są większe wysiłki, aby włączyć perspektywy społeczne, kulturowe i empiryczne do procesów decyzyjnych.

Jednym z ważnych kierunków jest zwiększenie udziału osób z niepełnosprawnościami w opracowywaniu polityki, badaniach i projektowaniu programów. Ich przeżycia dostarczają cennych spostrzeżeń, których nie można w pełni uchwycić za pomocą samych ocen klinicznych lub danych statystycznych. Zapewnienie znaczącego udziału osób z niepełnosprawnościami i reprezentujących je organizacji może przyczynić się do bardziej elastycznej i skutecznej polityki.

Kolejnym kluczowym obszarem rozwoju jest zwiększone rozpoznawanie niewidocznych niepełnosprawności. Inicjatywy podnoszące świadomość społeczną, kształcenie zawodowe i szkolenie w miejscu pracy mogą odegrać ważną rolę w ograniczaniu stygmatyzacji i promowaniu zrozumienia warunków, które nie są natychmiast widoczne. Dzięki poprawie świadomości i komunikacji instytucje mogą stworzyć bardziej sprzyjające środowisko dla osób, które doświadczają mniej widocznych form niepełnosprawności.

Przyszłe podejścia powinny również nadal podkreślać intersekcjonalność. Niepełnosprawność rzadko występuje w izolacji; często wchodzi w interakcje z innymi tożsamościami społecznymi, takimi jak płeć, wiek, status społeczno-ekonomiczny, pochodzenie etniczne i pochodzenie kulturowe. Uznanie tych skrzyżowań może pomóc decydentom i praktykom w opracowaniu bardziej kompleksowych i sprawiedliwych strategii na rzecz włączenia społecznego.

Wreszcie, potrzebne są dalsze badania, aby lepiej zrozumieć złożony związek między diagnozą, doświadczeniem życiowym i uczestnictwem społecznym. Skupienie się na rzeczywistym wpływie warunków, a nie tylko na kategoriach diagnostycznych, może prowadzić do bardziej skutecznych i zindywidualizowanych form wsparcia.

Przyjmując te kierunki, społeczeństwa mogą zbliżyć się do modelu integracji, który uznaje różnorodność doświadczeń osób niepełnosprawnych i ceni wiedzę osób z niepełnosprawnościami jako kluczowych partnerów w kształtowaniu bardziej dostępnych i sprawiedliwych społeczności.

Odniesienia

1. Porter, J. i in. (2011) Uznając potrzeby każdego niepełnosprawnego dziecka: opracowanie narzędzi na potrzeby spisu osób z niepełnosprawnościami. British Journal of Special Education,

t. 38, nr 3, 120–125 https://www.academia.edu/download/48728051/j.1467-8578.2011.00509.x20160910-2 9578-7bbb0q.pdf

2. Riches, V.C et al (2009) I-CAN: Nowy instrument klasyfikacji potrzeb w zakresie wsparcia dla osób niepełnosprawnych: Część I. Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities 22, 326-339 https://www.academia.edu/download/42447786/ICAN_A_New_Instrument_to_Classify_Suppor20160208-28293-xxu7yg.pdf
3. Wickenden, M. (2023) Niepełnosprawność i inne tożsamości? – jak się przecinają? Granice w rehabilitacji nauka, 4:1200386., doi: 10.3389/fresc.2023.1200386 https://www.frontiersin.org/journals/rehabilitation-sciences/articles/10.3389/fresc.2023.1200386/full

ROZDZIAŁ 2. Projektowanie włączającego uczenia się w edukacji pozaformalnej: Od dostępu do znaczącego uczestnictwa

Andrea Jiménez i Aleksandar Dragutinović, Erasmus Learning Academy S.L.

Streszczenie

Projekt ACCESS+EU zajmuje się krytyczną koniecznością większego włączenia młodych osób z niepełnosprawnościami w ramy programu Erasmus+ i szersze inicjatywy na rzecz pracy z młodzieżą w całej Europie. Niniejszy podręcznik, oparty na podstawowej zasadzie, zgodnie z którą „każdy uczeń ma znaczenie i ma znaczenie w równym stopniu" (UNESCO, 2017), służy jako zasób techniczny do przejścia od polityki deklaratywnej do praktyk operacyjnych sprzyjających włączeniu społecznemu. Podkreśla, że autentyczna integracja wymaga zmiany paradygmatu z medycznego modelu deficytu na model społeczny i model praw człowieka, który identyfikuje bariery wynikające z samego środowiska edukacyjnego, a nie z cech jednostki (UNESCO, 2017; UNESCO, 2020 r.).

Opierając się na instytucjonalnej wiedzy fachowej Erasmus Learning Academy (ELA) i danych opartych na dowodach zgromadzonych za pośrednictwem wielostronnych grup dyskusyjnych i wizyt technicznych, w pracach tych zidentyfikowano częste bariery strukturalne, psychospołeczne i „niewidzialne" – takie jak neurodywergencja i wyzwania związane ze zdrowiem psychicznym – które często pozostają nierozpoznane w standardowych formatach szkoleń (KE, 2021). Dzięki systematycznemu stosowaniu ram uniwersalnego projektu uczenia się (UDL), ze szczególnym uwzględnieniem zasady zaangażowania, podręcznik zapewnia osobom pracującym z młodzieżą wyprzedzające podejście do projektowania w celu stworzenia elastycznych, bezpiecznych i pozbawionych przemocy przestrzeni do nauki, które standardowo uwzględniają zmienność człowieka (CAST, 2024; UNESCO, 2017 r.).

Ostatecznie projekt ma na celu wzmocnienie pozycji praktyków posiadających specjalistyczne kompetencje w zakresie regulacji emocji, aktywnego słuchania i podejmowania decyzji (EASNIE, 2019). Podstawowym założeniem przewodnim pozostaje to, że projektowanie działań edukacyjnych sprzyjających włączeniu społecznemu nie polega na obniżaniu standardów, ale na poszerzaniu dostępu do znaczącego uczestnictwa. Podejście to gwarantuje, że mobilność międzynarodowa stanie się zrównoważoną i sprawiedliwą ścieżką dla wszystkich osób uczących się, w szczególności tych o mniejszych szansach, wspierając spójne społeczeństwa, w których różnorodność jest uznawana za

istotny zasób edukacyjny (KE, 2021; UNESCO, 2020 r.).

Słowa kluczowe: *Włączenie społeczne, równość, Erasmus+, różnorodność, dostępność*

Wprowadzenie

Erasmus Learning Academy (ELA) to ponad dziesięcioletnie doświadczenie w modernizacji systemów edukacyjnych dzięki mobilności międzynarodowej i inkluzywnym ramom szkoleniowym. Wiedza ta stanowi podstawę roli Europejskiego Urzędu ds. Pracy w koordynowaniu projektu ACCESS+EU, w ramach którego stosuje się podejście intersekcjonalne w celu zajęcia się wzajemnie powiązanymi wymiarami zdrowia, traumy i sprawiedliwości społecznej w środowiskach edukacyjnych.

Współczesny krajobraz programu Erasmus+ charakteryzuje się rosnącą różnorodnością osób uczących się, co odzwierciedla rosnącą złożoność społeczeństw europejskich pod względem kultur, zdolności i tożsamości (Komisja Europejska, 2021). Zapewnienie dostępu do programu nie zapewnia jednak automatycznie włączenia. Prawo do edukacji oznacza nie tylko uczestnictwo, ale także znaczące zaangażowanie w procesy uczenia się i efekty uczenia się. Co ważne, nie wszystkie bariery utrudniające uczestnictwo są widoczne: chociaż często porusza się kwestię dostępności fizycznej, wiele osób uczących się napotyka przeszkody związane z neurodywergencją, zdrowiem psychicznym lub ograniczeniami strukturalnymi wbudowanymi w systemy edukacyjne (UNESCO, 2017).

Zgodnie z celem zrównoważonego rozwoju nr 4 włączenie społeczne i równość są uznawane za fundamenty wysokiej jakości edukacji. Niemniej jednak zapewnienie każdemu uczącemu się rzeczywistych i zindywidualizowanych możliwości poczynienia postępów pozostaje stałym wyzwaniem (UNESCO, 2017). Pomimo postępów politycznych wiele inicjatyw szkoleniowych nadal opiera się na uniwersalnym podejściu, w ramach którego różnice między uczniami traktuje się jako odchylenia, którymi należy zarządzać, a nie jako nieodłączny i cenny wymiar procesu uczenia się. Autentycznej integracji nie można osiągnąć poprzez punktualne adaptacje lub integrację jednostek w sztywne, niezmodyfikowane struktury. Zamiast tego wymaga przejścia na projektowanie środowisk edukacyjnych, które są elastyczne od samego początku i które uznają zmienność osób uczących się za normę (Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej [EASNIE], 2022).

Praktyka Europejskiego Urzędu ds. Pracy w kształceniu pozaformalnym pokazuje, że uczenie się jest najskuteczniejsze, gdy jest ukierunkowane na osobę uczącą się, aktywne i oparte na współpracy. Pracując z bardzo zróżnicowanymi profilami uczestników, organizacja traktuje różnorodność jako zasób edukacyjny, a nie wyzwanie, zapewniając, że żadna osoba ucząca się nie jest marginalizowana

w międzynarodowych kontekstach edukacyjnych. Niniejszy rozdział opiera się na tych doświadczeniach, aby zbadać, w jaki sposób facylitatorzy mogą zaprojektować szkolenia i działania edukacyjne sprzyjające włączeniu społecznemu, które zmniejszają bariery utrudniające uczestnictwo przy jednoczesnym utrzymaniu wysokich oczekiwań edukacyjnych.

Zasadą przewodnią niniejszego podręcznika jest to, że projektowanie działań edukacyjnych sprzyjających włączeniu społecznemu nie polega na obniżaniu standardów, ale na poszerzaniu dostępu do znaczącego uczestnictwa.

Tło teoretyczne

Teoretyczne podstawy edukacji włączającej w edukacji pozaformalnej

Integracja jest rozumiana jako ciągły proces, który pomaga zidentyfikować i pokonać bariery ograniczające obecność, uczestnictwo i osiągnięcia wszystkich osób uczących się. Te ramy koncepcyjne opierają się na głównym przesłaniu, że „każdy uczeń ma znaczenie i ma znaczenie w równym stopniu", które służy jako kluczowa rola edukacji włączającej w przekształcaniu systemów globalnych (UNESCO, 2017). W ramach Agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030, w szczególności celu zrównoważonego rozwoju nr 4, wzywa się państwa do zapewnienia włączającej i sprawiedliwej edukacji wysokiej jakości oraz promowania możliwości uczenia się przez całe życie dla wszystkich (UNESCO, 2020).

Podstawowym założeniem tego podejścia jest uznanie, że zmienność człowieka jest normą, a nie odchyleniem, którym należy zarządzać. W związku z tym różnice indywidualne nie mogą być postrzegane jako problemy, które należy rozwiązać, ale jako możliwości demokratyzacji i wzbogacenia uczenia się. Zrównoważona integracja wymaga przejścia od modelu medycznego ukierunkowanego na deficyt do modelu społecznego i modelu praw człowieka. Wiąże się to z instytucjonalnym uznaniem, że trudności osób uczących się często wynikają z samego systemu edukacji – w tym sztywnych programów nauczania, nieodpowiednich ocen i środowisk nieadaptacyjnych – a nie z cech danej osoby (UNESCO, 2017). Ponieważ społeczeństwa stają się coraz bardziej zróżnicowane, systemy edukacji muszą reagować na wszystkie potrzeby osób uczących się, aby nikt nie został pominięty (UNESCO, 2020).

Szkolenia personelu i środowiska sprzyjające włączeniu społecznemu

Pomyślne wdrożenie edukacji włączającej jest z natury zależne od jakości praktyk kształtujących i

kompleksowego przygotowania kadry edukacyjnej. W tym kontekście dobrze wyszkoleni i wykwalifikowani specjaliści są uważani za najpotężniejsze źródło zmniejszania luk w osiągnięciach i poprawy jakości edukacji. Kształcenie zawodowe nauczycieli (TPL) w celu włączenia nie jest wydarzeniem skończonym, ale kontinuum zawodowym, które musi obejmować okres od początkowego kształcenia nauczycieli (ITE) przez wprowadzenie do ustawicznego doskonalenia zawodowego przez całe życie (CPD) (EASNIE, 2019).

Aby wspierać środowisko sprzyjające włączeniu społecznemu, polityka i szkolenia muszą zapewniać kadrze edukacyjnej podstawowe wartości i kompetencje w celu uwzględnienia zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych. Kompetencje w tych ramach są rozumiane jako złożone kombinacje postaw, wiedzy i umiejętności. W oparciu o profil nauczycieli integracyjnych kompetencje każdego profesjonalisty zaangażowanego w integrację opierają się na czterech podstawowych wartościach: wycena różnorodności osób uczących się poprzez uznanie różnicy za składnik aktywów; wspieranie wszystkich uczących się poprzez utrzymywanie wysokich oczekiwań wobec każdego ucznia; współpraca z innymi poprzez nadawanie priorytetu współpracy, pracy zespołowej i dawaniu osobom uczącym się prawdziwego głosu; oraz zobowiązanie się do osobistego rozwoju zawodowego poprzez uczenie się przez całe życie i refleksyjną praktykę (EASNIE, 2019).

Uniwersalny projekt uczenia się (UDL)

Universal Design for Learning (UDL) to oparte na dowodach ramy pedagogiczne oparte na badaniach naukowych nad zmiennością osób uczących się, mające na celu zapewnienie równego dostępu, uczestnictwa i efektów uczenia się dla wszystkich osób uczących się poprzez usuwanie barier na etapie projektowania, a nie poprzez zindywidualizowane, reaktywne adaptacje (CAST, 2024). Podejście to jest zgodne z zasadami edukacji włączającej, które uznają różnorodność za normatywny warunek uczenia się, a nie jako wyjątek wymagający korekty. UDL jest szczególnie kompatybilny z kontekstami edukacji pozaformalnej, takimi jak działania szkoleniowe w ramach programu Erasmus+, ze względu na ich zorientowany na osobę uczącą się, dobrowolny i elastyczny charakter. W tych środowiskach UDL zapewnia ustrukturyzowane ramy przekładania wartości sprzyjających włączeniu społecznemu na konkretny projekt szkolenia, który wspiera stopniowe zaangażowanie i agencję osób uczących się, w szczególności dla uczestników o mniejszych szansach (EASNIE, 2019).

Ramy UDL są zorganizowane wokół trzech powiązanych ze sobą zasad: Wiele środków zaangażowania, wiele środków reprezentacji oraz wiele środków działania i ekspresji. W ramach projektu ACCESS+EU

szczególny nacisk kładzie się na zaangażowanie, ponieważ wymiary afektywne odgrywają decydującą rolę w uczestnictwie i wytrwałości w uczeniu się. Osoby uczące się różnią się znacznie pod względem tego, co je motywuje i jak bezpieczne postrzegają środowisko uczenia się; w związku z tym żadne pojedyncze podejście do zaangażowania nie może być skuteczne dla wszystkich uczestników. Projektując działania, które optymalizują wybór i autonomię, wspierają współpracę i przynależność oraz zajmują się bezpieczeństwem emocjonalnym, nauczyciele mogą tworzyć przestrzenie edukacyjne, w których uczestnictwo jest znaczące i inkluzywne z założenia, a nie zależne od dostosowań post-hoc (CAST, 2024).

Stosowanie projektowania sprzyjającego włączeniu społecznemu w kontekście edukacji pozaformalnej i szkoleń w ramach programu Erasmus+

Zapewnienie dostępu do programu różni się zasadniczo od zapewnienia autentycznej integracji. Chociaż Komisja Europejska (2021 r.) priorytetowo traktuje poszerzanie dostępu, prawdziwe włączenie rozumie się jako trwający proces mający na celu identyfikację i usunięcie konkretnych barier, które ograniczają obecność, uczestnictwo i osiągnięcia osoby uczącej się. Sama integracja – w której osoby uczące się są umieszczane w środowiskach głównego nurtu, ale oczekuje się, że dostosują się do niezmienionych struktur – nie stanowi włączenia. Zamiast tego integracja wymaga transformacji samego środowiska uczenia się, aby zapewnić każdej osobie spersonalizowaną szansę na postęp (UNESCO, 2017).

Erasmus Learning Academy (ELA) opiera się na ponad dziesięcioletnim doświadczeniu instytucjonalnym w modernizacji systemów edukacyjnych dzięki mobilności międzynarodowej i integracyjnym ramom szkoleniowym. W kontekście programu Erasmus+ Europejski Urząd ds. Pracy działa jako pomost między celami polityki europejskiej wysokiego szczebla a praktycznymi realiami kształcenia pozaformalnego. Poprzez koordynację projektów, takich jak ACCESS+EU, organizacja stosuje dyscyplinę metodologiczną i techniczną, aby zapewnić, że międzynarodowa mobilność stanie się realną i znaczącą ścieżką dla wszystkich osób uczących się, zwłaszcza tych historycznie zmarginalizowanych przez sztywne struktury edukacyjne.

Aby to osiągnąć, Europejski Urząd ds. Pracy przyjmuje podejście intersekcjonalne, w którym uznaje się osoby uczące się za posiadaczy wielu, nakładających się na siebie tożsamości, co może generować złożone i skumulowane bariery utrudniające uczestnictwo (UNESCO, 2020). Różnorodność w tych ramach wykracza poza widoczne upośledzenia fizyczne lub sensoryczne i obejmuje tak zwane „niewidzialne” bariery, takie jak neurodywergencja (np. autyzm lub ADHD), poważne lub przewlekłe

schorzenia oraz niekorzystne warunki społeczno-ekonomiczne. Analizując, w jaki sposób czynniki te wchodzą w interakcję z normami instytucjonalnymi i środowiskami uczenia się, Europejski Urząd ds. Pracy wychodzi poza jednolitą perspektywę „szczególnych potrzeb", aby zająć się warunkami strukturalnymi, które ograniczają zaangażowanie i uczestnictwo (KE, 2021).

Można dokonać krytycznego rozróżnienia między deklaratywnym włączeniem – wyrażonym w oświadczeniach politycznych, konwencjach międzynarodowych i ramach prawnych – a włączeniem operacyjnym, które odnosi się do konkretnego projektowania i realizacji działań edukacyjnych (UNESCO, 2017). Wiedza fachowa Europejskiego Urzędu ds. Pracy jest dobrze umiejscowiona w tym wymiarze operacyjnym. Organizacja przekłada zasady deklaratywne na stosowane metodyki poprzez:

- Wizyty techniczne w wyspecjalizowanych ośrodkach w celu obserwacji praktyk opartych na dowodach, podejść terapeutycznych i dostosowań infrastrukturalnych.
- Wielostronne grupy dyskusyjne z udziałem specjalistów, rodzin i młodych dorosłych w celu gromadzenia danych jakościowych na temat przeżytych doświadczeń i identyfikowania barier specyficznych dla danego kontekstu.
- Opracowanie programów szkoleń i podręczników, które wyposażą osoby pracujące z młodzieżą i nauczycieli w praktyczne wskazówki dotyczące integracyjnego projektowania pedagogicznego.

W tych ramach Europejski Urząd ds. Pracy nie tylko zatwierdza międzynarodowe i europejskie dokumenty polityczne, ale aktywnie je wdraża. Projektując bezpieczne, wolne od przemocy i sprzyjające włączeniu społecznemu środowiska edukacyjne, organizacja traktuje różnorodność osób uczących się nie jako problem, którym należy zarządzać, ale jako rzeczywistość strukturalną, która stanowi wyzwanie dla nauczycieli, aby uznawali, wspierali i kultywowali indywidualny potencjał (UNESCO, 2017; UNESCO, 2020 r.).

Zgodnie ze społecznym modelem niepełnosprawności bariery w uczestnictwie nie są postrzegane jako nieodłączne deficyty w jednostce, ale raczej jako wynik interakcji między jednostkami a środowiskiem, które nie zaspokaja ich szczególnych potrzeb (UNESCO, 2017). W ramach kształcenia pozaformalnego i programu Erasmus+ określenie tych przeszkód jest warunkiem wstępnym stworzenia prawdziwie inkluzywnej mobilności i możliwości szkoleniowych. Jak zauważyła Komisja Europejska (2021), nie wszystkie bariery są widoczne, a wiele osób uczących się boryka się z wyzwaniami intersekcjonalnymi, w których nakładają się na siebie liczne czynniki wykluczenia, takie jak ubóstwo, izolacja geograficzna i neurodywergencja (KE, 2021).

Rodzaje częstych barier w programie Erasmus+ i edukacji pozaformalnej

Następujące kategorie stanowią najistotniejsze wyzwania zidentyfikowane w ramach badań terenowych i analizy polityki międzynarodowej Europejskiego Urzędu ds. Pracy:

- Bariery strukturalne: Odnoszą się one do sztywności samego systemu edukacji lub mobilności. Przykłady obejmują nieelastyczne rytmy treningowe, brak dostępnej infrastruktury w obiektach hostingowych oraz barierę językową. Nasze wizyty techniczne pokazały, że wielu młodym ludziom z niepełnosprawnością intelektualną lub problemami ze zdrowiem psychicznym brakuje umiejętności drugiego języka zwykle wymaganych do wymiany międzynarodowej, co natychmiast wyklucza ich z tradycyjnych zaproszeń do składania wniosków w ramach programu Erasmus+.
- Bariery emocjonalne i psychospołeczne: Osoby uczące się o mniejszych szansach często doświadczają wysokiego poziomu lęku w obliczu niepewności związanej z podróżami lub nowymi środowiskami społecznymi. Wcześniejsze doświadczenia wykluczenia edukacyjnego lub traumy mogą prowadzić do braku pewności siebie oraz strachu przed stereotypami i stygmatyzacją (UNESCO, 2020). Jeżeli środowisko szkoleniowe nie jest postrzegane jako bezpieczna, pozbawiona przemocy przestrzeń, osoby te prawdopodobnie wycofają się z uczestnictwa lub całkowicie go unikną (UNESCO, 2017).
- Bariery kulturowe i społeczne: Wynikają one z postaw dyskryminacyjnych i braku reprezentacji. UNESCO (2020 r.) donosi, że jedna trzecia młodych ludzi doświadczyła nękania w szkole, przy czym osoby postrzegane jako różne są najczęstszymi celami. W projektach mobilności brak przygotowania międzykulturowego zarówno dla gospodarza, jak i uczestnika może prowadzić do marginalizacji i tarć kulturowych.
- Niewidoczne bariery (Neurodivergence i zdrowie psychiczne): Choroby takie jak Autism Spectrum Disorder (ASD), ADHD lub depresja często pozostają nierozpoznane, ponieważ nie wykazują widocznych objawów fizycznych. Te osoby uczące się wymagają wzmocnionej opieki mentorskiej i ustrukturyzowanych procedur, aby czuć się bezpiecznie (KE, 2021). Specjaliści podczas naszych badań terenowych podkreślili, że osoby z zaburzeniami zdrowia psychicznego wymagają ciągłego towarzyszenia przez specjalistów, z którymi mają relację terapeutyczną opartą na zaufaniu i walidacji emocjonalnej.

W tabeli 1 przedstawiono, w jaki sposób konkretne czynniki środowiskowe przekładają się na bezpośrednie wykluczenie lub ograniczony udział (UNESCO, 2017). Podkreślono w nim, że brak

zdolności adaptacyjnych zarówno w infrastrukturze, jak i w pedagogice jest główną siłą napędową nierówności edukacyjnych w kontekście programu Erasmus+.

Dane terenowe uzyskane z wywiadów z praktykami w ACAPASIL wzmacniają te obserwacje, wskazując, że zmniejszony udział osób uczących się neurodywergentnych wynika przede wszystkim z przekonania, że mobilność międzynarodowa jest z natury złożona i stresująca. Ta postrzegana złożoność jest szczególnie dotkliwa na etapach przygotowawczych przed wyjazdem, gdzie obciążenie logistyczne i administracyjne może stać się przytłaczające dla osób o mniejszych szansach.

Specjaliści podkreślają, że koordynacja z nauczycielami lub urzędnikami ds. mobilności często stanowi krytyczny punkt tarcia dla osób wymagających szczególnych racjonalnych usprawnień. Gdy te mechanizmy koordynacji nie są wystarczająco elastyczne lub jasne, mogą wywołać znaczny lęk antycypacyjny i demotywację, skutecznie działając jako bariera strukturalna i psychospołeczna, która uniemożliwia uczniowi zaangażowanie się w doświadczenie jeszcze przed jego rozpoczęciem. Podkreśla to konieczność wzmocnionej opieki mentorskiej i wczesnego, zindywidualizowanego wsparcia w celu zapewnienia, aby „niewidzialne" bariery związane z neurodywergencją były rozwiązywane poprzez proaktywne planowanie, a nie późne dostosowania.

Analiza interpretacyjna

Z naszego doświadczenia instytucjonalnego wynika, że niewidzialne bariery – w szczególności te związane z neurodywergencją i zdrowiem psychicznym – są przeszkodami, które pojawiają się najczęściej, a jednak najczęściej pozostają niezauważone. Dzieje się tak, ponieważ wielu praktyków NFE jest przeszkolonych w zakresie ogólnej pracy z młodzieżą, ale brakuje im specjalistycznej wiedzy, aby rozpoznać wczesne oznaki przeciążenia sensorycznego lub stresu emocjonalnego (EASNIE, 2019).

Ponadto bariery strukturalne, takie jak wymogi językowe, są często postrzegane jako neutralne standardy, a nie filtry wykluczające. Kiedy ignorujemy te czynniki, konsekwencje są poważne: nie tylko nie uwzględniamy ucznia, ale ryzykujemy jego ponowną traumatyzację poprzez nowe doświadczenie porażki. Jeżeli bariery te nie zostaną usunięte za pomocą uniwersalnego projektu uczenia się (UDL) i zindywidualizowanego wsparcia, projekty Erasmus+ będą nadal docierać tylko do najbardziej odpornych osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, pozostawiając w tyle tych, którzy najbardziej potrzebują transformacyjnej siły mobilności (KE, 2021). Prawdziwa integracja wymaga wyjścia poza dostęp, aby zapewnić, że jakość doświadczenia pozwala na osiągnięcie i dobre samopoczucie każdego uczestnika.

Projektowanie środowisk edukacyjnych sprzyjających włączeniu społecznemu od samego początku

Projektowanie integracyjnych środowisk edukacyjnych wymaga zasadniczego przejścia od modeli reaktywnych opartych na późnych dostosowaniach – w przypadku których zmiany wprowadza się dopiero po zidentyfikowaniu konkretnej „potrzeby" – do podejścia opartego na projektowaniu wyprzedzającym. Ta proaktywna perspektywa zapewnia, że środowiska uczenia się są wystarczająco elastyczne, aby od samego początku uwzględniać zmienność człowieka jako warunek normatywny (UNESCO, 2017). Stosując zasady uniwersalnego projektu uczenia się (UDL), osoby pracujące z młodzieżą i nauczyciele mogą tworzyć przestrzenie edukacyjne dostępne dla jak najszerszego grona uczestników, zmniejszając w ten sposób potrzebę modyfikacji post-hoc (EASNIE, 2019).

Przełożenie integracji na praktykę pedagogiczną

W kontekście kształcenia pozaformalnego (NFE) i działań szkoleniowych w ramach programu Erasmus+ włączenie jest realizowane poprzez szereg celowych strukturalnych i wspomagających wyborów projektowych:

- Struktura sesji: Sesje edukacyjne powinny obejmować wiele sposobów zaangażowania, aby połączyć się z różnymi zainteresowaniami, motywacjami i tożsamościami (CAST, 2024). Obejmuje to oferowanie wyboru sposobu, w jaki uczestnicy uzyskują dostęp do informacji i wchodzą w interakcję z treściami, zapewniając, aby sam projekt sesji nie funkcjonował jako bariera dla uczestnictwa (EASNIE, 2019).

- Sekwencjonowanie działań: Uczenie się sprzyjające włączeniu społecznemu jest wspierane poprzez stopniowe ścieżki budowania zdolności (KE, 2021). Złożone zadania powinny być podzielone na mniejsze, wykonalne kroki, pozwalające uczestnikom stopniowo budować zaufanie, kompetencje i autonomię.
- Normy grupowe: Ustanowienie jasnych, partycypacyjnych norm grupowych ma zasadnicze znaczenie dla wspierania bezpiecznych i pozbawionych przemocy środowisk uczenia się (UNESCO, 2017). W takich normach należy priorytetowo traktować współpracę, współzależność i zbiorową odpowiedzialność, przyczyniając się do stworzenia klimatu uczenia się, w którym wszyscy uczestnicy czują się mile widziani i bezpieczni (CAST, 2024).
- Zarządzanie czasem i energią: Projekt integracyjny uznaje, że uczniowie różnią się tempem, uwagą i poziomem energii. Zapewnienie dodatkowego czasu na odpowiedź lub wykonanie zadań, wraz z dostępnością elastycznych przerw lub cichych przestrzeni, uznano za kluczową praktykę sprzyjającą włączeniu społecznemu podczas wizyt technicznych w wyspecjalizowanych ośrodkach.

Skuteczność środowisk uczenia się sprzyjających włączeniu społecznemu opiera się na trzech wzajemnie powiązanych filarach: przewidywalność, osiągnięta dzięki ustrukturyzowanym procedurom i wizualnym lub ilustrowanym harmonogramom; elastyczność, umożliwiająca moderatorom reagowanie na zmieniające się potrzeby grupy; oraz przejrzystość, zapewniona dzięki użyciu jasnego, konkretnego i wizualnego języka.

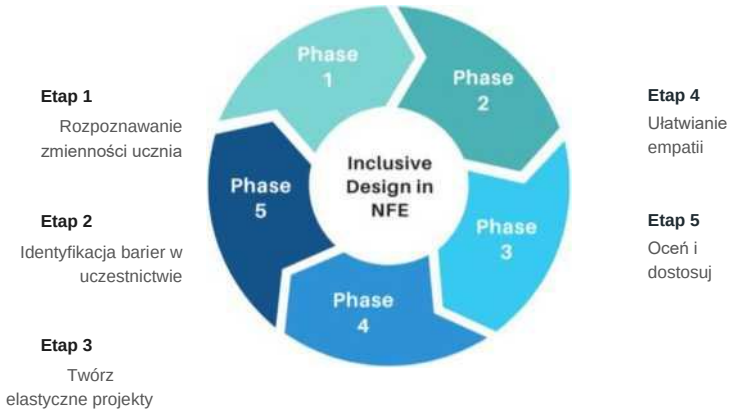

Infografika 1: Cykl projektowania sprzyjającego włączeniu społecznemu w kształceniu pozaformalnym

Cykl projektowania sprzyjającego włączeniu społecznemu jest reprezentowany jako pętla odzwierciedlająca zrozumienie, że włączenie jest ciągłym i zmieniającym się procesem, a nie skończonym celem lub pojedynczą interwencją (UNESCO, 2017). Jego nieliniowy charakter potwierdza, że grupy osób uczących się są dynamiczne; strategie, które okażą się skuteczne w jednym

kontekście, mogą wymagać znacznej zmiany konfiguracji w innym kontekście (EASNIE, 2022).

Podejście to opiera się na logice praktyki w teorii, zgodnie z którą facylitatorzy polegają na refleksyjnej praktyce i zbiorowej ocenie zawodowej, aby podejmować świadome decyzje pedagogiczne w czasie rzeczywistym (EASNIE, 2019). Refleksja (etap 5) bezpośrednio przyczynia się do głębszego zrozumienia różnorodności osób uczących się (etap 1), generując spiralę uczenia się zawodowego, w której kompetencje są stale udoskonalane poprzez działania, informacje zwrotne i ocenę (EASNIE, 2022). W ten sposób środowisko uczenia się funkcjonuje jako dynamiczne laboratorium integracji, a nie statyczna lub sztywna struktura (EASNIE, 2019).

Zaangażowanie jako kluczowy czynnik sprzyjający włączeniu społecznemu

Zaangażowanie nie jest jedynie elementem procesu uczenia się, ale podstawowym warunkiem postępu edukacyjnego. Jak ustalono w ramach uniwersalnego projektu uczenia się (UDL), wpływ stanowi kluczowy element uczenia się; osoby uczące się różnią się znacznie pod względem czynników, które pobudzają ich motywację i entuzjazm (CAST, 2024). W warunkach sprzyjających włączeniu społecznemu zaangażowanie należy rozumieć jako aktywną obecność i znaczący udział wszystkich osób uczących się, przy zapewnieniu, aby doświadczenie edukacyjne było adekwatne do ich autentycznej tożsamości (UNESCO, 2017).

Motywacja, bezpieczeństwo emocjonalne i uczestnictwo

Związek między bezpieczeństwem emocjonalnym a uczestnictwem jest współzależny. W przypadku młodych dorosłych borykających się z neurodywergencją lub problemami ze zdrowiem psychicznym, takimi jak depresja lub lęk, środowisko uczenia się musi być postrzegane jako bezpieczna, pozbawiona przemocy i wspierająca przestrzeń (UNESCO, 2017). Bez podstaw zaufania, szacunku i walidacji emocjonalnej bariery afektywne mogą całkowicie zablokować proces uczenia się.

W przypadku niepowodzenia zaangażowania w edukację pozaformalną konsekwencje są natychmiastowe: uczniowie mogą się izolować, przegapić międzykulturowe możliwości uczenia się lub doświadczyć poczucia niepowodzenia, które wzmacnia istniejące stygmaty. W związku z tym motywacja nie jest wewnętrzną cechą osoby uczącej się, ale wynikiem projektu, który z zadowoleniem przyjmuje zainteresowania i tożsamość, a jednocześnie podtrzymuje wysiłek dzięki wysokim oczekiwaniom i elastycznemu wsparciu (CAST, 2024).

Praktyczne zastosowania dla zaangażowania sprzyjającego włączeniu społecznemu

Aby zoperacjonalizować zaangażowanie, moderatorzy muszą wdrożyć konkretne praktyki, które wykraczają poza standardowe instrukcje:

- Optymalizacja wyboru i autonomii: Zapewnienie osobom uczącym się pośrednictwa w procesie uczenia się pozwala im łączyć działania z ich osobistymi celami i marzeniami (CAST, 2024; EASNIE, 2022 r.).
- Wspólne uczenie się: Wykorzystanie "wzajemnej siły" i współpracy między uczniami maksymalizuje uczestnictwo i osiąga wysokie standardy dla wszystkich, postrzegając różnorodność jako bogate źródło zbiorowego uczenia się (UNESCO, 2017).
- Rytmy elastyczne: Projekt integracyjny uznaje, że osoby uczące się potrzebują różnych ram czasowych, aby zareagować. Zapewnienie więcej czasu na wykonanie zadań i podzielenie złożonych zadań na prostsze kroki zmniejsza niepokój i zapobiega wycofaniu się.
- Uzasadnienie różnych form uczestnictwa: Zaangażowanie jest wspierane, gdy facylitatorzy honorują autentyczne ja osób uczących się, umożliwiając wiele sposobów wyrażania wiedzy i uczuć, na przykład za pomocą metod opartych na sztuce lub narzędzi cyfrowych (CAST, 2024).

Infografika 2: Czynniki wpływające na zaangażowanie osób uczących się w środowiskach sprzyjających włączeniu społecznemu

- Czynnik 1: Autentyczne znaczenie – łączenie uczenia się z doświadczeniami, które są znaczące i wartościowe (CAST, 2024).
- Czynnik 2: Przewidywalność & Rutyna – Korzystanie z harmonogramów wizualnych i ustrukturyzowanych procedur w celu zapewnienia bezpieczeństwa osobom uczącym się z zaburzeniami neurologicznymi.

- Czynnik 3: Wzajemna współpraca – wspieranie współzależności i społeczności, w której wszyscy uczący się czują się potrzebni (UNESCO, 2017; CAST, 2024 r.).
- Czynnik 4: Interesy osobiste – wykorzystanie indywidualnych pasji w celu stymulowania motywacji i radości (CAST, 2024).
- Czynnik 5: Empatia zawodowa – osoby ułatwiające zachowanie bliskiej, empatycznej i niedyrektywnej, ale stanowczej postawy.

Wyjaśnienie skoncentrowane na doświadczeniu praktycznym: Doświadczenia z wizyt technicznych w wyspecjalizowanych ośrodkach pokazują, że zaangażowanie kończy się powodzeniem, gdy osoby wspomagające przestają próbować „naprawiać" osobę uczącą się, a zamiast tego modyfikują środowisko w celu zmniejszenia zagrożeń i rozproszenia uwagi (CAST, 2024). Na przykład włączenie osobistych zainteresowań ucznia do zadania jest skuteczniejszym motywatorem niż tradycyjne nagrody. Ponadto aktywne słuchanie służy jako narzędzie operacyjne do walidacji lęków ucznia, przekształcając potencjalnie wykluczający moment w pomost dla uczestnictwa. Natomiast sztywne rytmy treningowe i język techniczny bez wsparcia wizualnego są podstawowymi czynnikami, które wyzwalają odłączenie i izolują uczniów od dynamiki grupy.

Wspieranie osób uczących się o mniejszych szansach w kontekście mobilności

W niniejszej sekcji przeanalizowano, w jaki sposób działania w zakresie mobilności mogą zaradzić różnorodnym barierom napotykanym przez osoby uczące się o mniejszych szansach. Podkreśla praktyczne podejścia do budowania zaufania, wzmacniania wsparcia grupowego i tworzenia środowisk, w których każdy uczestnik może zaangażować się w znaczący sposób.

Definiowanie „mniej możliwości" w praktyce

W ramach strategii na rzecz włączenia społecznego i różnorodności Erasmus+ i Europejskiego Korpusu Solidarności termin „osoby o mniejszych szansach" odnosi się do osób, które napotykają szczególne przeszkody uniemożliwiające im skuteczny dostęp do mobilności międzynarodowej i możliwości edukacyjnych na równi z rówieśnikami. Przeszkody te nie są jedynie cechami indywidualnymi, ale wynikają z interakcji między sytuacją osobistą a barierami strukturalnymi w społeczeństwie i systemie edukacji.

W kontekście projektu ACCESS+EU definicja ta została uruchomiona w celu uwzględnienia osób uczących się stojących w obliczu „niewidzialnych" barier, takich jak zaburzenia zdrowia psychicznego

(np. depresja lub lęk) i neurodywergencja, a także bardziej widocznych niepełnosprawności fizycznych lub sensorycznych. Ponadto obejmuje on osoby borykające się z niekorzystnymi warunkami społeczno-gospodarczymi, różnicami kulturowymi i izolacją geograficzną. Uznając, że różnorodność nie jest pojęciem statycznym, ale dynamicznym zasobem edukacyjnym, który ma zasadnicze znaczenie dla tworzenia spójnych społeczeństw (KE, 2021; UNESCO, 2017 r.).

Znaczenie stopniowego budowania zaufania

Mobilność sprzyjająca włączeniu społecznemu wymaga stopniowej ścieżki budowania zdolności. W przypadku wielu osób uczących się o mniejszych szansach perspektywa standardowej mobilności transnarodowej może być przytłaczająca, wywołując niepokój lub brak pewności siebie (KE, 2021). Aby to złagodzić, organizacje muszą oferować ciągłość doświadczeń:

- Wymiana online może służyć jako pomost do mobilności fizycznej, umożliwiając osobom uczącym się budowanie umiejętności międzykulturowych w znanym środowisku.
- Mobilność krótkoterminowa i na małą skalę stanowi pierwsze doświadczenie, które buduje niezbędną autonomię dla projektów długoterminowych.
- Wzmocniona opieka mentorska zapewnia zintensyfikowany proces wsparcia, obejmujący częste spotkania i wskazówki krok po kroku w godzinach pracy i poza nimi, zapewniając, aby osoby uczące się czuły się wystarczająco bezpieczne, aby podejmować ryzyko i odnosić sukcesy (KE, 2021; CAST, 2024 r.).

Według praktyków, z którymi przeprowadzono wywiady w ACAPASIL, jedna z najważniejszych barier pojawia się podczas natychmiastowej fazy przygotowawczej podróży. Ten krytyczny punkt tarcia występuje, gdy osoby neurorozbieżne są zobowiązane do koordynowania złożonych ustaleń logistycznych i komunikowania się bezpośrednio z koordynatorami mobilności.

Aby złagodzić te wyzwania, eksperci zalecają, aby wszystkie przekazywane informacje były jasne, aktualne i w pełni dostępne, co znacznie zmniejsza poziom niepewności i stresu wyprzedzającego. Ponadto proponują utworzenie kanałów wsparcia na wczesnym etapie mających na celu odpowiadanie na zapytania i dostosowanie procesu administracyjnego w sposób zindywidualizowany. To proaktywne podejście pozwala na dokonanie niezbędnych dostosowań przy jednoczesnym zapewnieniu pełnego włączenia uczestnika, unikając jakiejkolwiek formy segregacji przed rozpoczęciem doświadczenia.

Rola grupy i środowiska

Środowisko uczenia się musi być zaprojektowane jako bezpieczna, wolna od przemocy i sprzyjająca włączeniu społecznemu przestrzeń, w której różnorodność jest traktowana jako szansa na demokratyzację uczenia się. Kluczowym elementem tego procesu jest rola grupy. Wspierając współpracę, współzależność i wzajemne wsparcie, moderatorzy mogą wykorzystać „wzajemną siłę" do przezwyciężenia barier utrudniających uczestnictwo (UNESCO, 2017). Ponadto przewidywalność środowiskowa – osiągnięta dzięki ustrukturyzowanym rutynom i pomocom wizualnym – ma zasadnicze znaczenie dla wspierania osób uczących się w sposób neurodywersyfikujący lub mających problemy ze zdrowiem psychicznym (CAST, 2024).

Praktyczne doświadczenie ACAPASIL podkreśla, że dostępność profesjonalnych danych dotyczących wsparcia podczas mobilności ma zasadnicze znaczenie. Rola ta wykracza poza zwykły nadzór biurokratyczny; wiąże się z zapewnieniem wiarygodnych osób referencyjnych zdolnych do oferowania pomocy w chwilach stresu emocjonalnego lub dużego stresu, zapewniając w ten sposób, że doświadczenie pozostaje zarówno bezpieczne, jak i przyjemne.

Praktykujący twierdzą, że ciągłe towarzyszenie nie podważa autonomii jednostki. Zamiast tego umożliwia uczestnikowi skuteczniejsze zarządzanie sobą w nieznanych środowiskach, zapewniając niezbędne bezpieczeństwo emocjonalne, aby poradzić sobie z nowymi wyzwaniami. Takie podejście gwarantuje, że wsparcie jest postrzegane jako narzędzie samozarządzania i upodmiotowienia, a nie jako ograniczenie niezależności.

Więcej informacji można znaleźć na stronie: *Dodatek 2 Strategie sprzyjające włączeniu społecznemu w całym cyklu życia mobilności*

Wyjaśnienie: Wpływ i zrównoważony rozwój

Strategie przedstawione w tabeli 3 mają na celu zapewnienie, aby wpływ mobilności był zarówno głęboki, jak i zrównoważony. Włączenie społeczne jest procesem ciągłym, a nie pojedynczym wydarzeniem (UNESCO, 2017). Koncentrując się na etapie „po", organizacje zapewniają, aby wiedza i zaufanie zdobyte przez osobę uczącą się były przekazywane z powrotem do ich społeczności lokalnej, tworząc efekt mnożnikowy (KE, 2021).

Ponadto korzystanie z narzędzi takich jak podręcznik ACCESS+EU i platforma OER umożliwia osobom pracującym z młodzieżą ponowne wykorzystanie i dostosowanie praktyk opartych na dowodach, zapewniając, aby włączenie społeczne zostało zakorzenione w kulturze instytucjonalnej, a nie było

serią odosobnionych dostosowań. To systemowe podejście wykracza poza „deklaracyjne włączenie" w kierunku rzeczywistości operacyjnej, w której prawa i talenty każdej osoby są szanowane i realizowane (UNESCO, 2017; UNESCO, 2020 r.).

Praktyka refleksyjna i ciągłe doskonalenie

Włączenie musi być rozumiane nie jako cel skończony lub stan statyczny, ale jako dynamiczny i ciągły proces mający na celu identyfikację i usunięcie barier, które ograniczają obecność, uczestnictwo i osiągnięcia wszystkich osób uczących się (UNESCO, 2017; EASNIE, 2022 r.). Osiągnięcie prawdziwie integracyjnego środowiska nie jest progresją liniową; obejmuje ciągłe dostosowywanie i zmianę pozycji w miarę ewolucji krajobrazu edukacyjnego i zmienności osób uczących się.

Znaczenie informacji zwrotnych od uczestników i zaangażowania wielu zainteresowanych stron

Istotne konsultacje ze wszystkimi zainteresowanymi stronami są warunkiem wstępnym rozwoju zawodowego. Autentyczne włączenie wymaga słuchania głosu dzieci i wywoływania opinii rodziców i rodzin na temat dobrostanu i postępów osoby uczącej się. W ramach ACCESS+EU jest to realizowane poprzez jakościowe ankiety zwrotne i oceny po zakończeniu działania, które mierzą zadowolenie, adekwatność treści i postrzegany wpływ. Uznając osoby uczące się za równorzędnych partnerów w dyskursie edukacyjnym, moderatorzy mogą kwestionować własne założenia i udoskonalić swoje podejścia pedagogiczne, aby lepiej sprostać różnym aspiracjom (UNESCO, 2017; EASNIE, 2022 r.).

Spostrzeżenia praktyków ACAPASIL podkreślają, że mechanizmy informacji zwrotnej muszą wykraczać poza standardowe formalne ankiety. Zasadnicze znaczenie ma ustanowienie bezpośrednich kanałów komunikacji z uczestnikami na każdym etapie cyklu życia mobilności: przed, w trakcie i po doświadczeniu.

To kompleksowe podejście zapewnia, że szczegółowe wymagania dotyczące informacji, planowania logistycznego i wsparcia emocjonalnego są w pełni uwzględnione. Priorytetowo traktując ten trwający dialog, moderatorzy mogą proaktywnie przewidywać potencjalne trudności, tworząc środowisko uczenia się, które jest prawdziwie integracyjne i reaguje na wyjątkową zmienność profili osób uczących się. Ta zmiana w kierunku aktywnej, wielofazowej komunikacji pozwala na dostosowanie działań w czasie rzeczywistym, zapewniając, że szkolenie pozostaje adekwatne do autentycznych potrzeb i dobrostanu każdej osoby.

Samoocena i zbiorowe uczenie się zawodowe

Skuteczny rozwój kompetencji na rzecz włączenia społecznego opiera się na refleksyjnej praktyce i badaniu przekonań osobistych i zbiorowych (EASNIE, 2019). Narzędzia takie jak Profile for Inclusive Teacher Professional Learning służą jako uchwyt dla profesjonalistów do oceny własnej pracy i wydajności. Indywidualna refleksja jest jednak niewystarczająca do osiągnięcia dojrzałości zawodowej; prawdziwa integracja wymaga przesunięcia nacisku na agencję zespołową i współtworzenie wspólnej wizji zawodowej. Społeczności zawodowe sprzyjające włączeniu społecznemu umożliwiają praktykom oduczenie się nieskutecznych tradycyjnych praktyk i zastąpienie ich innowacyjnymi metodami opartymi na dowodach (EASNIE, 2022).

Uczenie się instytucjonalne i zaangażowanie Europejskiego Urzędu ds. Pracy na rzecz doskonałości

Erasmus Learning Academy (ELA) podtrzymuje zobowiązanie do ciągłego doskonalenia poprzez włączenie badań, monitorowania i analizy refleksyjnej do swojej kultury instytucjonalnej. Jako jednostka koordynująca organizacja zapewnia przekształcenie wyciągniętych wniosków w praktyczną wiedzę. Strategia Europejskiego Urzędu ds. Pracy na rzecz poprawy jej praktyk obejmuje:

Rygorystyczne monitorowanie i ocena: Europejski Urząd ds. Pracy wykorzystuje ustrukturyzowany plan monitorowania i oceny w celu śledzenia postępów projektu, oceny wpływu szkoleń za pomocą ocen wstępnych i pokontrolnych oraz ponownej kalibracji kluczowych wskaźników skuteczności działania w oparciu o pojawiające się potrzeby.

Okresowa sprawozdawczość i wzajemna ocena: Systematyczna sprawozdawczość wewnętrzna co sześć miesięcy gwarantuje, że wyzwania są szybko identyfikowane i rozwiązywane, co sprzyja kulturze odpowiedzialności instytucjonalnej.

Diagnostyka polowa: Dzięki wizytom technicznym i grupom dyskusyjnym Europejski Urząd ds. Pracy gromadzi dane z pierwszej ręki na temat najlepszych praktyk i barier w świecie rzeczywistym, wykorzystując te spostrzeżenia do ciągłego ulepszania programów szkoleń i podręczników.

Ostateczna ocena strategiczna: Każdy cykl życia projektu kończy się końcowym spotkaniem oceniającym na Teneryfie, którego celem jest ocena długoterminowego zrównoważonego rozwoju, dzielenie się zaleceniami dotyczącymi przyszłych inicjatyw oraz ustanowienie bieżących sieci współpracy wykraczających poza cykl życia projektu.

Podsumowując, dojrzałość zawodowa w dziedzinie integracji wymaga zaakceptowania, że nie mamy jeszcze wszystkich odpowiedzi (UNESCO, 2017). Przyjmując refleksyjną praktykę i kulturę zaufania,

organizacje mogą zapewnić, aby pedagogika integracyjna stała się domyślnym podejściem do zapewniania wysokiej jakości, sprawiedliwej edukacji dla wszystkich (EASNIE, 2019).

Kluczowe dania na wynos dla praktyków

W niniejszej sekcji końcowej przedstawiono wykonalne strategie dla osób pracujących z młodzieżą i stażystów na rzecz przejścia od teoretycznego rozumienia włączenia do praktycznej, wysokiej jakości praktyki. Wnioski te służą jako przewodnik techniczny przy opracowywaniu i wdrażaniu działań sprzyjających włączeniu społecznemu w ramach programu ACCESS+EU.

1. Przejście od projektowania reaktywnego do wyprzedzającego - Autentyczne włączenie nie jest osiągane poprzez późne, punktualne adaptacje lub "zintegrowanie" ucznia ze sztywną, wcześniej istniejącą strukturą (UNESCO, 2017). Praktycy muszą przyjąć antycypacyjne podejście do projektowania, wykorzystując zasady uniwersalnego projektowania uczenia się (UDL), aby zapewnić, że środowisko uczenia się jest wystarczająco elastyczne, aby uwzględnić zmienność człowieka od momentu jego powstania (EASNIE, 2022). Zmniejsza to potrzebę modyfikacji post-hoc i zapewnia, że dostępność jest osadzona, a nie dodana.

Badania terenowe i profesjonalne informacje zwrotne od ACAPASIL wskazują, że integracyjne projektowanie środowiska jest niewystarczające, jeśli informacje i struktury wsparcia nie są odpowiednio przewidywane. Osoby uczące się z neurodywersyfikacją nadal napotykają znaczne bariery stresu i dyskordynacji, gdy szczegóły logistyczne i mechanizmy wsparcia są wdrażane jako późne adaptacje, a nie jako podstawowe elementy projektu. Aby mobilność międzynarodowa pozostała pozytywnym doświadczeniem, konieczne jest włączenie jasnych protokołów i profesjonalnego towarzyszenia, zapewniając uczestnikom wiarygodną liczbę referencyjną do zarządzania potencjalnym cierpieniem emocjonalnym. Ponadto zaawansowana komunikacja tras, ustrukturyzowanych procedur i konkretnych obowiązków służy jako kluczowe narzędzie ograniczania niepewności i wspierania bezpieczeństwa emocjonalnego niezbędnego do uczestnictwa. Ta proaktywna strategia zapewnia, że środowisko mobilności pozostaje bezpieczną i wspierającą przestrzenią, skutecznie zapobiegając temu, aby doświadczenie stało się głównym katalizatorem lęku.

2. Priorytetowe traktowanie wpływu i bezpieczeństwa emocjonalnego jako warunków wstępnych uczenia się – Czynniki afektywne i emocje mogą wywołać lub zablokować proces uczenia się (CAST, 2024; EASNIE, 2022 r.). Praktykujący powinni wdrażać pozytywne zarządzanie zachowaniami i utrzymywać empatyczne, profesjonalne podejście oparte na aktywnym słuchaniu i walidacji

emocjonalnej. Stworzenie bezpiecznego, pozbawionego przemocy i przewidywalnego środowiska – charakteryzującego się ustrukturyzowanymi procedurami i pomocami wizualnymi – ma zasadnicze znaczenie dla wspierania osób uczących się w sposób neurodywersyfikujący oraz osób stojących w obliczu wyzwań związanych ze zdrowiem psychicznym (UNESCO, 2017).

3. Kultywuj agencję zespołową poprzez współpracę z wieloma zainteresowanymi stronami. Praktyka integracyjna jest zbyt skomplikowana, aby każdy profesjonalista mógł nią zarządzać w odosobnieniu. Istotne jest przejście od indywidualnych wyników do agencji zespołowej, w której osoby pracujące z młodzieżą, rodzice, rodziny i specjaliści ds. niepełnosprawności współpracują ze sobą jako równi partnerzy. Obejmuje to zapewnienie osobom uczącym się „prawdziwego głosu" poprzez zaangażowanie ich jako aktywnych decydentów w ich własne procesy uczenia się i oceny (EASNIE, 2022; UNESCO, 2017 r.).

4. Włączenie praktyki refleksyjnej i zdolności do „oduczenia się" – rozwijanie praktyki sprzyjającej włączeniu społecznemu wymaga ciągłego cyklu osobistej i zbiorowej refleksji. Praktycy muszą być skłonni do „oduczenia się" tradycyjnych metod zorientowanych na deficyt, które oznaczają lub kategoryzują osoby uczące się (EASNIE, 2022; UNESCO, 2020 r.). Korzystając z jakościowych informacji zwrotnych i systematycznej samooceny, osoby pracujące z młodzieżą mogą identyfikować i usuwać bariery strukturalne i psychospołeczne, które ograniczają uczestnictwo (UNESCO, 2017.

5. Rozpoznawanie różnorodności jako szansy na innowacje. Różnorodność osób uczących się – obejmująca różne kultury, zdolności i tożsamości – powinna być traktowana jako bogaty zasób edukacyjny, a nie problem, który należy rozwiązać (KE, 2021; UNESCO, 2017 r.). Praktycy powinni wdrażać wspólne uczenie się i wzajemną siłę, aby wspierać spójność społeczną i umożliwić zróżnicowanej grupie pracę we własnym tempie we wspólnych ramach.

Przyszłe wskazania

Włączenie musi być postrzegane nie jako cel skończony, ale jako dynamiczny, ciągły proces, który wymaga ciągłego dostosowywania się do zmieniającej się złożoności zmienności osób uczących się (UNESCO, 2017). Przyszłość projektowania szkoleń sprzyjających włączeniu społecznemu w sektorze młodzieży polega na całkowitym przejściu od reaktywnych dostosowań „dodatkowych" do paradygmatu projektowania wyprzedzającego (EASNIE, 2022). Obejmuje to systematyczne stosowanie uniwersalnego projektu uczenia się (UDL) od momentu rozpoczęcia jakiegokolwiek programu szkoleniowego, zapewniającego wszystkim uczestnikom – niezależnie od

neurodywergencji, wyzwań związanych ze zdrowiem psychicznym lub statusu społeczno-ekonomicznego– dostęp do znaczącego uczestnictwa bez konieczności modyfikacji post hoc (CAST, 2024; EASNIE, 2019 r.).

Ponadto zawodowa rola osoby pracującej z młodzieżą ma przekształcić się w rolę koordynatora ds. włączenia społecznego, którego wiedza fachowa koncentruje się na regulacji emocji i zarządzaniu bezpiecznymi, nieagresywnymi środowiskami (UNESCO, 2017). Jak ustalono w niniejszym rozdziale, zaangażowanie pozostanie główną siłą napędową włączenia społecznego; w związku z tym w przyszłych metodykach należy priorytetowo traktować walidację wpływu i walidację emocjonalną jako warunki wstępne wszelkich postępów edukacyjnych (CAST, 2024).

Zrównoważony rozwój w tej dziedzinie zostanie osiągnięty dzięki zbiorowemu uczeniu się zawodowemu i zespołowej agencji, w której organizacje młodzieżowe, specjaliści ds. niepełnosprawności i rodziny pracują jako równorzędni partnerzy (EASNIE, 2022). Rozpowszechnianie wyników za pośrednictwem otwartych zasobów edukacyjnych (OER) i podręczników cyfrowych zagwarantuje, że wiedza operacyjna zdobyta podczas projektu ACCESS+EU będzie zbywalna, dzięki czemu przyszłe mobilność w ramach programu Erasmus+ stanie się z natury bardziej sprawiedliwa i dostępna. Ostatecznie inkluzywna praktyka nie zostanie uznana za wyjątkowy wymóg dla niektórych, ale za główny wskaźnik wysokiej jakości pracy z młodzieżą dla wszystkich (UNESCO, 2017).

Odniesienia

1. CAST, właśc. (2024). Universal Design for Learning Guidelines wersja 3.0. https://udlguidelines.cast.org
2. Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej. (2019). Kształcenie zawodowe nauczycieli na rzecz włączenia społecznego: Przegląd literatury (A. De Vroey, S. Symeonidou y A. Watkins, wyd.). Odense, Dinamarca.
3. Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej. (2022). Profil na potrzeby kształcenia zawodowego nauczycieli sprzyjającego włączeniu społecznemu: Włączenie wszystkich pracowników sektora edukacji w kształcenie zawodowe nauczycieli w celu włączenia (A. De Vroey, A. Lecheval y A. Watkins, Eds.). Odense, Dinamarca.
4. Komisja Europejska. (2021). Wytyczne dotyczące wdrażania: Erasmus+ i strategia na rzecz włączenia społecznego i różnorodności Europejskiego Korpusu Solidarności. Dyrekcja Generalna ds. Edukacji, Młodzieży, Sportu i Kultury.

5. UNESCO. (2017). Przewodnik dotyczący zapewnienia włączenia społecznego i równości w edukacji. Organización de las Naciones Unidas para la Educación, la Ciencia y la Cultura (ang.).
6. UNESCO. (2020). Sprawozdanie z monitorowania edukacji globalnej – sprawozdanie na temat młodzieży z 2020 r.: Włączenie społeczne i edukacja: Wszystko znaczy wszystko. París, Francia, właśc.

Załącznik 1

Tabela 1: Wspólne bariery utrudniające uczestnictwo w edukacji pozaformalnej

Rodzaj bariery	Przykład działań w ramach programu Erasmus+	Wpływ na uczestnictwo
Strukturalne	Lokale goszczące z wąskimi korytarzami lub niedostosowany łazienki (CPC wizyta	Uniemożliwia osobom z niepełnosprawnością ruchową uczestnictwo w sesji szkoleniowej.
Językoznawstwo	Techniczny używany język w moduły szkoleniowe bez wsparcia wizualnego.	Z wyłączeniem osób niebędących rodzimymi użytkownikami języka lub osób uczących się z zaburzeniami językowymi
psychospołeczne	Nagłe zmiany w codziennym harmonogramie lub brak ustrukturyzowanych procedur.	Wyzwalacze niepokój oraz wycofanie się w neurodywergentne osoby uczące się (np.
Niewidoczne	Epizody depresyjne lub lęk społeczny podczas mobilności transnarodowej.	Uczący się pozostają izolowani w swoim pokoju, brakujące out w dniu
Kulturalne	Materiały szkoleniowe wykorzystujące introwertyki lub	Uczący się czują się źle przedstawieni i źle zrozumiani, co prowadzi do alienacji.

Dodatek 2

Etap	Strategia integracyjna	Oczekiwany wynik
Przed	Wizyty przygotowawcze i zindywidualizowana ocena potrzeb	Budowanie zaufania między partnerami i określanie szczegółowych wymogów dostępności
Podczas	Wzmocniona opieka mentorska i wzmożone emocjonalne towarzyszenie	Budowanie autonomii osób uczących się i zmniejszanie lęku podczas mobilności.
Podczas	Wdrażanie integracyjnych metod pedagogicznych opartych na UDL	Znaczące uczestnictwo i osiąganie efektów uczenia się dla wszystkich uczestników
Po	Kierunkowa refleksja nad procesem uczenia się i dokumentacją wypracowanych kompetencji	Znaczące uczestnictwo i osiąganie efektów uczenia się dla wszystkich uczestników
Po	Zaangażowanie powracających uczestników w lokalne działania upowszechniające i peer-mentoringowe	Znaczące uczestnictwo i osiąganie efektów uczenia się dla wszystkich uczestników

Tabela 2: Strategie sprzyjające włączeniu społecznemu w całym cyklu życia mobilności

ROZDZIAŁ 3. - Inkluzywne zarządzanie projektami

Jennifer Parker i Fanni Orbàn, YouNet Reggio-Emilia

Streszczenie

W niniejszym rozdziale przeanalizowano włączenie zasad sprzyjających włączeniu społecznemu do współczesnej pracy z młodzieżą i zarządzania projektami europejskimi, argumentując, że włączenie musi być strukturalnie osadzone w całym cyklu projektu. Podkreślono w nim, w jaki sposób bariery w uczestnictwie wynikają przede wszystkim z czynników środowiskowych, organizacyjnych i nastawienia, a nie z indywidualnych upośledzeń.

W rozdziale przedstawiono model integracyjnego zarządzania cyklem projektu, który rozpoczyna się od analizy potrzeb opartej na odpowiedzialności etycznej i bezpośrednim zaangażowaniu osób niepełnosprawnych. Co-creation jest główną zasadą metodologiczną, umożliwiającą osobom z niepełnosprawnościami działanie jako co-designerzy, których spostrzeżenia wpływają na cele, metody i formaty uczestnictwa. Etap wdrażania wymaga ciągłego zwracania uwagi na dostępność fizyczną, cyfrową, komunikacyjną i organizacyjną, wspieraną przez ustrukturyzowane narzędzia planowania i praktyki w zakresie ułatwień adaptacyjnych. Budżetowanie i przydział zasobów określa się jako działania o decydującym znaczeniu dla operacjonalizacji włączenia społecznego, ponieważ umożliwiają one organizacjom przewidywanie zmienności i zapewnianie odpowiedniego wsparcia.

Ponadto istnieje integracja praktycznych narzędzi z ramami teoretycznymi. Tabele, listy kontrolne i streszczenia wizualne przekładają zasady pojęciowe na praktyczne wytyczne, oferując kierownikom projektów konkretne instrumenty oceny dostępności, planowania działań sprzyjających włączeniu społecznemu i skutecznego przydzielania zasobów.

Rozdział kończy się podkreśleniem potrzeby przyszłych inicjatyw mających na celu normalizację współtworzenia, wzmocnienie ochrony i pogłębienie planowania dostępności. Łącząc podstawy teoretyczne z praktycznymi instrumentami, rozdział zapewnia kompleksowe ramy tworzenia ekosystemów projektu, w które mogą zaangażować się wszyscy uczestnicy.

Słowa kluczowe: *Współtworzenie, Planowanie dostępności, Kapitał własny, Alokacja zasobów, Zarządzanie ryzykiem*

Wprowadzenie

Integracyjne zarządzanie projektami stało się cechą charakterystyczną współczesnej pracy z młodzieżą i współpracy europejskiej. Ponieważ w programach w coraz większym stopniu priorytetowo traktuje się dostępność, uczestnictwo i równość, oczekuje się, że kierownicy projektów będą opracowywać inicjatywy, które przewidują różnorodność, a nie na nią reagują. Zmiana ta odzwierciedla szersze zrozumienie, że włączenie musi być osadzone strukturalnie w całym cyklu projektu, a nie traktowane jako odosobniony komponent.

Informacje uzyskane od konsorcjum Access+EU potwierdzają, że wielu młodych ludzi doświadcza jakiejś formy niepełnosprawności lub ograniczenia funkcjonalnego. Ich głównymi barierami w uczestnictwie nie są indywidualne upośledzenia, ale fizyczne, cyfrowe, organizacyjne i postawowe przeszkody występujące w ich otoczeniu. Język, reprezentacja i kultura organizacyjna również odgrywają decydującą rolę w określaniu, czy jednostki czują się mile widziane, szanowane i zdolne do znaczącego uczestnictwa. Te obserwacje podkreślają potrzebę holistycznego podejścia do zarządzania projektami, które od samego początku łączy odpowiedzialność etyczną, współtworzenie -, planowanie dostępności i uniwersalne zasady projektowania.

Praktyczne doświadczenia zgromadzone przez organizacje takie jak YouNet Reggio-Emilia pokazują, w jaki sposób zasady integracyjne można przełożyć na konkretne metody. W wielu projektach europejskich YouNet Reggio-Emilia konsekwentnie stosuje współtworzenie, ochronę, planowanie dostępności i ułatwienia adaptacyjne, aby zapewnić pełne zaangażowanie różnych uczestników. Z naszej pracy wynika, że najistotniejsze jest konsekwentne stosowanie praktyk sprzyjających włączeniu społecznemu w całym cyklu projektu; wykazanie, że włączenie staje się znaczące tylko wtedy, gdy jest osadzone w codziennych decyzjach, strukturach i interakcjach.

Inkluzywne zarządzanie cyklem projektu

Wgląd we wspólne i współtworzone przez - rozwiązania, integrujące uniwersalne zasady projektowania, przydzielające zasoby na rzecz dostępności i planujące różne formy uczestnictwa. W miarę wdrażania projektu integracja staje się stałą praktyką: zapewnienie dostępności miejsc, materiałów, stylów ułatwień i dynamiki grupy. Skuteczne planowanie dostępności wraz z

przemyślanym budżetowaniem i przydziałem zasobów zapewnia operacyjność włączenia.

Włączenie musi obejmować wszystkie etapy cyklu projektu:

- *Analiza potrzeb:* bezpośrednie angażowanie osób z niepełnosprawnościami w celu zrozumienia potrzeb, preferencji i potencjalnych barier w zakresie dostępu
- *Projekt:* integracja uniwersalnych zasad projektowania, współtworzenie rozwiązań, przydzielanie zasobów na rzecz dostępności i planowanie zróżnicowanego uczestnictwa
- *Wdrażanie:* zapewnienie ciągłej dostępności obiektów, materiałów, stylów ułatwień oraz Dynamika grupy
- *Monitorowanie:* przyjęcie elastycznych i elastycznych mechanizmów umożliwiających adaptację w czasie rzeczywistym -time
- *Ocena:* umożliwienie wszystkim uczestnikom przekazywania istotnych informacji zwrotnych i identyfikowania barier dla przyszłej poprawy

Analiza potrzeb i odpowiedzialność etyczna

Inkluzywny projekt zaczyna się od analizy potrzeb opartej na odpowiedzialności etycznej. Ten etap nie jest po prostu oceną techniczną, ale jest procesem relacyjnym, który wymaga słuchania, przejrzystości i znaczącego zaangażowania osób najbardziej dotkniętych projektem. Bezpośrednie zaangażowanie osób z niepełnosprawnościami ma zasadnicze znaczenie dla określenia wymogów dotyczących dostępu, osobistych preferencji i potencjalnych barier, które w przeciwnym razie mogą pozostać niewidoczne. Ich doświadczenie życiowe zapewnia niezastąpione spostrzeżenia, które kształtują adekwatność i uczciwość całej inicjatywy.

Odpowiedzialność etyczna oznacza również uznanie, że włączenie społeczne jest nierozerwalnie związane z bezpieczeństwem. Projektu nie można uznać za integracyjny, jeśli uczestnicy nie czują się bezpiecznie fizycznie, psychicznie i społecznie. Praktyki w zakresie ochrony muszą być uwzględniane od samego początku cyklu projektu, w tym:

- *Jasne wytyczne dotyczące komunikacji,* które określają oczekiwania dotyczące pełnej szacunku i dostępnej interakcji
- *Co-stworzyło porozumienia grupowe,* które definiują wspólne wartości i normy behawioralne
- *Poufne i dostępne mechanizmy zgłaszania* problemów lub incydentów
- *Cyfrowe protokoły bezpieczeństwa,* które chronią uczestników w środowiskach internetowych

Praktyki te zapewniają, że bezpieczeństwo jest relacyjnym zobowiązaniem, które buduje zaufanie i umożliwia znaczące uczestnictwo.

Więcej informacji można znaleźć na stronie: Dodatek 1 – Planowanie zarządzania ryzykiem – lista kontrolna

Projektowanie projektów integracyjnych poprzez Co-Creation

Co-creation jest centralnym filarem inkluzywnego projektowania projektów. Zamiast tworzyć projekty *dla* osób niepełnosprawnych, co-creation zapewnia, że projekty są opracowywane *wraz z nimi, uznając, że jednostki posiadają niezbędną wiedzę na temat własnych potrzeb, motywacji i barier związanych z* dostępem. Podejście to wzmacnia zarówno adekwatność, jak i dostępność projektu oraz wzmacnia pozycję osób z niepełnosprawnościami jako aktywnych uczestników, a nie biernych beneficjentów.

Współtworzenie krok po kroku na etapie projektowania:

- *Wczesne zaangażowanie:* Zaproś osoby niepełnosprawne do fazy koncepcyjnej, aby wspólnie projektowały cele, metody i priorytety. Doceniaj ich wiedzę fachową, dopilnuj, aby ich wkład wpływał na decyzje i uznaj ich rolę w architekturze projektu.
- *Ocena potrzeb partycypacyjnych:* Wykorzystaj wywiady, grupy fokusowe lub ankiety, aby zidentyfikować potrzeby w zakresie dostępu, motywacje i potencjalne bariery.
- *Iteracja i udoskonalenie:* Włączenie informacji zwrotnych do wniosku, dostosowanie harmonogramów, strategii komunikacyjnych i ścieżek uczenia się. Podziel się zmienionymi projektami z uczestnikami, aby potwierdzić, że zmiany odpowiadają ich potrzebom.

Więcej informacji można znaleźć na stronie: Dodatek 2 – Ogólne obszary oceny indywidualnych potrzeb

Planowanie dostępności

Planowanie dostępności to wielowymiarowy proces obejmujący fizyczne, cyfrowe, komunikacyjne i organizacyjne aspekty projektu. Wymaga to od kierowników projektów przyjęcia holistycznej perspektywy, uznającej, że bariery mogą pojawić się w każdej części środowiska uczenia się.

→ *Dostępność fizyczna* obejmuje wybór miejsc, które oferują step-free dostęp, dostępne toalety, ciche pokoje, regulowane oświetlenie i elastyczne aranżacje miejsc siedzących. Elementy te wspierają uczestników z upośledzeniem ruchowym, wrażliwością sensoryczną, przewlekłym bólem lub neurodywergencją. Doświadczone organizacje często przeprowadzają wizyty na miejscu lub zwracają

się do obiektów o szczegółowe listy kontrolne dotyczące dostępności, aby upewnić się, że żadne krytyczne funkcje nie są pomijane.

→ *Dostępność podróży* jest równie ważna. Jasne instrukcje dotyczące podróży, organizowanie wsparcia na lotniskach lub dworcach kolejowych oraz procedury zwrotu kosztów napisane prostym językiem mogą znacznie zmniejszyć stres uczestników. Zapewnienie alternatywnych opcji podróży, takich jak unikanie podróży nocnych lub oferowanie wsparcia taksówkowego, może umożliwić uczestnictwo osobom, które w przeciwnym razie zostałyby wykluczone.

→ *Dostępność cyfrowa* stała się niezbędna w projektach mieszanych i internetowych. Materiały muszą być dostępne w wielu formatach, kompatybilne z technologiami wspomagającymi i zaprojektowane z grafiką o wysokim kontraście - i przejrzystą strukturą. Sesje online muszą uwzględniać ewentualne ograniczenia internetu, oferując asynchroniczne alternatywy (tj. materiały, do których ludzie mogą uzyskać dostęp w dowolnym momencie) w razie potrzeby.

→ *Dostępność komunikacyjna* wymaga użycia prostego języka, harmonogramów wizualnych, tłumaczy ustnych w razie potrzeby oraz wielu sposobów wyrażania się przez uczestników. Takie podejście wspiera uczestników z barierami językowymi, zaburzeniami poznawczymi lub lękiem społecznym i przyczynia się do bardziej inkluzywnej dynamiki grupy.

Więcej informacji można znaleźć na stronie: Dodatek 3 – Dostępność podróży i zakwaterowania – lista kontrolna

Budżetowanie i przydział zasobów

Budżetowanie jest jednym z najbardziej decydujących momentów w zarządzaniu projektami inkluzywnymi. Programy europejskie wyraźnie dopuszczają szeroki zakres kosztów związanych z dostępnością- (osobiści asystenci, dostosowane materiały, dostępny transport, dodatkowe koszty zakwaterowania), a inkluzywni kierownicy projektów muszą aktywnie włączać te elementy od samego początku, aby zapobiec improwizacji w ostatniej chwili. Takie podejście zapewnia również sprawiedliwe wsparcie dla uczestników o różnych potrzebach, bez wywierania presji finansowej na organizację lub zaangażowane osoby.

Budżetowanie integracyjne wymaga przewidywania zmienności. Na przykład w ramach projektu może być konieczne przydzielenie środków na alternatywne trasy podróży dla uczestników z

upośledzeniem ruchowym lub na uproszczone materiały dla uczestników z zaburzeniami poznawczymi. Może to również wymagać dodatkowego czasu personelu na mentoring, odprawę lub jedno wsparcie -to-one. Koszty te są zasadniczymi elementami wysokiej jakości, dostępnego środowiska edukacyjnego - i mogą być pokrywane w ramach specjalnej części dotacji na projekt, zwanej „wsparciem włączenia dla organizacji".

Rodzaje kosztów, które można pokryć ze środków na wsparcie włączenia społecznego:

1. DostępnośćKoszty związane z -: asystenci osobiści lub finansowanie osoby towarzyszącej, dostosowane materiały, dostępny transport, dodatkowe potrzeby w zakresie zakwaterowania
2. Przewidywanie zmienności: alternatywne trasy podróży, przestrzenie sensoryczne-, uproszczone formaty i materiały komunikacyjne, tłumaczenie na język migowy, napisy, urządzenia wspomagające słuchanie, materiały wizualne, środowiska o ograniczonych bodźcach
3. Dodatkowy czas pracy personelu: mentoring, briefing, wsparcie indywidualne, koordynacja i spotkania z rodzinami lub opiekunami

Więcej informacji można znaleźć na stronie: Dodatek 4 – Lista kontrolna dokumentacji i dowodów

Zalecenia praktyczne

YouNet Reggio-Emilia oferuje swoje wieloletnie doświadczenie w dziedzinie zarządzania projektami europejskimi, które można przełożyć na praktyczne tabele i listy kontrolne, aby podsumować najważniejsze punkty na różnych etapach integracyjnego zarządzania cyklem projektu.

Przyszłe wskazania

Rozdział ten pokazał, że inkluzywne zarządzanie projektami nabiera znaczenia, gdy integracja jest strukturalnie osadzona w całym cyklu projektu. Doświadczenia opisane w całym rozdziale podkreślają, że głównymi barierami, z którymi borykają się młodzi ludzie z niepełnosprawnościami, nie są indywidualne upośledzenia, ale przeszkody fizyczne, cyfrowe, organizacyjne i związane z postawami występujące w środowiskach projektowych. Z tego powodu w przyszłych inicjatywach należy nadal priorytetowo traktować wczesne zaangażowanie, odpowiedzialność etyczną i ochronę jako podstawę każdego procesu sprzyjającego włączeniu społecznemu.

Patrząc w przyszłość, współtworzenie powinno stać się standardową praktyką, a nie opcjonalnym ulepszeniem. Zaangażowanie osób niepełnosprawnych od najwcześniejszych etapów projektowania zapewnia, że projekty odpowiadają rzeczywistym potrzebom oraz że formaty uczestnictwa, harmonogramy i strategie komunikacyjne są kształtowane przez żywe doświadczenia. Takie podejście

nie tylko poprawia przydatność projektu, ale także zwiększa poczucie odpowiedzialności i motywację wśród uczestników.

Przyszłe projekty muszą również pogłębić swoje zaangażowanie w kompleksowe planowanie dostępności. Dostępność fizyczna, cyfrowa, komunikacyjna i organizacyjna powinna być traktowana jako wzajemnie powiązane wymiary, które wymagają ciągłego monitorowania i dostosowywania. Ponieważ uczestnictwo cyfrowe staje się coraz powszechniejsze, zapewnienie dostępnych środowisk internetowych będzie miało zasadnicze znaczenie dla zapobiegania nowym formom wykluczenia. Również budżetowanie i przydział zasobów są bardzo ważne dla urzeczywistnienia intencji sprzyjających włączeniu społecznemu.

Konsolidując te praktyki, przyszłe projekty mogą tworzyć środowiska, w których wszyscy uczestnicy angażują się, wnoszą wkład i doświadczają poczucia przynależności.

Odniesienia

1. Strona internetowa projektu ACCESS+EU (2024) ACCESS+EU. Dostępne pod adresem: https://accesseu.eu/
2. Rada Europy (2019), „Saguarding in Youth Work" [Ochrona pracy z młodzieżą]. Strasburg: Departament ds. Młodzieży Rady Europy.
3. Europejskie Forum Osób Niepełnosprawnych (2022), EDF Accessibility Toolkit: Udostępnienie informacji, wydarzeń i przestrzeni cyfrowych. Bruksela: Europejskie Forum Osób Niepełnosprawnych.
4. Komisja Europejska (2024) Przewodnik po programie Erasmus+ 2024. Bruksela: Komisja Europejska.
5. SALTO Inclusion & Diversity Resource Centre Publikacje na temat włączenia społecznego i różnorodności.
6. SPECTRUM Centrum Niezależnego Życia CIC (2018) Sticks and Stones: Język niepełnosprawności.
7. Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawach osób niepełnosprawnych z 2006 r. Nowy Jork: Organizacja Narodów Zjednoczonych.
8. Światowa Organizacja Zdrowia (2011) World Report on Disability [Światowy raport na temat niepełnosprawności]. Genewa: WHO Press (ang.).
9. YouNet Reggio-Emilia (2025) Formularz informacji dla partnerów (PIF). Reggio Emilia: YouNet Reggio- Emilia (ang.).
10. Youth Portfolio (2017) The Council of Europe Youth Work Portfolio – Youth Portfolio –

www.coe.int. [online] Dostępne pod adresem: https://www.coe.int/en/web/youth-portfolio.

Załącznik 1

Tabela 1: Planowanie zarządzania ryzykiem - lista kontrolna

Obszar	**Środek zapobiegawczy**
Etap planowania projektu	partycypacyjna ocena potrzeb, formularze gromadzenia potrzeb w zakresie dostępności, listy kontrolne dla miejsc, wstępna wizyta w obiektach służących weryfikacji dostępności, alternatywne planowanie podróży, wybór dostępnych narzędzi cyfrowych, planowanie kosztów włączenia, organizacja spotkań przed wyjazdem z uczestnikami, ustanowienie kanałów zgłaszania nieprawidłowości i współtworzone umowy grupowe
Etap wdrażania – zdrowie	dostępne dane kontaktowe w nagłych wypadkach, podstawowe informacje o pobliskich placówkach medycznych (apteka, szpital), informacje o potrzebach medycznych uczestników zebrane z wyprzedzeniem, w stosownych przypadkach
Etap wdrażania – bezpieczeństwo	jasne instrukcje bezpieczeństwa dotyczące miejsc i zakwaterowania, wyjaśnione wyjścia ewakuacyjne i punkty spotkań, ważne dokumenty określone z wyprzedzeniem (np. dowód osobisty/paszport, ubezpieczenie, karta osoby niepełnosprawnej)
Etap realizacji – Komunikacja	wyznaczona osoba kontaktowa dla uczestników, krótka sesja orientacyjna pierwszego dnia obejmująca miejsca, harmonogramy i kontakty wspierające
Etap wdrażania – dobrostan	regularne odprawy z uczestnikami (np. grupy refleksji, odprawa poranna, odprawa wieczorna), informacje zwrotne, ocena śródokresowa
Etap wdrażania – Reagowanie kryzysowe	z góry określone procedury awaryjne, scenariusze „co by było, gdyby”, współpraca organizacji uczestniczących, jasna procedura zgłaszania problemów, obaw lub incydentów, jasne procedury zwracania się o pomoc
Etap działań następczych	wiele formatów informacji zwrotnych i dostępnych formularzy oceny, mentoring lub wsparcie po zakończeniu mobilności, indywidualny plan działania z uczestnikami, dokumentacja dobrych praktyk (dla organizacji) i aktualizacja procedur włączenia

Załącznik 1

Tabela 2: Ogólne obszary indywidualnej oceny potrzeb

Obszar	**Pytania przewodnie**
Mobilność i fizyczny dostęp	Czy istnieją bariery związane z przemieszczaniem się, transportem lub infrastrukturą? Czy istnieją jakiekolwiek wymogi dostępności związane z zakwaterowaniem lub miejscami aktywności (np. windy, przystosowane łazienki, ciche przestrzenie)? Czy uczestnik potrzebuje pomocy podczas podróży (np. pomocy na lotnisku, dostępnych usług transportowych)?
Komunikacja	Czy uczestnik potrzebuje dostosowanych formatów komunikacji, tłumaczeń lub technologii wspomagających? Czy istnieją preferencje komunikacyjne, o których moderatorzy powinni wiedzieć podczas zajęć grupowych?
Środowisko uczenia się	Czy potrzebne są zmiany w metodach szkoleniowych lub materiałach dydaktycznych? Czy istnieją preferowane sposoby uczestnictwa w pracach grupowych (np. mniejsze grupy, pisemne uwagi, materiały wizualne)? Czy są jakieś obawy związane z uczestnictwem w działaniach grupowych lub międzykulturowych?
Zdrowie i dobre samopoczucie	Czy są jakieś kwestie zdrowotne, o których organizatorzy powinni wiedzieć? Czy są jakieś szczególne potrzeby żywieniowe, które organizatorzy powinni wziąć pod uwagę? Czy istnieją sytuacje, które mogą powodować stres lub dyskomfort podczas mobilności (np. zatłoczone środowiska, długie harmonogramy)?
Wsparcie osobiste	Czy wymagana jest osoba towarzysząca lub facylitator?
Orientacja i przygotowanie	Jakie inne informacje lub zasoby pomogłyby uczestnikowi w przygotowaniu do programu mobilności (np. spotkanie przygotowawcze, materiały pisemne itp.) ? Jakie są główne oczekiwania uczestnika związane z mobilnością? Czy są jakieś wątpliwości lub wątpliwości, które uczestnik chciałby omówić przed wyjazdem?
Dostęp cyfrowy	Czy uczestnik potrzebuje wsparcia w korzystaniu z narzędzi cyfrowych lub platform internetowych wykorzystywanych podczas mobilności?

Załącznik 1

Tabela 3: Dostępność podróży i zakwaterowania - lista kontrolna

Obszar	**Względy dostępności**
Transport	pomoc potrzebna w rezerwacji, dostępne procedury wejścia na pokład, usługi pomocy podczas podróży, co zabrać ze sobą (np. dowód osobisty lub paszport itp.)
Zakwaterowanie	dostępne pokoje, windy, przystosowane łazienki, jasne instrukcje dotyczące zameldowania i wymeldowania, informacje o pobliskich usługach (apteka, pomoc medyczna, sklepy itp.), Co zabrać ze sobą (np. ubrania w zależności od pogody i planowanych działań)
Lokalizacja	bezpieczne i dostępne trasy między zakwaterowaniem a miejscem, alternatywne środki transportu, mapy lub wizualne przewodniki orientacyjne, alternatywy wewnątrz i na zewnątrz w zależności od warunków pogodowych
Obiekty	ciche przestrzenie lub miejsca odpoczynku, dostępne jadalnie, dostęp do wody pitnej, co zabrać ze sobą (np. karta osoby niepełnosprawnej, konkretne lekarstwa itp.)
Informacje	Informacje w wielu formatach (wizualny + audio) udostępniane z wyprzedzeniem (opis miejsca, wskazówki dotyczące podróży itp.), jasne instrukcje i punkty kontaktowe, dostępna grafika, tłumaczenia w razie potrzeby, wskazane kontakty w nagłych wypadkach

Załącznik 1

Tabela 4: Lista kontrolna dokumentacji i dowodów

Element dokumentacji	**Przykładowe dowody**
Ocena potrzeb	rejestr potrzeb uczestników w zakresie wsparcia, kwestionariusze poprzedzające wyjazd, notatki z wywiadów/konsultacji
Plan wsparcia	opis środków w zakresie dostępności, wiadomości e-mail lub notatki potwierdzające uzgodnione ustalenia dotyczące wsparcia, dokumenty dotyczące wewnętrznego planowania budżetu
Dokumentacja finansowa	faktury/paragony/umowy (dowód płatności) za usługi w zakresie dostępności
Sprawozdania z działalności	dowody wdrożonych środków, listy obecności lub potwierdzenie zaangażowania uczestników w działania, zdjęcia (w stosownych przypadkach), wyniki oceny końcowej, wyciągnięte wnioski

ROZDZIAŁ 4. Potrzeby w zakresie wsparcia związanego z niepełnosprawnością w praktyce

Denisa Xhota & Nevi Mazreku - albańskie Centrum Edukacji, Opieki i Szkolenia (ACT Center)

STRESZCZENIE

W niniejszym rozdziale podsumowania przeanalizowano znaczenie włączenia młodzieży z niepełnosprawnościami do programów mobilności jako kroku w kierunku równości i integracji społecznej. Opierając się na społecznym modelu niepełnosprawności, dokument przekonuje, że główne przeszkody nie wynikają z indywidualnych ograniczeń, ale raczej z braku adaptacji w środowisku i systemach społecznych.

Sprawozdanie zawiera ustrukturyzowany przewodnik obejmujący trzy główne etapy:

1. *Faza przedmobilności:* Skoncentrowany na dogłębnej analizie multidyscyplinarnej, koordynacji międzyinstytucjonalnej, dostosowaniu materiałów i zapewnieniu dostępnej logistyki w celu zapobiegania barierom, zanim staną się przeszkodami.

2. *Faza mobilności:* Wymaga to dynamicznego wsparcia i elastyczności w dostosowywaniu metod pozaformalnych w czasie rzeczywistym. Ten etap zapewnia, że komunikacja, zarządzanie czasem i pomoc osobista szanują autonomię i godność uczestnika.

3. *Faza postmobilności:* Ma na celu szczegółową ocenę doświadczenia, wzmocnienie emocjonalne po powrocie do domu i włączenie nabytych umiejętności do codziennej rutyny poprzez współpracę z rodziną.

W rozdziale tym stwierdzono, że powodzenie mobilności sprzyjającej włączeniu społecznemu zależy od zaangażowania wszystkich zainteresowanych stron, gruntownego przygotowania i elastyczności, co bezpośrednio przyczynia się do budowania społeczeństwa wolnego od barier.

Słowa kluczowe: *Model społeczny, mobilność sprzyjająca włączeniu społecznemu, zespół multidyscyplinarny, dostępność, upodmiotowienie emocjonalne, integracja społeczna.*

WPROWADZENIE

W ramach obecnego rozwoju społecznego włączenie młodzieży niepełnosprawnej do działań międzynarodowych i wymian kulturalnych stanowi podstawowy krok w kierunku osiągnięcia równości i prawdziwej integracji społecznej. Proces ten nie może być jednak spontaniczny; wymaga

rygorystycznego planowania i dobrze ustrukturyzowanego podejścia metodologicznego, aby była skuteczna.

Doświadczenie pokazuje, że główne przeszkody, z jakimi borykają się ci młodzi ludzie, często nie wynikają z ich indywidualnych ograniczeń, ale z braku adaptacji środowiska i braku odpowiednich systemów wsparcia. W tym kontekście decydująca jest rola zespołu multidyscyplinarnego. Zespół ten służy jako gwarant tworzenia bezpiecznego środowiska, w którym każde wyzwanie logistyczne lub emocjonalne jest rozwiązywane z wyprzedzeniem, zapewniając, że mobilność koncentruje się na nauce i rozwoju osobistym uczestnika.

TEORETYCZNE PODSTAWOWE

Społeczny model niepełnosprawności, opracowany przez Michaela Olivera, stanowi fundamentalną zmianę w sposobie konceptualizacji niepełnosprawności. Model ten pojawił się jako reakcja samych osób niepełnosprawnych na wykluczenie i dyskryminację, jakiej doświadczyły w społeczeństwie. Opiera się na rozróżnieniu między "upośledzeniem" (stanem fizycznym lub psychicznym jednostki) a "niepełnosprawnością" (niepełnosprawnością).
bariery tworzone przez społeczeństwo i otaczające środowisko).

Rysunek 1.1 Teoria społecznego modelu niepełnosprawności

Według Olivera niepełnosprawność nie jest spowodowana indywidualnymi ograniczeniami, ale sposobem, w jaki zorganizowane jest społeczeństwo. Brak dostosowanych usług i nieuwzględnienie zróżnicowanych potrzeb w budowie struktur społecznych stanowi formę zinstytucjonalizowanej dyskryminacji. Tak więc problem nie leży w jednostce, ale w systemie, który nie obejmuje wszystkich jednakowo. Model społeczny wymaga, aby młodzież niepełnosprawna była akceptowana taką, jaka jest, podkreślając potrzebę dostosowania się społeczeństwa do środowiska, a nie zmiany jednostki. Zastosowanie tego modelu do programu mobilności oznacza przesunięcie nacisku z diagnozy na bariery istniejące w środowisku. W tym sensie niepełnosprawność jest postrzegana jako konstrukt społeczny, a nie indywidualny problem. W praktyce oznacza to, że jeśli młoda osoba nie jest w stanie w pełni uczestniczyć w działaniu, odpowiedzialność spoczywa na organizacji i braku niezbędnych

adaptacji, a nie na samej jednostce. Stosując to podejście, tworzy się przestrzeń sprzyjającą włączeniu społecznemu, w której młodzi ludzie, z niepełnosprawnościami i bez niepełnosprawności, współpracują w celu zidentyfikowania barier i wspólnego budowania rozwiązań. Prowadzi to do bardziej równych, zrównoważonych i ludzkich relacji, promując rzeczywiste włączenie i zwalczając dyskryminację w praktyce.

FAZA I – WSTĘPNA MOBILNOŚĆ

Proces mobilności składa się z trzech głównych etapów: faza przedmobilności, faza w trakcie mobilności i faza pomobilności. Każdy z tych etapów odgrywa ważną rolę w zapewnieniu uczestnikom udanego i integracyjnego doświadczenia. W kolejnych sekcjach etapy te zostaną wyjaśnione bardziej szczegółowo, podkreślając kluczowe elementy i aspekty, które należy wziąć pod uwagę w każdym z nich.

Sukces każdej inicjatywy na rzecz integracji młodzieży z niepełnosprawnościami rozpoczyna się od etapu przygotowawczego, w którym kluczowe znaczenie ma dbałość o szczegóły i ścisła współpraca. Etap ten ma na celu stworzenie „pomostu bezpieczeństwa" między codzienną rzeczywistością młodzieży a nowym środowiskiem poprzez przewidywanie i usuwanie wszelkich potencjalnych barier, zanim staną się one prawdziwą przeszkodą. Dzięki dogłębnej multidyscyplinarnej analizie zapewnia się, że logistyka, komunikacja i wsparcie emocjonalne są w pełni zgodne z indywidualnymi potrzebami każdego uczestnika. Osiąga się to poprzez następujące elementy:

Ścisła koordynacja międzyinstytucjonalna

Koordynacja między rodziną, instytucją wysyłającą i partnerem przyjmującym ma zasadnicze znaczenie dla określenia wyzwań i sprostania im już na początkowym etapie. Spotkania mogą odbywać się online lub fizycznie. Podczas tych spotkań odbywa się wymiana informacji dotyczących potrzeb zdrowotnych, społecznych i emocjonalnych, a także identyfikacja potencjalnych problematycznych sytuacji i opracowywanie konkretnych rozwiązań (np. metod radzenia sobie ze stresem lub lękiem uczestnika).

Wywiady i dostosowane do potrzeb materiały przygotowawcze

Rozmowy kwalifikacyjne mogą być prowadzone indywidualnie z osobą niepełnosprawną lub w obecności członka rodziny lub pomocniczego asystenta/nauczyciela. Dzięki nim identyfikowane są umiejętności, ograniczenia, preferencje i metody komunikacji. Materiały przygotowawcze muszą być dostosowane do potrzeb. W przypadku wad wzroku należy podać powiększony tekst lub skorzystać z

programów wspomagających (np. czytników ekranu) oraz uproszczonych, zrozumiałych formatów w zależności od konkretnej niepełnosprawności.

Wizyty zapoznawcze i przygotowanie do środowiska gospodarza

Wizyty zapoznawcze odgrywają ważną rolę w zmniejszaniu niepewności i zwiększaniu pewności siebie. Jeśli to możliwe, należy zorganizować wstępne wizyty w miejscu gospodarza, aby młodzież mogła zapoznać się ze środowiskiem, personelem i zajęciami. W przypadkach, w których mobilność ma miejsce za granicą, pracownicy powinni zapewnić uproszczone prezentacje lub zdjęcia, filmy wideo lub przewodniki wizualne mogą być wykorzystane do wyjaśnienia środowiska.

Transport dostosowany

Zapewnienie transportu musi odbywać się zgodnie z potrzebami uczestników. Pojazdy dostępne (np. dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich). W przypadku, gdy młodzież z niepełnosprawnościami podróżuje samolotem, bardzo ważne jest zaplanowanie pomocy na lotnisku i podczas lotu z wyprzedzeniem. Linie lotnicze muszą zostać powiadomione o szczególnych potrzebach (takich jak korzystanie z wózka inwalidzkiego, pomoc przy wsiadaniu/wysiadaniu lub wsparcie podczas podróży). Lotniska zazwyczaj oferują usługi eskortowe od odprawy do samolotu, a także pomoc podczas tranzytu. Ponadto zaleca się, aby harmonogramy były odpowiednie i aby unikać bardzo długich podróży lub tych z wieloma przestojami, aby zmniejszyć zmęczenie i stres.

Planowanie działań i dobre samopoczucie

Działania muszą być zaplanowane z naciskiem na fizyczne i psychiczne samopoczucie uczestników. Krótkie i niemęczące sesje połączone z regularnymi przerwami i dostosowane do indywidualnych możliwości młodzieży z niepełnosprawnościami.

Dostępność środowisk

Wybór odpowiednich miejsc ma zasadnicze znaczenie dla pozytywnego doświadczenia. Środowisko musi być fizycznie dostępne dla wszystkich, w tym rampy, windy, szerokie przestrzenie i dostosowane toalety. Powinien mieć wyraźne oznakowanie, dobre oświetlenie i informacje w różnych formatach (tekst, dźwięk lub symbole), aby ułatwić orientację. Ważne jest, aby zapewnić ciche i wolne od hałasu przestrzenie, aby uniknąć przeciążenia i wspierać dobre samopoczucie emocjonalne. Ponadto personel powinien zostać przeszkolony w celu zapewnienia wsparcia dostosowanego do potrzeb każdej osoby. Elementy te pomagają zapobiegać przeciążeniu sensorycznemu i zarządzać stresem.

Akompaniament i wsparcie osobiste

Wsparcie bezpośrednie jest kluczowym elementem przez cały okres mobilności. Młodym ludziom mogą towarzyszyć członkowie rodziny, mentorzy lub asystenci osobiści. Każdy z nich przyczynia się do codziennego wsparcia w projektowaniu i wdrażaniu strategii zarządzania zachowaniem i zapewnienia dobrego samopoczucia emocjonalnego przez całe doświadczenie.

Faza II – W CZASIE MOBILNOŚCI

W drugiej fazie sukces projektu zależy od przesunięcia nacisku na dynamiczne wsparcie, które gwarantuje aktywną i godną integrację młodzieży z niepełnosprawnościami w każdym działaniu. Ten etap wymaga od zespołu elastyczności i gotowości do dostosowywania metodologii w czasie rzeczywistym, zapewniając, że środowisko, komunikacja i działania są w pełni dostępne dla wszystkich. Osiągnięcie tego celu odbywa się w oparciu o elementy wyjaśnione poniżej:

Dostosowanie działań i metodyki

Kluczowym elementem jest dostosowanie działań do indywidualnych potrzeb młodzieży niepełnosprawnej. Działania powinny być modyfikowane przy użyciu metod pozaformalnych, które obejmują różne style uczenia się (wizualne, słuchowe i kinestetyczne). Powodzenie działań zależy od ich modyfikacji zgodnie z profilem uczestników, zapewniając, że bariery fizyczne lub poznawcze nie utrudniają procesu uczenia się. W przypadku osób z niepełnosprawnościami fizycznymi zadbaj o to, aby środowisko, w którym odbywa się aktywność, umożliwiało rotację wózków inwalidzkich i posiadało stoły z regulowaną wysokością do pracy w grupie. W przypadku osób z wadami wzroku używaj muzyki lub rytmicznych uderzeń, aby zasygnalizować początek, koniec lub zmianę faz aktywności.

W przypadku osób z upośledzeniem słuchu upewnij się, że twarz mówcy jest zawsze dobrze oświetlona, aby ułatwić czytanie z warg. Dla osób z zaburzeniami poznawczymi lub neurodywergencją używaj uproszczonego języka dla wszystkich materiałów pisanych. Po zakończeniu działań proces oceny powinien być równie dostępny jak samo szkolenie. Zamiast długich i złożonych kwestionariuszy, które mogą stanowić wyzwanie dla osób mających trudności z pisaniem lub koncentracją, należy stosować metody niewerbalne. Użycie kolorowych kartek pozwala uczestnikom w prosty sposób wyrazić, czy działanie było zrozumiałe, przyjemne lub czy wystąpiły trudności.

Zarządzanie czasem

Aby zagwarantować skuteczne włączenie, działania należy podzielić na krótkie i dynamiczne sesje, najlepiej trwające 20-25 minut. Po każdej sesji ważne jest zapewnienie regularnych przerw, które

pozwolą uczestnikom odłączyć się od bodźców treningowych. Podczas zajęć uczestnicy powinni mieć wystarczająco dużo czasu na przetworzenie otrzymanych informacji lub udzielonych instrukcji. Przejście z jednego działania do drugiego nie powinno być natychmiastowe; przejścia powinny być płynne i zapowiedziane z wyprzedzeniem. Jednym z najważniejszych elementów sukcesu mobilności jest unikanie przeciążenia codziennego programu. Bardzo zatłoczony program bezpośrednio prowadzi do spadku koncentracji i może powodować irytację lub izolację wśród uczestników.

Komunikacja integracyjna

Informacje muszą być przekazywane w różnych formach jednocześnie (werbalnie, pisemnie i za pośrednictwem obrazów), przy użyciu prostego języka i powolnego tempa. Nierozerwalną zasadą etyczną i zawodową jest to, że komunikacja musi być zawsze skierowana do osoby niepełnosprawnej, a nie do jej towarzysza lub asystenta. Rozmawiając bezpośrednio z osobą niepełnosprawną, traktujemy ją jako równorzędną w rozmowie. Aby zwiększyć zrozumienie i zminimalizować bariery sensoryczne, niezbędne jest stosowanie narzędzi wspomagających. Używanie mikrofonu zapewnia, że głos jest czysty i przezwycięża szumy tła, podczas gdy materiały wizualne służą jako konkretne odniesienia do abstrakcyjnych pojęć.

Przystosowanie się do zmiany klimatu

Środowisko musi być całkowicie wolne od barier, aby umożliwić niezależny ruch. Obejmuje to zapewnienie ramp z odpowiednimi zboczami, szerokich toalet wyposażonych w szyny podporowe oraz korytarzy wolnych od przeszkód. Organizacja hali szkoleniowej musi zapewniać wystarczającą przestrzeń do manewrowania wózkami inwalidzkimi, zapewniając, aby stoły i narzędzia robocze znajdowały się na wysokości dostępnej dla wszystkich. Dla wielu młodych ludzi, zwłaszcza tych o wysokiej wrażliwości sensorycznej, środowisko może szybko stać się przytłaczające; w związku z tym należy zmniejszyć hałas w tle i unikać zbyt jasnych świateł, ponieważ mogą one powodować zmęczenie psychiczne i podrażnienie. Dodatkowo umieszczenie oznakowania z wizualnymi ikonami pomaga w szybkiej orientacji w kluczowych obszarach, takich jak miejsca jadalne, wyjścia ewakuacyjne lub strefy pracy. Podczas intensywnej mobilności konieczne jest zapewnienie "Cichego Kącika". Powinno to być oddzielne środowisko, z dala od hałasu dużej grupy, w którym uczestnicy mogą wycofać się na odpoczynek, jeśli czują się psychicznie, emocjonalnie lub fizycznie przytłoczeni.

Pomoc osobista i autonomia

Obecność osobistych asystentów i mentorów jest kluczowym elementem gwarantującym

bezpieczeństwo i integrację młodzieży z niepełnosprawnościami. Nie służą jedynie jako towarzysze, ale jako pomost, który ułatwia orientację w nowych środowiskach, pośredniczy w komunikacji z grupą i pomaga radzić sobie z trudnymi emocjonalnie sytuacjami. Ich podstawową funkcją jest zapewnienie motywacji i pozytywnego wzmocnienia, tworzenie atmosfery zaufania, w której młoda osoba czuje się zdolna do podjęcia wyzwań związanych z działaniami. W przypadku przeciążenia sensorycznego lub zmęczenia asystenci pomagają we wczesnej identyfikacji oznak stresu i eskortują młodzież w kierunku cichych obszarów. Pomocy należy udzielać z wielką starannością i dyskrecją, kierując się złotą zasadą: „Pomoc na żądanie, ale nie narzucaj interwencji". Każda interwencja, czy to fizyczna (pomoc w ruchu), czy komunikacyjna, musi być dokonana dopiero po uzyskaniu zgody jednostki, z poszanowaniem jej życzeń i godności na każdym kroku.

Więcej informacji można znaleźć na stronie: *Dodatek 1 – Możliwe wyzwania i proponowane rozwiązania w ramach programów* mobilności

FAZA III – POMOBILNOŚĆ

Zakończenie mobilności młodzieży z niepełnosprawnościami oznacza początek krytycznej fazy, w której sukces doświadczenia mierzy się szczegółową oceną i głęboką refleksją. Ten etap ma na celu zapewnienie, że nauka i rozwój osobisty nie zatrzymają się po powrocie do domu, ale zostaną włączone do nowej rutyny uczestnika poprzez ścisłą współpracę z rodziną i zespołem multidyscyplinarnym. Skupiając się na przetwarzaniu emocji i analizie barier, ta faza gwarantuje, że każda wyuczona lekcja służy wzmocnieniu pozycji młodzieży i ciągłemu ulepszaniu programów integracyjnych, jak opisano w następujących punktach:

Wzmocnienie emocjonalne i wsparcie po powrocie

Przejściu od dynamicznego i integracyjnego środowiska do rutyny może towarzyszyć spadek motywacji. Proces ten musi być starannie zarządzany poprzez rozwój sesji indywidualnych lub grupowych, w których młodzi ludzie mogą swobodnie wyrażać swoje uczucia. Należy podkreślić, że napotkane trudności to w rzeczywistości nabyte umiejętności; następnie należy opracować plan działania mający na celu włączenie tych nowych umiejętności do codziennego życia. Celem jest, aby młodzi ludzie nie popadali w bierność, ale wykorzystywali nabyte kompetencje do poprawy jakości życia i niezależności w ich zwykłym środowisku.

Współpraca z Zespołem Rodzinnym i Multidyscyplinarnym

Aby zagwarantować, że postępy osiągnięte podczas mobilności będą trwałe, konieczne jest

zbudowanie mostu współpracy z członkami rodziny, którzy odgrywają kluczową rolę w radzeniu sobie ze spadkiem intensywności emocjonalnej i społecznej, który następuje po powrocie młodych ludzi. Dzięki konkretnym wskazówkom rodzina otrzymuje wsparcie, aby zapobiec izolacji i utrzymać wysoką motywację, tworząc niezbędną przestrzeń dla młodzieży do włączenia nabytych umiejętności do codziennej rutyny. Jednocześnie multidyscyplinarny zespół – złożony z psychologów, pracowników socjalnych i terapeutów – opracowuje ustrukturyzowany plan działań następczych w celu monitorowania, w jaki sposób doświadczenie związane z mobilnością przekształca się w długoterminowe cele rozwoju, oferując rodzinie ciągłą pomoc techniczną w pokonywaniu wszelkich nowych barier.

Ocena mobilności

Zbieranie informacji zwrotnych jest niezbędnym procesem, który wymaga dostosowania narzędzi komunikacji do konkretnych potrzeb każdego uczestnika. Ocena ta koncentruje się na wykorzystaniu różnych metod gromadzenia opinii, w tym dostępnych kwestionariuszy internetowych, bezpośrednich wywiadów werbalnych lub formularzy pisemnych. Gwarantuje on, że każda młoda osoba, niezależnie od rodzaju niepełnosprawności (fizycznej, sensorycznej lub intelektualnej), dysponuje odpowiednimi narzędziami – takimi jak materiały wielkoformatowe, język migowy lub uproszczone kwestionariusze – do wyrażania swoich doświadczeń. Przeprowadzana jest szczegółowa ocena infrastruktury, transportu i działań w trakcie mobilności. Celem jest, aby wszelkie napotkane przeszkody były wyraźnie zidentyfikowane przez samych uczestników, tak aby mogły służyć jako lekcje dla przyszłej mobilności, która ma zostać rozwinięta.

Analiza wpływu

Etap ten ma zasadnicze znaczenie dla pomiaru rzeczywistej wartości dodanej projektu oraz dla dokładnego określenia, gdzie odniósł on sukces i gdzie konieczna jest interwencja. Analiza koncentruje się na porównaniu początkowych celów mobilności z konkretnymi wynikami osiągniętymi przez młodzież. Obejmuje autentyczną analizę organizacji logistycznej, zastosowanej metodologii i udzielonego wsparcia. Identyfikacja "słabych punktów" nie jest postrzegana jako porażka, ale raczej jako cenna okazja do poprawy standardów bezpieczeństwa i dostępności w przyszłości.

5. Widoczność i rzecznictwo

Ten krok ma na celu przekształcenie indywidualnego sukcesu uczestników w potężne publiczne przesłanie na rzecz włączenia społecznego. Poprzez ich świadectwa staramy się zmienić postrzeganie społeczne, udowadniając, że niepełnosprawność nigdy nie powinna być przeszkodą w rozwoju

osobistym lub uczestnictwie w programach międzynarodowych. Doświadczenia te będą promowane jako przykłady sukcesu, aby zainspirować społeczeństwo i przełamać bariery uprzedzeń.

WSKAZANIA PRZYSZŁOŚCI

Oczekuje się, że przyszłe zmiany w mobilności sprzyjającej włączeniu społecznemu będą kładły coraz większy nacisk na innowacje, dostępność i spersonalizowane wsparcie, integrując technologie wspomagające i narzędzia cyfrowe w celu poprawy jakości doświadczeń osób z niepełnosprawnościami. Proces ten będzie wymagał ściślejszej współpracy między organizacjami, decydentami i społecznościami, której towarzyszyć będą ciągłe szkolenia personelu i zwiększona świadomość społeczna w celu zagwarantowania równych szans. Przede wszystkim należy bardziej zdecydowanie opowiedzieć się za mobilnością sprzyjającą włączeniu społecznemu, aby propagować i organizować więcej inicjatyw ukierunkowanych konkretnie na niepełnosprawność. Koncentrując się na eliminacji barier i promowaniu niezależności, mobilność przyszłości zostanie przekształcona z prostego aktu ruchu w potężne narzędzie rozwoju osobistego i społecznego, przyczyniając się bezpośrednio do budowania bardziej otwartego, sprawiedliwego i w pełni integracyjnego społeczeństwa dla wszystkich.

ODWOŁANIA

1. SALTO-POŁUDNIA. (2024). Planowanie wydarzeń integracyjnych. Agencja ds. Mobilności i Programów UE.
2. Komisja Europejska. (2021). Strategia na rzecz włączenia społecznego i różnorodności w ramach programu Erasmus+ i Europejskiego Korpusu Solidarności.
3. Oliver M. (1990) (ang.). Polityka niepełnosprawności. Londyn: Macmillan, właśc.
4. https://disability-studies.leeds.ac.uk/wp-content/uploads/sites/40/library/Oliver-in-soc-dis.pdf

Załącznik 1

Profile uczestników	*Możliwe wyzwania podczas mobilności*	*Proponowane rozwiązania*
Upośledzenie fizyczne / ruchowe	Brak wind. Tradycyjne gry "lodowe", które wymagają biegania.	Wstępny audyt dostępności miejsca. Modyfikacja nieformalnych gier, które mają być rozgrywane podczas siedzenia.
Upośledzenie wzroku	Trudności związane z prezentacjami wizualnymi. Orientacja w nowym i zatłoczonym środowisku.	Opis głosowy każdej aktywności wizualnej. Przypisanie rówieśnika jako mentora bezpiecznego ruchu.
Upośledzenie słuchu	Hałas w tle uniemożliwia korzystanie z aparatu słuchowego. W dyskusjach, w których wiele osób mówi jednocześnie, młody człowiek nie może podążać za prądem.	Zorganizuj pracę grupową w cichych miejscach lub w oddzielnych narożnikach hali, aby zminimalizować hałas. Użyj "kulki komunikacyjnej": Mówi tylko osoba trzymająca piłkę. Gwarantuje to, że tylko jedna osoba mówi w tym samym czasie.
Neuroróżnorodność (Autyzm, ADHD)	Głośne odgłosy, jasne światła przedpokoju lub głośna muzyka mogą prowadzić do "przeciążenia sensorycznego". Siedzenie przez długi czas jest wyzwaniem dla młodej osoby z ADHD, co prowadzi do utraty	Zezwalaj na używanie słuchawek w określonych godzinach. Wybierz miejsca z naturalnym oświetleniem. Pozwól im używać zabawek antystresowych lub robić notatki przez rysowanie. Plan "Energizery".
Problemy ze zdrowiem psychicznym (niepokój, PTSD)	Lęk przed presją "aktywnego uczestnictwa" przed grupą. Boją się, że inni osądzą ich, jeśli doświadczą ataku paniki.	Zachęcanie do dzielenia się myślami w parach w celu zmniejszenia lęku. Od pierwszego dnia ustal zasady grupy dotyczące zrozumienia, poufności i wzajemnego wsparcia.

Tabela 1.1 Możliwe wyzwania i proponowane rozwiązania w ramach programów mobilności

ROZDZIAŁ 5 Przygotowanie uczestników i rodzin do mobilności sprzyjającej włączeniu społecznemu

Natalia Tylczyńska i Jarosław Dudek, Fundacja Wycieczka Edukacyjna

Streszczenie

Mobilność sprzyjająca włączeniu społecznemu wymaga przemyślanego przygotowania, skutecznej komunikacji i ścisłej współpracy między uczestnikami, rodzinami i specjalistami. W niniejszym rozdziale omówiono praktyczne podejścia do przygotowania młodych osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin do międzynarodowych programów mobilności. Podkreślono w nim znaczenie gotowości emocjonalnej, budowania zaufania, przejrzystej komunikacji i sieci wsparcia opartych na współpracy w tworzeniu dostępnych i sprzyjających włączeniu społecznemu możliwości w zakresie mobilności.

Rozdział ten zawiera wytyczne dotyczące przygotowania do wyjazdu, zaangażowania rodziny, zarządzania oczekiwaniami i obawami, współpracy ze specjalistami oraz działań następczych po mobilności. Ponadto obejmuje on praktyczne narzędzia, ćwiczenia refleksyjne i szablony planowania, które mogą wspierać osoby pracujące z młodzieżą, edukatorów, koordynatorów ds. mobilności i innych specjalistów zaangażowanych w inicjatywy na rzecz mobilności sprzyjającej włączeniu społecznemu.

Pod koniec tego modułu uczestnicy będą mogli:

- przygotowanie młodych osób z niepełnosprawnościami do międzynarodowych doświadczeń związanych z mobilnością;
- angażować rodziny jako aktywnych partnerów w całym procesie mobilności;
- budowanie zaufania poprzez skuteczną komunikację i przejrzystość;
- identyfikować i rozwiązywać obawy, obawy i bariery emocjonalne;
- współpraca ze specjalistami i sieciami wsparcia;
- wdrożyć znaczące działania następcze po mobilności.

Słowa kluczowe: *Mobilność sprzyjająca włączeniu społecznemu, zaangażowanie rodziny, dostępność i włączenie społeczne, gotowość emocjonalna, sieci wsparcia*

Wprowadzenie

Mobilność integracyjna rozpoczyna się na długo przed wyjazdem. Dla wielu młodych osób z niepełnosprawnościami skuteczne uczestnictwo zależy nie tylko od środków dostępności podczas samej mobilności, ale od jakości wcześniejszego przygotowania. Rodziny, opiekunowie, edukatorzy i koordynatorzy mobilności odgrywają rolę w tworzeniu warunków, które pozwalają uczestnikom czuć się bezpiecznie, świadomi i pewni siebie.

Badania nad edukacją włączającą, zaangażowaniem rodziny i włączeniem osób z niepełnosprawnościami sugerują, że gotowość emocjonalna, jasna komunikacja, realistyczne oczekiwania i silne sieci wsparcia są kluczowymi czynnikami wspierającymi udany udział w działaniach edukacyjnych i mobilnościowych.1

Skuteczna integracja wymaga holistycznego podejścia. Podczas gdy praktyczne ustalenia, takie jak podróże, zakwaterowanie i logistyka, są ważne, uczestnicy potrzebują również wsparcia emocjonalnego, możliwości budowania zaufania i dostępu do wiarygodnych informacji. Rodziny potrzebują pewności, przejrzystości i jasnej komunikacji w całym procesie.

Poniższe sekcje zawierają praktyczne wskazówki, narzędzia i działania mające na celu wspieranie specjalistów pracujących z młodymi ludźmi i ich rodzinami przed, w trakcie i po doświadczeniach związanych z mobilnością.

Przygotowanie uczestników do mobilności

W tej sekcji przedstawiono przygotowanie jako stopniowy, zindywidualizowany proces. Bada, w jaki sposób jasne informacje, gotowość emocjonalna, budowanie zaufania i dostosowane wsparcie mogą pomóc uczestnikom w podejściu do mobilności z większą autonomią i bezpieczeństwem.

Znaczenie przygotowania

Dla wielu młodych ludzi udział w międzynarodowym programie mobilności jest zarówno ekscytujący, jak i wymagający. Chociaż mobilność oferuje możliwości rozwoju osobistego, uczenia się międzykulturowego i większej niezależności, może również powodować niepewność i niepokój,

1 UNESCO, 2020 r.; Turnbull i in., 2015 r.; Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej, 2022.

zwłaszcza dla uczestników z niepełnosprawnościami lub dodatkowych potrzeb w zakresie wsparcia.

Przygotowanie należy zatem rozumieć jako stopniowy proces, który rozpoczyna się na długo przed wyjazdem. Skuteczne przygotowanie pomaga uczestnikom zrozumieć, czego się spodziewać, zidentyfikować dostępne wsparcie i rozwinąć zaufanie do ich zdolności do zarządzania nowymi sytuacjami. Umożliwia również organizacjom identyfikację potencjalnych barier i wprowadzenie odpowiednich usprawnień.

Badania nad edukacją włączającą i podejściami skoncentrowanymi na rodzinie podkreślają znaczenie gotowości emocjonalnej, skutecznej komunikacji i wspierających relacji w promowaniu uczestnictwa i włączenia. Podobne wnioski wyciągnięto z przeprowadzonej w Żmigrodzie grupy fokusowej ACCESS+EU, w której uczestnicy podkreślali, że poczucie wsparcia, zrozumienia i dobrej wiedzy znacząco przyczyniło się do ich pewności siebie i gotowości do uczestnictwa w działaniach w zakresie mobilności. Odkrycia podkreśliły również znaczenie wsparcia emocjonalnego, zaufanych relacji i dostępnej komunikacji w całym procesie mobilności.

Celem nie jest wyeliminowanie wszelkiej niepewności, ale zapewnienie, aby uczestnicy czuli się poinformowani, wspierani i zdolni do poruszania się w nieznanych sytuacjach z odpowiednimi wskazówkami.

Bariery emocjonalne

Uczestnicy mogą odczuwać lęk związany z:

- podróżowanie samodzielnie,
- poznawanie nowych ludzi,
- komunikowanie się w języku obcym,
- dostosowanie się do nieznanych środowisk,
- Strach przed porażką lub popełnianiem błędów.

Przygotowanie praktyczne

Uczestnicy powinni otrzymać informacje na temat:

1. organizacja podróży,
2. zakwaterowanie,

3. harmonogramy dzienne,
4. lokalne zwyczaje i różnice kulturowe,
5. dostępne wsparcie podczas mobilności.

Przygotowanie komunikacji

Młodzi ludzie powinni wiedzieć:

- z kim się skontaktować, jeśli potrzebuje pomocy,
- w jaki sposób udzielane będzie wsparcie,
- jak komunikować swoje potrzeby,
- Co robić w nieoczekiwanych sytuacjach?

Więcej informacji można znaleźć na stronie: *Dodatek 1 – ćwiczenie 1. Kontrola gotowości przed odlotem*

Współpraca z rodzinami

W niniejszej sekcji przeanalizowano rodziny jako kluczowych partnerów w mobilności sprzyjającej włączeniu społecznemu. Zawiera wytyczne dotyczące rozwiązywania problemów, budowania zaufania, przejrzystej wymiany informacji i angażowania rodzin przy jednoczesnym poszanowaniu autonomii uczestnika.

Rodziny jako partnerzy w procesie integracji

Rodziny często odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu pewności siebie, odporności i chęci młodego człowieka do angażowania się w nowe doświadczenia. Ich wsparcie może znacząco wpłynąć na to, czy uczestnik czuje się gotowy do udziału w działaniach w zakresie mobilności.

Dla niektórych rodzin mobilność międzynarodowa może stanowić ekscytującą okazję. Dla innych może to budzić obawy związane z bezpieczeństwem, dostępnością, potrzebami zdrowotnymi, barierami komunikacyjnymi lub dobrostanem emocjonalnym. Obawy te są naturalne i nie powinny być postrzegane jako opór wobec uczestnictwa.

Podejście skoncentrowane na rodzinie uznaje, że rodzice i opiekunowie posiadają cenną wiedzę na temat mocnych stron uczestnika, jego potrzeb, preferencji i strategii radzenia sobie. Zaangażowanie rodzin od początku procesu pomaga budować zaufanie, poprawia komunikację i pozwala organizacjom tworzyć bardziej spersonalizowane plany wsparcia.

Skuteczna współpraca wymaga wzajemnego szacunku. Rodziny powinny czuć, że ich perspektywy są słyszane i cenione, podczas gdy organizacje powinny czuć się pewnie w swojej zdolności do zapewnienia profesjonalnego doradztwa i wsparcia.

Budowanie zaufania

Zaufanie buduje się poprzez:

1. przejrzystość,
2. spójność,
3. responsywność,
4. przejrzysta komunikacja,
5. Szacunek dla ekspertyzy rodzinnej.

Rodziny często znają uczestników lepiej niż ktokolwiek inny i mogą zapewnić cenny wgląd w potrzeby wsparcia, mocne strony i potencjalne wyzwania.

Więcej informacji można znaleźć na stronie: *Dodatek 2 – ćwiczenie 2. Mapowanie perspektywy rodzinnej*

Komunikacja i przejrzystość

Dlaczego komunikacja ma znaczenie

Komunikacja jest jednym z najważniejszych czynników wpływających na powodzenie mobilności sprzyjającej włączeniu społecznemu. Jasna, spójna i dostępna komunikacja pomaga zmniejszyć niepewność, wzmacnia zaufanie i umożliwia uczestnikom i rodzinom podejmowanie świadomych decyzji.

Brak informacji często zwiększa niepokój i może prowadzić do nieporozumień lub nierealistycznych oczekiwań. Z drugiej strony, gdy uczestnicy i rodziny rozumieją, czego się spodziewać, są bardziej skłonni do pozytywnego zaangażowania i skutecznej współpracy w całym procesie mobilności.

Komunikacja nie powinna ograniczać się do wymiany informacji. Powinna również stwarzać możliwości dialogu, pytań i informacji zwrotnych. Uczestnicy i rodziny muszą wiedzieć, że ich obawy zostaną potraktowane poważnie i że wsparcie będzie dostępne w razie potrzeby.

Przejrzystość jest szczególnie ważna przy omawianiu wyzwań. Otwarta komunikacja na temat potencjalnych trudności, środków wsparcia i procedur nadzwyczajnych przyczynia się do większego

poczucia bezpieczeństwa i zaufania.

Więcej informacji można znaleźć na stronie: *Dodatek 3 – Ćwiczenie 3 – Komunikacja w całym cyklu mobilności*

Zarządzanie oczekiwaniami, lękami i gotowością emocjonalną

Usuwanie barier emocjonalnych

Gotowość emocjonalna jest często pomijana podczas przygotowań do mobilności, pomimo jej znacznego wpływu na uczestnictwo i dobrostan. Młodzi ludzie mogą odczuwać obawy związane z nieznanym środowiskiem, interakcjami społecznymi, niezależnością, używaniem języka lub strachem przed porażką.

Podobnie rodziny mogą martwić się o bezpieczeństwo, komunikację, dostępność i zdolność dziecka do radzenia sobie z nowymi sytuacjami. Te emocje są normalną częścią procesu przygotowawczego.

Tworzenie przestrzeni do szczerych rozmów o lękach i oczekiwaniach może zmniejszyć niepokój i poprawić gotowość. Uczestnicy powinni być zachęcani do omawiania obaw bez obawy przed osądem. Rodziny powinny uzyskać pewność dzięki informacjom, przygotowaniu i możliwości zadawania pytań.

Organizacje powinny dążyć do promowania realistycznego zaufania, a nie fałszywego zapewnienia. Uczestnicy nie muszą wierzyć, że nic nie pójdzie źle; zamiast tego potrzebują pewności, że wsparcie będzie dostępne w przypadku pojawienia się wyzwań.

Dobre praktyki

Zamiast obiecywać, że „wszystko będzie idealne”, koordynatorzy powinni wyjaśnić:

- jakie wsparcie jest dostępne,
- sposób radzenia sobie z wyzwaniami,
- Do kogo uczestnicy mogą zwrócić się o pomoc.

Takie podejście buduje zaufanie i wiarygodność.

Więcej informacji można znaleźć na stronie: *Dodatek 4 – ćwiczenie 4. Refleksja nad scenariuszem*

Współpraca z profesjonalistami i sieciami wsparcia. Wartość współpracy międzysektorowej

Mobilność sprzyjająca włączeniu społecznemu jest rzadko osiągana dzięki wysiłkom jednej organizacji. Skuteczne wsparcie często wymaga współpracy między specjalistami z różnych sektorów, którzy wnoszą uzupełniającą wiedzę fachową.

Nauczyciele mogą zapewnić wgląd w potrzeby edukacyjne i strategie wsparcia edukacyjnego. Terapeuci i psychologowie mogą oferować wskazówki dotyczące dobrego samopoczucia emocjonalnego, komunikacji lub potrzeb behawioralnych. Pracownicy socjalni i osoby pracujące z młodzieżą mogą pomóc w identyfikowaniu barier utrudniających uczestnictwo i wspierać dostęp do usług.

Współpraca międzysektorowa poprawia ciągłość wsparcia i pomaga zapewnić, aby uczestnicy otrzymywali spójne komunikaty i pomoc w całym procesie mobilności. Umożliwia również organizacjom skuteczniejsze reagowanie na złożone lub zindywidualizowane potrzeby.

Budowanie tych partnerstw wymaga zaufania, jasnej komunikacji, poszanowania poufności i wspólnego zaangażowania na rzecz włączenia społecznego.

Więcej informacji można znaleźć na stronie: *Załącznik 5 - Ćwiczenie 5. Mapowanie zainteresowanych stron*

Kontynuacja postmobilności

Zwiększenie wpływu doświadczeń związanych z mobilnością

Korzyści płynące z mobilności nie kończą się, gdy uczestnicy wracają do domu. Refleksja i działania następcze pomagają przekształcić krótkoterminowe doświadczenia w długoterminowy rozwój osobisty i edukacyjny.

Wsparcie po mobilności stanowi okazję do uznania osiągnięć, sprostania pozostałym wyzwaniom i określenia przyszłych celów edukacyjnych. Umożliwia również organizacjom ocenę skuteczności ich strategii wsparcia i zbieranie cennych informacji zwrotnych na potrzeby przyszłych działań.

Rodziny mogą odegrać ważną rolę na tym etapie, pomagając uczestnikom zastanowić się nad swoimi doświadczeniami i rozpoznać rozwój osobisty. Zorganizowane działania następcze mogą również

zwiększyć zaufanie uczestników i zachęcić ich do przyszłego zaangażowania w edukację, wolontariat, zatrudnienie lub możliwości międzynarodowe.

Najskuteczniejsze programy mobilności postrzegają działania następcze nie jako ostateczne zadanie administracyjne, ale jako integralną część procesu uczenia się.

Więcej informacji można znaleźć na stronie: *Dodatek 6 – ćwiczenie 6. Plan działań następczych*

Przyszłe wskazania

Przyszłe inicjatywy na rzecz mobilności sprzyjającej włączeniu społecznemu powinny rozpocząć się na długo przed wyjazdem, zapewniając wystarczająco dużo czasu na określenie indywidualnych potrzeb, usunięcie ewentualnych barier i opracowanie zindywidualizowanych strategii wsparcia. Współpraca między uczestnikami, rodzinami, osobami pracującymi z młodzieżą, szkoleniowcami i specjalistami ds. wsparcia powinna być kontynuowana przez cały cykl mobilności. Jasna i dostępna komunikacja może wzmocnić zaufanie, zarządzać oczekiwaniami i pomóc wszystkim zrozumieć ich role i obowiązki. Przygotowanie emocjonalne, wzajemne wsparcie i możliwości praktykowania nieznanych sytuacji mogą zwiększyć pewność siebie, autonomię i poczucie bezpieczeństwa uczestników. Podczas mobilności ustalenia dotyczące wsparcia powinny pozostać elastyczne i dostosowywać się do zmieniających się potrzeb. Po powrocie do domu ustrukturyzowana refleksja i działania następcze powinny pomóc uczestnikom w uznaniu ich nauki, dzieleniu się doświadczeniami i przenoszeniu nowo nabytych kompetencji do ich życia osobistego, edukacyjnego i społecznego.

Odniesienia

1. Komisja Europejska. (2021). *Przewodnik po programie Erasmus+.* Bruksela: Komisja Europejska.
2. Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej. (2022). *Edukacja włączająca i włączenie społeczne.* Odense: EASNIE, właśc.
3. Organizacja Narodów Zjednoczonych. (2006). *Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych.* Nowy Jork: Organizacja Narodów Zjednoczonych.
4. UNESCO. (2020). Sprawozdanie z monitorowania edukacji *globalnej: Włączenie społeczne i*

edukacja – wszystko znaczy wszystko. Paryż: UNESCO.

5. Światowa Organizacja Zdrowia. (2022). *„World Report on Disability" [Światowy raport na temat niepełnosprawności].* Genewa: WHO (ang. WHO).

6. Bronfenbrenner, U. (1979). *Ekologia rozwoju człowieka.* Cambridge, MA: Harvard University Press (ang.).

7. Turnbull, A., Turnbull, R., Erwin, E., Soodak, L., & Shogren, K. (2015). *Rodziny, profesjonaliści i wyjątki: Pozytywne wyniki dzięki partnerstwom i zaufaniu.* Pearson, właśc.

8. Booth, T., & Ainscow, M. (2016). *Indeks włączenia społecznego: Rozwijanie uczenia się i uczestnictwa w szkołach.* Centrum Studiów nad Edukacją Włączającą.

9. Europejskie Forum Osób Niepełnosprawnych. (2023). *Sprawozdanie na temat praw człowieka w odniesieniu do sytuacji osób z niepełnosprawnościami w Europie.*

Dodatek 1 – ćwiczenie 1. Kontrola gotowości przed odlotem

Cel: Ocena, czy uczestnik i jego rodzina czują się przygotowani do mobilności.

Tabela 1: Lista kontrolna dotycząca gotowości uczestnika i jego rodziny przed wyjazdem

Obszar	**W pełni przygotowany**	**Częściowo przygotowany**	**Potrzebuje uwagi**
Zrozumienie programu mobilności	☐	☐	☐
Organizacja podróży	☐	☐	☐
Informacje o zakwaterowaniu	☐	☐	☐
Określone potrzeby w zakresie komunikacji	☐	☐	☐
Omówiono potrzeby w zakresie zdrowia i wsparcia	☐	☐	☐
Kontakty alarmowe potwierdzone	☐	☐	☐
Uczestnik czuje się pewnie	☐	☐	☐
Rodzina czuje się poinformowana	☐	☐	☐

Pytania do refleksji:

1. Które obszary wymagają dodatkowego przygotowania?
2. Jakich informacji wciąż brakuje?
3. W jaki sposób można dostosować przygotowanie do indywidualnych potrzeb?

Dodatek 2 – ćwiczenie 2. Mapowanie perspektywy rodzinnej

Cel: Zrozumienie problemów rodzinnych i określenie odpowiednich strategii wsparcia.

Tabela 2: Zaniepokojenie rodziny i możliwe środki wspierające

Zaniepokojenie rodzinne	**Możliwy powód**	**Jak możemy odpowiedzieć?**
Bezpieczeństwo podczas podróży	Brak wcześniejszych doświadczeń z mobilnością międzynarodową	Wyjaśnij procedury bezpieczeństwa, kontakty w sytuacjach awaryjnych i ustalenia dotyczące nadzoru
Komunikacja trudności	Obawy dotyczące barier językowych lub wyrażania potrzeb	Wyjaśnij dostępne wsparcie językowe, narzędzia tłumaczeniowe i kanały komunikacji
Oddzielenie od rodziny	Niepokój związany z przebywaniem z dala od domu przez dłuższy czas	Omów strategie radzenia sobie, planowane możliwości komunikacji i wsparcie dostępne podczas mobilności
Zarządzanie potrzebami w zakresie zdrowia lub	Obawy dotyczące leków, rutyny lub dostępności	Przekazywanie jasnych informacji na temat zakwaterowania, środków wsparcia i procedur nadzwyczajnych
Integracja społeczna i nawiązywanie przyjaźni	Strach przed wykluczeniem, zastraszaniem lub samotnością	Wyjaśnienie działań w zakresie budowania grup, systemów mentoringu i praktyk w zakresie włączenia społecznego
Umiejętność samodzielnego radzenia sobie	Niepewność co do pewności siebie i umiejętności samozarządzania uczestnika	Omówienie działań przygotowawczych, stopniowego budowania niezależności i dostępnego wsparcia podczas mobilności
Nieoczekiwane sytuacje lub sytuacje awaryjne	Strach przed niewiedzą, co zrobić, jeśli pojawią się problemy	Udostępnij protokoły awaryjne i wyjaśnij, w jaki sposób koordynatorzy zapewnią wsparcie

Wcześniejsze negatywne doświadczenia	Wcześniejsze wyzwania w edukacji, podróżach lub sytuacjach społecznych	Aktywne słuchanie, rozpoznawanie obaw i wyjaśnianie, w jaki sposób wsparcie może być dostosowane do indywidualnych potrzeb

Pytania podsumowujące:

1. Jakie obawy pojawiają się najczęściej?
2. Jakie problemy można rozwiązać za pomocą informacji?
3. Które problemy wymagają stałego wsparcia?

Dodatek 3 – Ćwiczenie 3 – Komunikacja w całym cyklu mobilności

Tabela 3: Informacje, którymi należy się dzielić w całym cyklu mobilności

Etap	**Informacje, którymi należy się dzielić**	**Komunikacja** **Kanał**	**Odpowiedzialny** **Osoba**
Przed Mobilność	Organizacja podróży, szczegóły zakwaterowania, procedury awaryjne, dane kontaktowe, środki wsparcia, cele programu, oczekiwania uczestników	Spotkanie informacyjne, e-mail, rozmowa telefoniczna	Mobilność Koordynator
Podczas Mobilność	Regularne aktualizacje dotyczące działań, dobrostanu, ważnych ogłoszeń, kanałów komunikacji w przypadku obaw, informacji o istotnych wydarzeniach	Grupa WhatsApp, e-mail, rozmowa telefoniczna	Lider grupy
Po Mobilność	Informacje zwrotne od uczestników, wyniki i osiągnięcia, efekty uczenia się, przyszłe możliwości	Spotkanie oceniające, e-mail	Projekt Koordynator

Zadanie refleksji: *Przejrzyj powyższy przykład i przedyskutuj następujące pytania:*

1. Jakie metody komunikacji najlepiej sprawdziłyby się w Państwa organizacji?
2. W jaki sposób dostosowałbyś komunikację do potrzeb uczestników o różnych potrzebach w zakresie wsparcia?
3. Jakie dodatkowe informacje należy przekazywać na każdym etapie?

Dodatek 4 – ćwiczenie 4. Refleksja nad scenariuszem

Instrukcja: Jak zareagowałbyś na niektóre możliwe scenariusze, które mogą wystąpić podczas programu mobilności?

1. Rodzic martwi się o bezpieczeństwo swojego dziecka za granicą.

2. Uczestnik boi się mówić w języku obcym.

3. Rodzina oczekuje stałej komunikacji podczas mobilności.

4. Uczestnik niechętnie ujawnia potrzeby wsparcia.

Załącznik 5 - Ćwiczenie 5. Mapowanie zainteresowanych stron

Cel: Wskazanie specjalistów, organizacji i partnerów społecznych, którzy mogą wspierać mobilność sprzyjającą włączeniu społecznemu i wzmacniać sieć wsparcia uczestników.

Instrukcje: Przejrzyj poniższy przykład i zidentyfikuj interesariuszy istotnych dla Twojego kontekstu. Zastanów się, jaką wiedzę specjalistyczną lub zasoby mogą zaoferować, jak silne są twoje obecne relacje i jakie działania mogą pomóc wzmocnić współpracę.

Tabela 4: Potencjalny wkład zainteresowanych stron w projekt

Zainteresowane strony	**Potencjalny wkład**	**Aktualne Związek**	**Następne działanie**
Szkoła	Informacje o potrzebach edukacyjnych, postępach uczestników i strategiach wsparcia	Regularna współpraca	Zaplanuj spotkanie planistyczne przed mobilnością
terapeuta	Wytyczne dotyczące indywidualnych potrzeb w zakresie wsparcia i strategii radzenia sobie	Okazjonalnie kontakt	Opracowanie protokołu komunikacyjnego w celu przygotowania mobilności
Psycholog	Wsparcie dobrego samopoczucia emocjonalnego i porady dotyczące zarządzania	Ustanowienie partnerstwa	Uwzględnianie w posiedzeniach przygotowawczych przed wyjazdem
Organizacja pozarządowa wspierająca osoby niepełnosprawne	Wiedza fachowa, zasoby i materiały szkoleniowe dotyczące dostępności	Ograniczona współpraca	Zbadaj możliwości dla przyszłej współpracy

Usługi socjalne	Informacje o dostępnych usługach wsparcia i zasobach społeczności	Brak formalnej współpracy	Nawiązanie pierwszego kontaktu i wymiana informacji

Pytania do refleksji:

1. Które zainteresowane strony są już częścią Państwa sieci wsparcia?
2. Jakich zainteresowanych stron obecnie brakuje?
3. Jaka wiedza specjalistyczna mogłaby wzmocnić przygotowanie i włączenie uczestników?
4. Które partnerstwo powinno być traktowane priorytetowo w ciągu najbliższych sześciu miesięcy?

Dodatek 6 – ćwiczenie 6. Plan działań następczych

Cel: Opracowanie ustrukturyzowanego procesu wsparcia po mobilności, który pomoże uczestnikom zastanowić się nad swoimi doświadczeniami, określić dalsze potrzeby w zakresie wsparcia i utrzymać zaangażowanie po powrocie do domu.

Instrukcje: Zapoznaj się z poniższymi przykładami i dostosuj je do swojej organizacji lub projektu mobilności.

Tabela 5: Plan działań następczych

Działania następcze2	**Osoba odpowiedzialna za wdrożenie3**	**Proponowane ramy czasowe4**
Spotkanie z uczestnikami na temat informacji zwrotnych	Koordynator ds. mobilności	W ciągu 1 tygodnia po powrót
Gromadzenie opinii rodziny	Koordynator projektu	W ciągu 2 tygodni po powrót
Sesja refleksji na temat uczenia się wyniki	Pracownik młodzieżowy / moderator	W ciągu 2–3 tygodni po powrót
Wniosek o dodatkowe wsparcie (w razie potrzeby)	Wsparcie zawodowe / Koordynator	Na żądanie

Pytania do refleksji:

1. Jakie działania następcze są już realizowane w Państwa organizacji?
2. Jakie działania można by wzmocnić?
3. W jaki sposób rodziny mogą uczestniczyć w procesie refleksji?
4. Jakie wskaźniki pomogłyby Państwu ocenić długoterminowy wpływ mobilności?

Działanie lub zadanie, które powinno mieć miejsce po mobilności w celu wspierania uczenia się, dobrostanu lub oceny.

3Osoba, rola lub organizacja odpowiedzialna za organizację lub prowadzenie działania.

4Zalecany okres, w którym działanie powinno zostać ukończone po powrocie uczestnika z mobilności.

Dodatek 7 – Szablon przygotowania rodziny

Informacje dla uczestników

- Imię i nazwisko: _____
- Wiek: _____
- Odpowiednie potrzeby w zakresie wsparcia: _____

Preferencje w zakresie komunikacji

- Preferowana metoda komunikacji: _____
- Ważne kwestie związane z komunikacją: _____

Codzienne procedury i wsparcie

- Codzienne czynności: _____

- Obszary wymagające wsparcia: _____

- Pomocne zakwaterowanie: _____

Dobrostan emocjonalny

- Typowe czynniki wywołujące stres: _____

- Objawy lęku lub niepokoju: _____

- Skuteczne strategie radzenia sobie: _____

Strategie wsparcia

- Co działa dobrze: _____

- Czego należy unikać: _____

Dane kontaktowe w nagłych wypadkach

- Rodzic/opiekun: _____
- Numer telefonu: _____
- Alternatywny kontakt: _____

Załącznik 8 – Praktyczne działania dla osób pracujących z młodzieżą – Scenariusz komunikacji rodzinnej

Cel: Rozwijanie umiejętności osób pracujących z młodzieżą w zakresie komunikowania się z rodzinami, rozwiązywania problemów i budowania zaufania.

Instrukcje: Podziel uczestników na trzy grupy:

- Koordynator ds. mobilności
- Rodzic/opiekun
- Obserwator

Każdej grupie przedstawiamy scenariusz.

Przykładowy scenariusz:

Rodzic mówi: *„Obawiam się, że moje dziecko nie poradzi sobie beze mnie. Co jeśli coś pójdzie nie tak*

Koordynator powinien:

- słuchaj aktywnie,
- uznanie obaw,
- dostarczać jasnych informacji,
- wyjaśnić dostępne środki wsparcia.

Obserwator powinien skupić się na:

- empatii,
- styl komunikacji,
- przejrzystość informacji,
- techniki budowania zaufania.

Pytania podsumowujące:

1. Co działało dobrze?
2. Które odpowiedzi zwiększają zaufanie?
3. Co można poprawić?
4. Jak czuli się rodzice podczas rozmowy?

ROZDZIAŁ 6. Komunikacja integracyjna

Anja Huncek, Merima Bradaric Srna, Stowarzyszenie Menssana

Streszczenie

Komunikacja włączająca jest podstawowym podejściem do zapewnienia równego uczestnictwa, zrozumienia i zaangażowania wszystkich osób, w tym osób z niepełnosprawnościami, w społeczeństwie. W niniejszym rozdziale przeanalizowano komunikację integracyjną jako koncepcję teoretyczną i ramy praktyczne, podkreślając jej rolę w zmniejszaniu barier, zwiększaniu zaufania i promowaniu włączenia społecznego. Opierając się na współczesnych badaniach, komunikacja inkluzywna jest rozumiana jako dynamiczny proces, który dostosowuje się do różnych potrzeb poprzez wykorzystanie wielu metod komunikacji, formatów i kanałów w celu zapewnienia dostępności i wzajemnego zrozumienia.

W rozdziale tym przedstawiono inkluzywną komunikację w szerszych ramach dotyczących niepełnosprawności, w tym społeczny model niepełnosprawności i koncepcję doświadczenia życiowego. Podkreślono w nim, w jaki sposób bariery komunikacyjne, takie jak stygmatyzacja, brak dostępnych formatów, stronniczość instytucjonalna i ograniczona świadomość, mogą ograniczać uczestnictwo i wzmacniać wykluczenie. Komunikacja integracyjna jest zatem nie tylko umiejętnością techniczną, ale także praktyką opartą na wartościach, opartą na empatii, szacunku i uznaniu różnorodności.

Szczególną uwagę zwraca się na rozróżnienie między niepełnosprawnością widzialną a niewidoczną oraz na konsekwencje, jakie ma to dla praktyk komunikacyjnych. W rozdziale podkreślono, że wiele niepełnosprawności nie jest od razu widocznych, co podważa konwencjonalne założenia i wymaga zmiany postrzegania wśród profesjonalistów i ogółu społeczeństwa. Komunikacja musi zatem wychodzić poza założenia i reagować na indywidualne doświadczenia i konteksty.

Sekcja „Twoja wiedza fachowa” opiera się na tych teoretycznych spostrzeżeniach poprzez refleksję nad postrzeganiem w świecie rzeczywistym, uprzedzeniami i codziennymi wyzwaniami komunikacyjnymi. Podkreśla znaczenie uznania doświadczenia życiowego za ważne źródło wiedzy i podkreśla rolę profesjonalistów w tworzeniu bezpiecznych, pełnych szacunku i wzmacniających środowisk komunikacyjnych.

Ponadto w rozdziale tym przedstawiono przyszłe kierunki, w tym potrzebę polityki bardziej

sprzyjającej włączeniu społecznemu, lepszego szkolenia specjalistów, integracji narzędzi cyfrowych oraz większego zaangażowania osób z niepełnosprawnościami w procesy decyzyjne. Komunikacja integracyjna jest przedstawiana jako kluczowy czynnik napędzający zmiany społeczne, umożliwiający bardziej sprawiedliwe, partycypacyjne i integracyjne społeczeństwa.

Słowa kluczowe: *Komunikacja włączająca, niepełnosprawność, dostępność, doświadczenie życiowe*

Wprowadzenie

Komunikacja włączająca stała się kluczową koncepcją we współczesnych dyskusjach na temat równości, uczestnictwa i praw człowieka. W coraz bardziej zróżnicowanych społeczeństwach komunikacja nie jest już rozumiana jako neutralna wymiana informacji, ale jako proces kształtowany przez dynamikę władzy, normy społeczne i nierówności strukturalne. Dla osób z niepełnosprawnościami komunikacja często stanowi kluczową przeszkodę w pełnym uczestnictwie w życiu społecznym, edukacyjnym i zawodowym.

Głównym celem komunikacji sprzyjającej włączeniu społecznemu jest zapewnienie wszystkim osobom – niezależnie od ich zdolności, pochodzenia lub okoliczności – dostępu do procesów komunikacyjnych, ich zrozumienia i udziału w nich. Obejmuje dostosowanie metod komunikacji, języka i środowisk do różnych potrzeb, a tym samym zmniejszenie barier i promowanie znaczącego zaangażowania.

Pomimo rosnącego uznania jego znaczenia systemy komunikacji są nadal w dużej mierze projektowane zgodnie z potrzebami „przeciętnego" użytkownika, często z wyłączeniem użytkowników o różnych zdolnościach lub preferencjach komunikacyjnych. Jest to szczególnie widoczne w przypadku osób niepełnosprawnych, które często napotykają niedostępne informacje, nieodpowiedni język i ograniczone możliwości wyrażania się. Takie bariery nie tylko utrudniają uczestnictwo, ale także pogłębiają wykluczenie społeczne i nierówności.

Komunikacja integracyjna jest ściśle powiązana z szerszymi ramami niepełnosprawności. Przejście od medycznych do społecznych modeli niepełnosprawności na nowo zdefiniowało niepełnosprawność jako produkt interakcji między jednostkami a ich otoczeniem, a nie wyłącznie jako cechę jednostki. W tej perspektywie bariery komunikacyjne, takie jak niedostępne formaty, stygmatyzacja i brak świadomości, są uznawane za kluczowe czynniki przyczyniające się do niepełnosprawności.

Ponadto komunikacja sprzyjająca włączeniu społecznemu odgrywa kluczową rolę w zwiększaniu zaufania, uczestnictwa i spójności społecznej. Badania pokazują, że gdy komunikacja jest inkluzywna, ludzie częściej czują się doceniani, słyszani i uprawnieni do wnoszenia wkładu w procesy decyzyjne.

Jest to szczególnie ważne w takich kontekstach, jak opieka zdrowotna, edukacja i rozwój społeczności, w których skuteczna komunikacja bezpośrednio wpływa na wyniki i dobrostan.

Celem tego rozdziału jest przedstawienie kompleksowego przeglądu komunikacji włączającej poprzez połączenie spostrzeżeń teoretycznych z praktycznymi refleksjami. Omówiono w nim kluczowe zasady, wyzwania i implikacje komunikacji sprzyjającej włączeniu społecznemu, ze szczególnym uwzględnieniem osób z niepełnosprawnościami. Poprzez integrację teorii i praktyki, rozdział podkreśla znaczenie opracowania podejść komunikacyjnych, które są nie tylko dostępne, ale także pełne szacunku, reagujące i wzmacniające.

Tło teoretyczne

Według Nurdin (2023) komunikacja inkluzywna jest definiowana jako proces, który aktywnie zmniejsza bariery komunikacyjne i zapewnia, że wszystkie osoby mogą zarówno zrozumieć, jak i być zrozumiane, niezależnie od ich umiejętności lub pochodzenia. Wiąże się to z wykorzystaniem różnych metod komunikacji, w tym narzędzi werbalnych, niewerbalnych, wizualnych i cyfrowych, dostosowanych do indywidualnych potrzeb i kontekstów.

Kluczową podstawą zrozumienia komunikacji sprzyjającej włączeniu społecznemu jest społeczny model niepełnosprawności, w którym rozróżnia się upośledzenie i niepełnosprawność. Chociaż upośledzenie odnosi się do stanu fizycznego, sensorycznego lub poznawczego danej osoby, niepełnosprawność jest rozumiana jako wynik barier społecznych, które ograniczają uczestnictwo. W tych ramach bariery komunikacyjne, takie jak niedostępny język, formaty i postawy, odgrywają kluczową rolę w tworzeniu niepełnosprawności.

Światowa Organizacja Zdrowia dalej konceptualizuje niepełnosprawność jako dynamiczną interakcję między jednostkami a ich otoczeniem, w tym czynnikami osobistymi, społecznymi i kontekstowymi. Ta perspektywa podkreśla, że komunikacja nie jest jedynie narzędziem, ale krytycznym środowiskiem, które może umożliwić lub ograniczyć uczestnictwo.

Badania przeprowadzone przez Latupeirissa et al (2024) podkreślają również znaczenie zaufania, przejrzystości i wrażliwości kulturowej w komunikacji. Komunikacja sprzyjająca włączeniu społecznemu zwiększa zaufanie, zapewniając, aby poszczególne osoby czuły się wysłuchane i szanowane, co z kolei zwiększa zaangażowanie i uczestnictwo. I odwrotnie, stygmatyzacja, stronniczość i brak świadomości mogą osłabiać procesy komunikacyjne i zniechęcać jednostki do wyrażania swoich potrzeb lub szukania wsparcia.

Yoliando (2023) stwierdza, że kolejnym ważnym aspektem jest rola komunikacji w umożliwianiu uczestnictwa. Badania pokazują, że osoby z niepełnosprawnościami często napotykają znaczne bariery w dostępie do informacji i uczestnictwie w działaniach społeczności, pomimo ich gotowości do zaangażowania się. Strategie komunikacji sprzyjającej włączeniu społecznemu, takie jak dostępne formaty, jasny język i podejścia partycypacyjne, mają zatem zasadnicze znaczenie dla promowania włączenia społecznego i upodmiotowienia.

Wytyczne dotyczące komunikacji włączającej przedstawione przez Yoliando (2023 r.) również podkreślają znaczenie odpowiedniego języka, nieoceniającego tonu i podejścia opartego na pierwszej osobie. Komunikacja powinna być jasna, zwięzła, pełna szacunku i dostosowana do potrzeb różnych odbiorców. Ponadto korzystanie z pomocy wizualnych, uproszczonego języka i alternatywnych formatów może zwiększyć dostępność, szczególnie dla osób z zaburzeniami poznawczymi lub sensorycznymi.

Ponadto komunikacja sprzyjająca włączeniu społecznemu musi uwzględniać różnorodność osób niepełnosprawnych. Ludzie różnią się umiejętnościami, preferencjami, osobowościami i pochodzeniem kulturowym, co oznacza, że żadne pojedyncze podejście nie może zaspokoić wszystkich potrzeb. Skuteczna komunikacja wymaga zatem elastyczności, zdolności adaptacyjnych i ciągłej refleksji.

Twoja wiedza specjalistyczna

Przy omawianiu osób z niepełnosprawnościami ważne jest, aby zdawać sobie sprawę, że niepełnosprawność nie zawsze jest widoczna. W rzeczywistości w znacznej liczbie przypadków – zwłaszcza w przypadku chorób psychicznych lub chorób przewlekłych – niepełnosprawność może nie być od razu widoczna. Kwestionuje to powszechne założenia dotyczące tego, jak „wygląda" niepełnosprawność, i podkreśla ograniczenia związane z poleganiem na sygnałach wizualnych w celu określenia, kto może potrzebować wsparcia.

Jako członkowie społeczeństwa często rozwijamy ukryte oczekiwania dotyczące tego, jak powinny wyglądać i zachowywać się osoby niepełnosprawne. Oczekiwania te są kształtowane przez normy kulturowe, osobiste doświadczenia i narracje społeczne. Kiedy te oczekiwania nie są spełnione, jednostki mogą odczuwać dyskomfort lub niepewność, ponieważ ich istniejące systemy wierzeń są kwestionowane. Ten dyskomfort może wpływać na komunikację, prowadząc do nieporozumień, unikania, a nawet wykluczenia.

Nasze postrzeganie niepełnosprawności jest głęboko pod wpływem naszych doświadczeń i socjalizacji. Na przykład możemy nauczyć się pomagać osobom z widocznymi upośledzeniami fizycznymi, takim jak osoba korzystająca z wózka inwalidzkiego, ale nie możemy stosować tego samego zrozumienia do osób z mniej widocznymi schorzeniami, takimi jak schizofrenia lub depresja. Rozbieżność ta uwypukla potrzebę większej świadomości i edukacji na temat różnorodności niepełnosprawności.

Komunikacja integracyjna wymaga od nas wyjścia poza założenia i współpracy z jednostkami w oparciu o ich unikalne doświadczenia i potrzeby. Polega ona na uznaniu, że trudności nie zawsze są widoczne i że zachowania należy rozumieć w kontekście stanu danej osoby. Na przykład osoba z depresją może zmagać się z codziennym funkcjonowaniem, podczas gdy osoba ze schizofrenią paranoidalną może wykazywać zachowania zakorzenione w ich stanie. Zrozumienie tych doświadczeń jest niezbędne dla skutecznej i empatycznej komunikacji.

Koncepcja niepełnosprawności jako konstruktu społecznego dodatkowo podkreśla rolę społeczeństwa w kształtowaniu doświadczeń niepełnosprawności. Niepełnosprawność dotyczy nie tylko upośledzenia jednostki, ale także sposobu, w jaki społeczeństwo na nie reaguje. Komunikacja odgrywa kluczową rolę w tym procesie, ponieważ może albo wzmocnić stygmatyzację i wykluczenie, albo promować zrozumienie i włączenie społeczne.

Innym ważnym aspektem jest uznanie przeżywanego doświadczenia jako formy wiedzy specjalistycznej. Osoby niepełnosprawne i ich rodziny często posiadają cenną wiedzę na temat swoich potrzeb, preferencji i wyzwań. Wiedza ta nie zawsze jest jednak uznawana przez specjalistów, co może prowadzić do nieskutecznych lub niewłaściwych interwencji. Komunikacja integracyjna wymaga przejścia na bardziej oparte na współpracy i szacunku interakcje, w których jednostki są postrzegane jako partnerzy, a nie bierni odbiorcy wsparcia.

Język odgrywa również kluczową rolę w kształtowaniu postrzegania niepełnosprawności. Terminy, które niosą negatywne konotacje, mogą przyczynić się do stygmatyzacji i zniechęcić osoby do szukania wsparcia. Z drugiej strony, pełen szacunku i skoncentrowany na osobie język może promować godność i integrację.

Ostatecznie komunikacja inkluzywna polega na stworzeniu środowiska, w którym wszyscy czują się słyszani, szanowani i doceniani. Wymaga to nie tylko umiejętności technicznych, ale także empatii, otwartości i gotowości do kwestionowania własnych założeń. Przyjmując integracyjne praktyki komunikacyjne, specjaliści i całe społeczeństwo mogą przyczynić się do bardziej sprawiedliwych i

integracyjnych interakcji.

Przyszłe wskazania

Przyszłe zmiany w komunikacji sprzyjającej włączeniu społecznemu powinny koncentrować się na wzmocnieniu zarówno ram politycznych, jak i praktycznego wdrażania. Chociaż poczyniono znaczne postępy w uznawaniu znaczenia włączenia społecznego, nadal istnieje luka między teoretycznym zrozumieniem a codzienną praktyką.

Jednym z kluczowych obszarów wymagających poprawy jest szkolenie specjalistów w różnych sektorach, w tym w opiece zdrowotnej, edukacji i usługach publicznych. Programy szkoleniowe powinny podkreślać nie tylko techniczne umiejętności komunikacyjne, ale także świadomość uprzedzeń, wrażliwości kulturowej i znaczenia przeżywanego doświadczenia.

Innym ważnym kierunkiem jest integracja narzędzi i technologii cyfrowych. Platformy komunikacji cyfrowej oferują znaczne możliwości w zakresie dostępności, ale muszą być zaprojektowane z uwzględnieniem inkluzywności. Obejmuje to zapewnienie wielu formatów, zapewnienie użyteczności i dostosowanie kanałów komunikacji do preferencji użytkownika.

Istnieje również potrzeba większego zaangażowania osób niepełnosprawnych w opracowywanie strategii i polityk komunikacyjnych. Podejścia partycypacyjne mogą zapewnić, aby praktyki komunikacyjne były adekwatne, skuteczne i dostosowane do rzeczywistych potrzeb.

Ponadto w przyszłych badaniach należy nadal badać intersekcjonalność niepełnosprawności z innymi tożsamościami, a także wpływ komunikacji na uczestnictwo i dobrostan. Komunikacja włączająca powinna być rozumiana nie jako statyczny zestaw wytycznych, ale jako ewoluująca praktyka, która dostosowuje się do zmieniających się kontekstów społecznych i różnorodnych ludzkich doświadczeń.

Odniesienia

1. Latupeirissa, J.J.P i in. (2024) Unlocking the Power of Inclusive Communication in Public Relations: Kompleksowy przegląd strategii. Estudios em Communicação, nr 39, Edição Especial, tom 1, 160–182 https://ojs.labcom-ifp.ubi.pt/ec/article/download/1512/1063

2. Nurdin, A. (2023), Inclusive Communication: Odkrywanie niepełnosprawności, budowanie harmonii w różnorodności. „Proceedings of International Conference on Da'wa and Communication", tom 5, nr 1 https://repository.uinsaizu.ac.id/29526/1/Prosiding%20190.pdf

3. Yoliando, F.T. (2023), Analysis of Inclusive Communication Guidelines in Emergency and Disaster

Risk Preparedness for Functional Groups with Disabilities [Analiza wytycznych dotyczących komunikacji włączającej w zakresie gotowości na wypadek sytuacji nadzwyczajnej i ryzyka związanego z klęskami żywiołowymi dla grup funkcjonalnych z niepełnosprawnościami]. „Proceedings of the International Conference of Innovation in Media and Visual Design", s. 296, Springer Nature https://www.atlantis- press.com/article/125993705.pdf